NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 10872

DI HELDN FUN KHELM

Solomon Simon

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

די העלדן פון כעלם

פון שלמה סימאָן

צייכענונגען פון יצחק ליכטענשטיין

פאַרלאַג מתנות ניו יאָרק

ארויסגעגעבן פון
פארלאַג מתנות
ביים שלום עליכם פאָלק אינסטיטוט

THE HEROES OF CHELM

By SOLOMON SIMON

Copyright by
SOLOMON SIMON
New York, 1942

Printed in U. S. A.

POSY-SHOULSON PRESS
19 West 21st Street
New York, N. Y.
255

כעלמער נאַראָנים. ס׳איז ניט אמת.
די כעלמער זענען ניט קיין נאַראָנים,
נאָר אַלע נאַרישקייטן טרעפן זיך ביי זיי.

אינהאַלט:

כעלם בויט אַ וואַסערמיל — — — — — — — — 9
כעלם רעכנט זיך אָפּ מיט אַ ראַק — — — — — 17
הילל פירט די גרענדע — — — — — — — — — 25
דערטרונקען צוויי מילשטיינער — — — — — — 33
געכאַפּט די לבנה — — — — — — — — — — 38
כעלם בויט אַ שול — — — — — — — — — 47
כעלמער יידן האַנדלען — — — — — — — — 60
יושר אין כעלם — — — — — — — — — — — 74
אַ חתונה אין כעלם — — — — — — — — — 89
די לעש־מאַשין — — — — — — — — — — 98
די קעסלפויק — — — — — — — — — — — 112
די קאַץ אין כעלם — — — — — — — — — 130
כעלם וואַנדערט — — — — — — — — — — 144

די העלדן פון בעלם

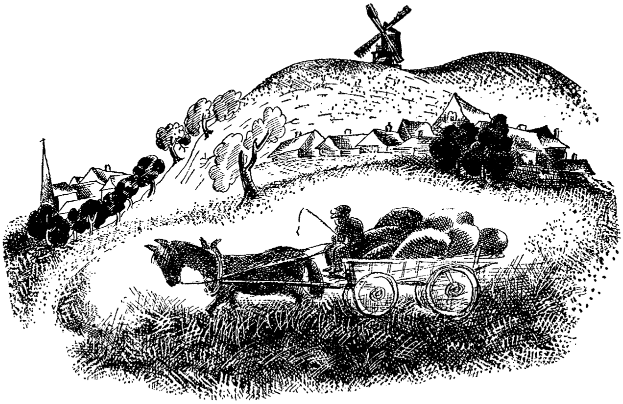

כעלם בויט אַ וואַסערמיל

פינף פורן פאָרן פון כעלם קיין שעדלעץ. פאָרן די פורן באַרג אַרויף, באַרג אַראָפּ. כעלם פירט קאָרן צו מאָלן אין דער וואַסערמיל פון שעדלעץ.

פינף פורן, פינף פערד און צען כעלמער קלוגע לייט. איין כעלמער, אַ לאַנגער, פירט דאָס פערד ביים ציימל; אַן אַנדער כעלמער, אַ קורצער, זיצט אויף דער קעלניע און האַלט די לייצעס. צוויי כעלמער מיט יעדער פור. פינף פורן, פינף פערד און צען כעלמער קלוגע לייט. דער עלפטער איז דער קליגסטער פון אַלע—הילל, דער פירער פון „אַבאַז". הילל פאָרט אין אַ פאַיעטאָנדל. ער פאָרט מיט דריי פערד נאַשפּיץ ווי אַ פריץ.

אין מיטן וועג שטעלן זיך אָפּ די כעלמער אָפּצורוען זיך. שטעלט זיך אויף הילל, דער קליגסטער פון כעלם, און טוט אַ זאָג:

— זאָגט מיר נאָר, כעלמער, פאַרוואָס פירן מיר קאָרן צו מאָלן קיין שעדלעץ?

— פאַרוואָס טאַקע? — פרעגן די כעלמער.

ענטפערט הילל, דער קליגסטער פון כעלם:

— מיר פירן קאָרן צו מאָלן קיין שעדלעץ, ווייל אין כעלם איז ניטאָ קיין וואַסערמיל.

— טאַקע אַן אמת, — ענטפערן די כעלמער.

— אוודאי אַן אמת, — שרייט אויס הילל, — אָבער זאָגט מיר, פאַרוואָס זאָלן מיר ניט בויען קיין וואַסערמיל אין כעלם ?

— טאַקע פאַרוואָס ניט ? — פרעגן די כעלמער.

— וועלן מיר טאַקע בויען, וועלן מיר טאַקע בויען, — קלאַפּט זיך הילל מיט דער פויסט אין האַרצן. — אַ וואַסערמיל וועלן מיר בויען !

— אוודאי וועלן מיר בויען, — האָבן צוגעשטימט די כעלמער.

— אָבער, יידן, — האָט הילל געוואָרנט, — אַ וואַסערמיל קאָסט געלט, אַן אוצר מיט געלט, אַ ים מיט געלט !

האָבן די כעלמער געענטפערט :

— מיר וועלן זיך פון העמד אויסטאָן און אַ וואַסערמיל אויפבויען אין כעלם.

— אויב אַזוי, — האָט הילל אויסגעשריען מיט פרייד, — איז גוט און וואויל. מיר וועלן אויפשטעלן אַ וואַסערמיל פון וואַסערמיל-לאַנד. גוטע פריינט וועלן זיך פרייען און שונאים וועלן צעפּוקעט ווערן פון קנאה.

— שונאים וועלן צעפּוקעט ווערן פון קנאה, — האָבן די כעלמער געליאַרעמט און געטומלט.

◈

באַלד נאָך פסח האָבן זיך די כעלמער געשטעלט בויען די וואַסערמיל. זיי האָבן אָבער אָפּגעמאַכט ניט צו בויען די וואַסערמיל לעבן טייך. דער טייך איז דאָך אין טאָל און די

וואַסערמיל וועט זיך ניט אָנזען. זיי וועלן שטעלן די וואַסערמיל אויפן שפּיץ באַרג, וועט מען זי זען אויף מײלן ווייט. זאָלן שונאים זען און צעפּוקעט ווערן.

די כעלמער האָבן אויפגעבויט אויפן שפּיץ באַרג אַ וואַסער־מיל אַזאַ, וואָס איז טאַקע ווערט געווען אָנצוקוקן. דער דאַך איז געווען פון בלעך און געפאַרבט רויט. דאָס מילראָד פון דעמבענעם האָלץ און געפאַרבט גרין. די ווענט, כדי זיי זאָלן אויסקוקן שיין, זיינען געווען גלאַט אָן איין פענצטער. די מיל־שטיינער האָט מען געבראַכט אַזש פון לייפּציק. כעלם האָט אפילו ניט פאַרגעסן אַוועקצושטעלן אַ וועטערהאָן אויפן שפּיץ דאַך.

דאָס לעצטע טשוועקל איז אַריינגעקלאַפּט געוואָרן. די מיל איז פאַרטיק געוואָרן. כעלם האָט געבראַכט אין מיל פולע פורן מיט קאָרן צו מאָלן. הילל, דער קליגסטער פון כעלם, האָט אַליין מיט זיינע אייגענע הענט, אָנגעשאָטן די גרויסע קאַסטנס מיט תבואה. ער האָט אַ דריי געטאָן דאָס הענטל פון וואַלץ צו לאָזן די מיל גיין. אַלע האָבן פאַרשטאָפּט די אויערן מיט וואַטע און פאַרמאַכט די אויגן: אָט באַלד וועלן די וואַלצן אַ קלאַפּ טאָן, דאָס ראָד און די רעדלעך וועלן זיך אַ דריי טאָן, די מילשטיינער וועלן אָנהייבן מאָלן. עס וועט ווערן אַ קלאַפּעריי פון די וואַלצן און רעדער, און אַ ווייסער שטויב וועט זיך אויפהייבן ביזן הימל. אָבער, מאָדנע, די וואַלצן האָבן ניט געקלאַפּט, די רעדער האָבן זיך ניט געדרייט און די מילשטיינער האָבן ניט געמאָלן. די מיל איז געשטאַנען שטום און שטיל ווי אַן אָפּגעמאָלטע מיל אויף פּאַפּיר. די כעלמער האָבן אַרויסגענומען די וואַטע פון די אויערן, געעפנט די אויגן און געקוקט לעקעשעוואַטע.

הילל האָט זיך געוואונדערט:

— מאָדנע, ער, דער קליגסטער פון כעלם, פאַרשטייט אויך ניט פאַרוואָס די מיל מאָלט ניט. די גרעסטע בוימייסטערס פון כעלם האָבן געמאַכט דעם פּלאַן פאַר דער מיל. די באַלמע־לאָכעס האָבן געטאָן אַלץ ווי עס איז געווען פאַרשריבן אין פּלאַן, איז פאַרוואָס מאָלט די מיל ניט?

רופט כעלם צונויף אַלע אירע בוימייסטערס אויף אַן אסיפה. קומען די בוימייסטערס מיט פּאַפּיר און בליישטיפט, ווירעס און מעסטשטריק. די בוימייסטערס באַקוקן די מיל, באַטאַפּן יעדן ברעט און יעדן טשוואָק. אַלץ איז ווי עס באַדאַרף צו זיין. יעדער מילשטיין האָט אַ לאָך אין מיטן. די שלעסער זיינען אויף די טירן, אַ שוועל איז ביי דעם אַריינגאַנג. דער וועטער־האָן איז אויפן שפּיץ דאַך. אַלץ איז ווי געהעריק.

— די מיל מוז גיין! — באַשליסן די בוימייסטערס.

— פּרובירט נאָך אַמאָל, — טוט אַ קאָמאַנדעווע דער הויפּט פון די בוימייסטערס.

די כעלמער פאָלגן. הילל טוט ווידער אַ דריי דאָס הענטל, וואָס דאַרף לאָזן גיין די מיל. אָבער די רעדער דרייען זיך ניט, די וואַלצן קלאַפּן ניט און די שטיינער מאָלן ניט. די מיל שטייט שטום און שטיל, ווי אַן אָפּגעמאָלטע מיל אויף פּאַפּיר.

טוט איינער פון די בוימייסטערס זיך אַ פּאַטש אין שטערן און זאָגט: — איך ווייס שוין פאַרוואָס די מיל מאָלט ניט!

— פאַרוואָס? — פרעגן אַלע מיטאַמאָל.

— די מיל גייט ניט, — ציט די ווערטער דער קלוגער בוימייסטער, — די מיל גייט ניט, ווייל עס איז ניטאָ קיין גענוג ליכטיקייט אין דער מיל. די ווענט זיינען טאַקע שיין, אינגאַנצן

גלאַט, אָבער עס זיינען ניטאָ קיין פענצטער אין דער מיל. אַז קיין פענצטער זיינען ניטאָ איז פינצטער.

— נו, אַז עס איז פינצטער אין מיל איז וואָס ? — פרעגן די כעלמער. — מיר פאַרשטייען עס ניט.

זאָגט הילל, דער קליגסטער מאַן פון כעלם : — איך פאַר־שטיי יאָ פאַרוואָס די מיל־פינצטערניש לאָזט די מיל ניט גיין. וואו עס איז פינצטער, דאָרטן געפינען זיך שדים. אין מיל איז פינצטער, זיינען דאָ אין איר שדים. די שדים האַלטן צו דאָס גרויסע מילראָד. אַז דאָס ראָד דרייט זיך ניט, קלאַפּן ניט די וואַלצן. אַז די וואַלצן קלאַפּן ניט, מאָלן ניט די שטיינער.

— גערעכט, — זאָגט דער בוימייסטער, — גערעכט איז הילל.

טוט הילל אַ קאָמאַנדעווע צו די כעלמער :

— גיסט אַריין ליכטיקייט אין מיל !

◈

כאַפּן די כעלמער עמערס און צעבערס, פּעסלעך און זעק און שטעלן זיך אויס אין דרויסן אַנטקעגן דער זון. די מענער כאַפּן אַריין אין די זעק זונשטראַלן און פאַרבינדן די זעק. זיי פאַרוואַרפן די פולע זעק מיט זונשטראַלן אויף די פּלייצעס און לויפן אין מיל, בינדן אָפּ די זעק און גיסן אַריין די ליכטי־קייט גלייך אין מיל אַריין. די פרויען טראָגן אויף די אַקסלען פולע צעבערס מיט טאָגליכט. די קינדער שלעפּן עמערס מיט ליכטיקייט אין מיל אַריין. מע גיסט און מע גיסט אין מיל אָנגעפּאַקטע זעק מיט זונשטראַלן, פולע צעבערס מיט טאָג־

ליכט, גאַנצע עמערס מיט ליכטיקייט אָבער די מיל בלייבט פינצטער.

זאָגט דער בוימייסטער: — פאַרפאַלן, עס העלפט ניט! מע מוז אַראָפּרייסן דעם דאַך פון מיל!

רייסט מען אַראָפּ דעם דאַך. די מיל ווערט פאַרפלייצט מיט ליכט און זונשיין, אָבער די רעדער דרייען זיך ניט, די וואַלצן קלאַפּן ניט און די שטיינער מאָלן ניט.

האָט כעלם פאַררופן אַ נייע אסיפה פון די בוימייסטערס.

טראַכטן און טראַכטן די בוימייסטערס און קאָנען זיך ניט דערטראַכטן. זיי גייען ווידער אַוועק אין מיל און באַקוקן ווידער יעדן שרייפעלע, יעדן רעדעלע. זיי מעסטן און שרייבן. אַלץ איז פּאָרט ווי עס באַדאַרף צו זיין. די מיל מוז גיין.

אָבער מאַלע וואָס די בוימייסטערס זאָגן. די מיל מאָלט ניט. די מיל גייט ניט.

רופט זיך אָן איינער פון די בוימייסטערס:

— איר ווייסט וואָס עס פעלט דער מיל?

— וואָס? — פרעגן אַלע נייגעריק.

— עס פעלט דעם מילראָד וואַסער, — ענטפערט דער בוימייסטער. — אַ וואַסערמיל דאַרף האָבן וואַסער, דערפאַר רופט מען זי דאָך אַ וואַסערמיל.

טוט הילל, דער קליגסטער מאַן פון כעלם, אַ קאָמאַנדעווע:

— כעלמער, גיסט וואַסער אויפן מילראָד!

צעשטעלן זיך די כעלמער אין אַ לאַנגער שורה פון מיל ביז דעם טייך, מענער, ווייבער און קינדער שעפּן וואַסער פון טייך און גיסן אויפן מילראָד. אָבער עס העלפט ניט. דאָס

גרויסע ראָד דרייט זיך ניט. די וואַלצן קלאַפּן ניט, די שטיינער מאָלן ניט און די מיל גייט ניט.

◈

רוישט און טומלט כעלם: — גוואַלד, וואָס טוט זיך דאָ?

פאַרוואָס מאָלט ניט די מיל? אינמיטן טומל און הו־האַ קומט אָן אַ פרעמדער. קוקט דער פרעמדער אויף דער שיינער וואַסערמיל, וואָס שטייט אויפן באַרג, זעט ער ווי די כעלמער שטייען מיט ליידיקע צעבערס און עמערס. זאָגט ער:

— קלוגע לייט פון כעלם: וואָס טומלט איר אַזוי?

ענטפערט הילל, דער קליגסטער מאַן פון שטאָט:

— אונדזער וואַסערמיל וויל ניט מאָלן.

זאָגט דער פרעמדער:

— אויב איר ווילט, אַז די וואַסערמיל זאָל מאָלן, שטעלט זי אַוועק ביים טייך, מיט איר ראָד קעגן שטראָם, — וועט די מיל מאָלן.

צעלאַכט זיך כעלם:

— הערט נאָר אַן איינפאַל פון אַ פרעמדן נאַר! ער זאָגט, אַז מע וועט שטעלן די מיל לעבן טייך מיט דעם ראָד קעגן שטראָם, וועט די מיל אָנהייבן מאָלן. אַן איינפאַל! אַריינגיסן ליכטיקייט אין מיל האָט ניט געהאָלפן, אַראָפּרייסן דעם דאַך האָט ניט געהאָלפן; גיסן וואַסער אויפן ראָד האָט אויך ניט געהאָלפן און אַזאַ פּראָסטע זאַך ווי שטעלן די מיל ביים טייך מיט דעם ראָד אַנטקעגן שטראָם וועט העלפן?

אָבער די מיל מאָלט פאָרט ניט. האָט כעלם גערופן נאָך אַן אסיפה. די בוימייסטערס האָבן געטראַכט און געטראַכט און עס איז געבליבן אַז די וואַסערמיל אויפן באַרג מאָלט ניט, ווייל כעלמער קלימאַט פּאַסט זיך ניט פאַר קיין וואַסערמיל.

נו, אַז אַן אסיפה פון בוימייסטערס האָט אַזוי באַשלאָסן איז עס דאָך פאַרפאַלן. בלייבט עס אַזוי.

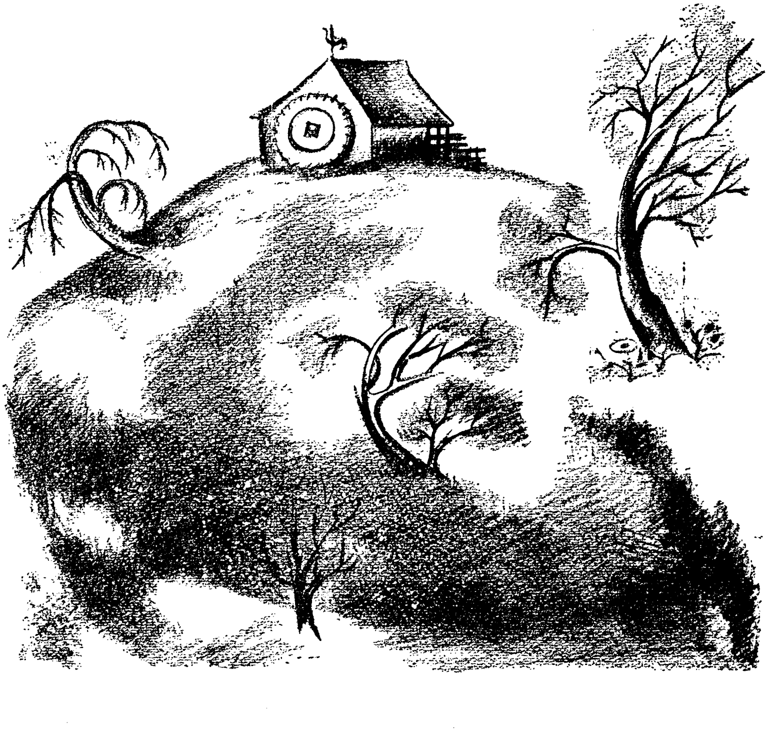

כעלם רעכנט זיך אָפּ מיט אַ ראַק

באַדעם ווי הילל האָט אויפגעבויט די וואַסערמיל אויפן שפּיץ באַרג, זײַנען די כעלמער געוואָרן אָרעמער פון בלינדע בעטלער. גאַנץ כעלם האָט זיך געשפּייזט מיט קאַרטאָפל. קאַרטאָפל האָט זי געהאַט געננג. יעדער כעלמער האָט פאַר־מאָגט אַ גאָרטן לעבן הויז, וואו ער האָט פאַרזייט קאַרטאָפל.

האָבן די כעלמער געגעסן זונטיק בולבעס, מאָנטיק בול־בעס און דינסטיק ווידער בולבעס. ניט מער, אויף שבת האָבן זיי געמאַכט פון די קאַרטאָפל אַ קוגל. גאַנץ כעלם האָט געגעסן קאַרטאָפל און געבענקט נאָך אַ שטיקל הערינג.

די כעלמער האָבן שטאַרק ליב געהאַט הערינג. אַלע גע־זאַלצענע פיש זײַנען געווען בײַ די כעלמער אַ גוטער מאכל. אָבער מער פון אַלץ האָט אַ כעלמער פאָרט ליב געהאַט אַ גוט שטיקעלע הערינג.

אַ כעלמער עסט ניט קיין הערינג אַזוי ווי אַלע מענטשן עסן הערינג. פריער נעמט דער כעלמער דעם הערינג און וואַשט אים גוט אַרום. דערנאָך הייסט ער דעם ווייב אָפּגיסן דעם הערינג מיט הייס קאָכיק וואַסער. נאָכן אָפּגיסן מיט הייס וואַסער שיילט דער כעלמער אָפּ די הויט פון הערינג. אָפּ־געשיילט די הויט, קלייבט דער כעלמער אויס אַ שאַרף מעסער און צעשניידט דעם הערינג אויף דינע שטיקלעך. דאָס ווייב

ליגט צונויף אַזוי קונציק די שטיקלעך הערינג, אַז עס קוקט אויס ווי דער הערינג וואָלט פון קיינעם ניט אָנגערירט געוואָרן. אַז דער הערינג ליגט אַזוי צונויפגעלייגט, צעשניידט דער עלטסטער זון אַ גרויסע ציבעלע אויף דינע פּענעצלעך און צעלייגט זיי מיט אַ סדר אויף דעם ראַנד פון טעלער. צעלייגט די ציבעלע, נעמט דער כעלמער אַ פּעפּער־מעסטל און באַשפּרינקלט דעם הערינג מיט פּעפּער. גאָר צולעצט גיסט ער אַרויף אויפן הערינג, אויף די ציבעלעס און פּעפּער אַ היפּש ביסל עסיק. אַז אַלץ ווערט גוט דורכגעווייקט אין שאַרפן עסיק, נעמט מען זיך צום עסן.

כעלמער עסן דעם הערינג מיט שוואַרץ ברויט. זיי קייען, פּאַסמאַקעווען זיך און זאָגן איינער צום אַנדערן, אַז אויף יענער וועלט, אין גן עדן, וועט גאָט געבן אַלע גוטע פרומע לייט דריי מאָל אַ טאָג הערינג מיט שוואַרץ ברויט.

◈

דער קלוגער הילל האָט גאַנץ גוט געוואוסט, אַז כעלמער יידן האָבן ליב הערינג. וואָסי, ער אַליין איז ניט קיין כעלמער און בענקט ניט נאָך אַ שטיקל הערינג? אָבער וואָס טוט מען, אַז די מיל אַרבעט ניט און דער קלימאַט אין כעלם בייט זיך ניט?

זיצט איינמאָל דער קלוגער הילל אויפן מילשטיין אין דער פּוסטער מיל, און אונטן אויפן דיל זיצן די כעלמער אין אַ קרייז און ריידן. הערט ער ווי זיי דערמאָנען זיך אין אַמאָליקע גוטע צייטן, ווען דער גראָשן האָט זיך געבאָמבלט אין קעשענע און יעדער כעלמער האָט געגעסן, ווען ער האָט נאָר געוואָלט, הע־

רינג מיט ציבעלע, באַשאָטן מיט פעפער און באַגאָסן מיט עסיק. טראַכט הילל:

— אַך, ווי גוט וואָלט געווען ווען איך קאָן זיי געבן הערינג צו עסן אַלע טאָג. אָבער אַז די מיל מאָלט ניט און דער קלימאַט בייט זיך ניט, און די חובות זיינען גרויס — איז שלעכט!

מיטאַמאָל פליט אים דורך אַ געדאַנק אין קאָפּ. ער שטעלט זיך אויף און שרייט אויס מיט פרייד:

— כעלמער יידן, איך האָב אַ פּלאַן.

— וואָס פאַר אַ פּלאַן? — פרעגן די כעלמער.

— אַ פּלאַן, אַז מיר זאָלן האָבן וויפל הערינג מיר ווילן נאָר ווילן און עס זאָל אונדז ניט קאָסטן קיין גראָשן געלט.

— וויאַזוי קאָן עס געמאָלט זיין? — פרעגן די כעלמער.

— טאָ הערט זשע מיט קאָפּ, — האָט הילל געענטפערט. מירן שטילערהייט קויפן פינף פעסלעך רויטע הערינג און פינף פעסלעך ווייסע הערינג. מירן אויך קויפן צען זעק געטריקנטע געזאַלצענע פיש, וואָס מע רופט טאַראַנעס און פופצן זעק גע־רויכערטע, געזאַלצענע פיש וואָס מע רופט קאַפּטשאָנקעס, און די אַלע פיש וועלן מיר אַריינלאָזן אין כעלמער טייך. די פיש וועלן זיך מערן און פרוכפּערן אין טייך. איבעראַיאָר וועלן מיר דינגען פישער־יונגען און זיי וועלן אויסשפּרייטן נעצן און זיי וועלן כאַפּן פאַר אונדז וויפל הערינג מיר ווילן נאָר ווילן. עטלעכע הערינג וועלן מיר איבערלאָזן אין טייך, וועלן זיי זיך זיכער ווייטער פרוכפּערן און מערן, וועלן מיר האָבן אומזיסטע הערינג אויף אייביק און אייביק.

— אַ גוטער פּלאַן, — האָבן די כעלמער צוגעגעבן.

— איז דאָך גוט, האָט אויסגערופן הילל.

— יאָ, גוט, — האָבן געענטפערט די כעלמער, — אָבער מיר דאַרפן דאָך האָבן געלט איינצוקויפן די געזאַלצענע פיש, און קיין געלט האָבן מיר ניט.

הילל האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט:

—געלט, שמעלט! גערטנער האָבן מיר? וועלן מיר פאַרמשכונען אונדזערע גערטנער און איינקויפן די געזאַלצענע פיש און ס'וועט אונדז זיין גוט.

◈

האָבן די כעלמער באַלעבאַטים אַזוי געטאָן. זיי האָבן פאַרמשכונט זייערע גערטנער און געקויפט אַ פעסל ווייסע הערינג און אַ פעסל רויטע הערינג, טרוקענע טאַראַנעס און גערויכערטע קאַפּטשאַנקעס און אין אַ פינצטערער נאַכט האָט הילל מיט די שענסטע באַלעבאַטים אַריינגעלאָזן די געזאַלצענע פיש אין דעם כעלמער טייך.

די באַלעבאַטים האָבן אָפּגעוואַרט אַ קיילעכדיק יאָר און פונקט צום טאָג זיינען זיי געקומען צו דעם טייך מיט אַ חברה פישער, וואָס האָבן געשלעפּט נעצן פאַר פישפאַנג.

גאַנץ כעלם איז זיך צונויפגעלאָפן אָנצוקוקן דעם בייז־וואונדער.

צעשטעלן זיך די פישער און הייבן אָן זייער אַרבעט. זיי פאַרוואַרפן נעצן, לאָזן זיי אַרונטער און שלעפּן זיי אַרויס. אַלע כעלמער שטייען מיט אָפענע מיילער און קוקן צו וואָס עס טוט זיך דאָ. זינט די שטאָט איז אַ שטאָט איז נאָך קיינעם ניט איינגעפאַלן כאַפּן פיש אין כעלמער טייך.

די פישער שלעפּן אַרויס די נעצן —גאָרנישט ניטאָ אין זיי. עטלעכע לאַנגע גראָזן, אַ ביסל בלאָטע און מער גאָרניט.

פאַרוואַרפן די פישער די נעצן נאָך אַמאָל. זיי אַרבעטן שווער — לאָזן אַראָפּ די נעצן צום גרונט פון טייך און שלעפּן זיי אַרויס. גאָרנישט! אַ ביסל מער טייך־גראָז, עטלעכע האַלב צעפוילטע שטעקלעך, אַן אַלטער צעריסענער שטיוול, און פון פיש איז קיין זכר ניטאָ.

שטייט הילל, דער קליגסטער מאַן פון כעלם, אַ צעקאָכטער און קאָמאַנדעוועט:

— פאַרוואַרפט די נעצן נאָך אַמאָל! און נאָך אַמאָל! ס׳מוזן דאָ זיין הערינג!

פאָלגן די פישער. זיי אַרבעטן אָפּ אַ גאַנצן טאָג. זיי באַגיסן זיך מיט שווייס און — זאָל עס כאָטש זיין אַ ברעקעלע פישעלע אויף אַ רפואה.

זעט הילל אַז עס איז שלעכט, צעשרייט ער זיך מיט באַנו־מענע קולות:

— גוואַלד, יידן, ראַטעוועט! מע האָט אונדז באַגנבעט.
שרייען אים נאָך די כעלמער באַלעבאַטים:
— גוואַלד יידן, ראַטעוועט! מע האָט אונדז באַגנבעט.

◈

קומט צולויפן דער כעלמער רב און פרעגט מיט שרעק:

— ווער האָט אייך באַגנבעט, און וואָס האָט מען ביי אייך געגנבעט?

דערציילט אים הילל די גאנצע מעשה פון אָנהייב ביזן סוף און לאָזט אויס:

— די כעלמער ווייבער האָבן זיך דערוואוסט פון אונדזער סוד און זיי האָבן זיך ניט געקאָנט איינהאַלטן ביזן סוף יאָר. זיי האָבן אַרויסגעגנבעט פון טייך אונדזער ווייסן הערינג און רויטן הערינג, די טרוקענע טאַראַנעס און געריכערטע קאָפּטשאָנקעס.

שווערן די ווייבער פון כעלם, אַז זיי ווייסן ניט פון וואָס צו זאָגן:

זאָגט דער רב:

— אַז יידישע טעכטער שווערן, מוז מען זיי גלייבן.

זאָגט הילל:

— וויבאַלד אַז מע האָט אונדז ניט באַגנבעט, מוזן דאָך זיין די הערינג אין טייך. זאָלן די פישער פאַרוואַרפן די נעצן נאָך אַמאָל.

פאַרוואַרפן די פישער די נעצן נאָך אַמאָל. דאָס מאָל זיינען זיי באַגליקט געוואָרן. זיי האָבן געפאַנגען אַ גרויסן, רויטן ראַק מיט שפּיציקע הערנער. אַ ראַק, וואָס אַזוינס איז נאָך ניט געזען געוואָרן.

וואַרפן אַרויס די פישער דעם ראַק אויפן זאַמד און דער כעלמער רב טוט אַ קוק אויפן ראַק און זאָגט צו די כעלמער באַלעבאַטים:

— זעט, אָט איז אייער גנב. איר האָט אומזיסט באַשולדיקט אומשולדיקע מענטשן אין גנבה. קוקט אָן דעם טרייפענעם ביין. ער איז רויט און אָנגעגאָסן מיט בלוט. אַ בלינדער קאָן זען, אַז ער איז רויט און פעט, ווייל ער האָט אויפגעגעסן אייער

ווייסן הערינג און רויטן הערינג, אייערע טרוקענע טאַראַנעס און געראויכערטע קאַפּטשאַנקעס.

— לאָמיר דעם גנב צערייסן אויף שטיקלעך, — האָט כעלם געשטורעמט מיט צאָרן.

— אַ ראַק צערייסט מען ניט, זאָגט דער כעלמער רב רואיק צו די שטאָט־באַלעבאַטים. מע זאָגט אין יידיש „צערייסן ווי אַ הערינג", אָבער קיינער זאָגט ניט „צערייסן ווי אַ ראַק".

— לאָמיר אים צעהאַקן, — זאָגט כעלם.

— ניין, ס׳טויג ניט, — שאָקלט דער רב מיטן קאָפּ, מע האַקט ציבעלע, מע האַקט לעבערלעך, אָדער מע צעהאַקט רעטעך מיט שמאַלץ, אָבער ניט קיין ראַק.

— לאָמיר אים אָפּבראָטן, — זאָגט כעלם.

— ניין, ס׳טויג ניט, — ענטפערט ווידער דער רב, — האָט איר ווען עס איז געהערט, אַז אַ ייד זאָל בראָטן אַ ראַק? אַ ייד בראָט אַ גאַנדז, אַ קאַטשקע, אַ ייד בראָט פליייש, אַבער יידן בראָטן ניט קיין ראַק.

— איז וואָס זאָל מען מיט אים טאָן? — פרעגן כעלמער באַלעבאַטים.—צערייסן ניט, צעהאַקטן ניט, בראָטן ניט, איז ווי אַזוי זאָל מען אים באַשטראָפן? און באַשטראָפן מוז מען אים, ער האָט דאָך אויפגעפרעסן אונדזערע געזאַלצענע פיש, וואָס מיר האָבן אַריינגעלאָזט אין טייך צו פרוכפּערן און מערן זיך.

זאָגט דער רב:

— שאַ, שטיל, איך האָב פאַר אים אָנגעגרייט די ריכטיקע שטראָף.

— וואָס פאַר אַ שטראָף? — האָבן אַלע אויסגעשריען אין איין קול.

— דערטרינקט דעם ראַק! — האָט דער רב באַפוילן.

— אַ גערעכטער פסק פאַרן ראַק, — האָבן די כעלמער אויסגעשריען מיט פרייד. דערטרינקט דעם הערינג־פרעסער!

הילל, דער קליגסטער מאַן פון כעלם, האָט אַ כאַפּ געטאָן דעם ראַק און אים אַריינגעוואָרפן אין טייך אַריין.

אָט אַזוי האָט כעלם גענומען נקמה פון דעם טרייפענעם ראַק.

הילל פירט די גרענדע

די וואַסערמיל אויפֿן באַרג האָט ניט געמאָלן, קיין הערינג אין כעלמער טייך זיינען ניט געווען. די גערטנער פֿאַר־משכונט. כעלם איז מער און מער פֿאַראָרעמט געוואָרן. אָט באַלד און די גאַנצע שטאָט וועט דאַרפֿן אָנקומען צו בעטלברויט.

אָבער ווי זאָגט אַ יידיש ווערטל: דער אויבערשטער שיקט צו דעם שפּינער זיין פֿלאַקס און דעם שיכור זיין שנאַפּס. אין כעלם האָט זיך באַוויזן אַ פֿרעמדער ייד, וואָס האָט געוואָלט אָפּקויפֿן די וואַסערמיל, וואָס שטייט אויפֿן שפּיץ באַרג. כעלם וואָלט אויפֿגעריכט געוואָרן. איז דאָך גוט, אָבער הילל, דער קליגסטער ייד פֿון כעלם, האָט געפּירט די גרענדע און ער האָט ניט געלאָזט פֿאַרקויפֿן די וואַסערמיל.

◈

ס׳איז געווען אין אַ מאָנטיק־פֿרימאָרגן. אַ פֿרעמדער איז אָנגעקומען קיין כעלם, אַרויפֿגעקלעטערט אויפֿן באַרג און אָנגע־הויבן באַקוקן די וואַסערמיל.

גייט דער פֿרעמדער אַרום אַרום דער מיל — און גאַנץ כעלם, מיט היללן אין דער שפּיץ, גייט אים נאָך. אַלע ווילן

זען וואָס דער פרעמדער וועט טאָן. דער פרעמדער באַקוקט מיט קאָפּ די מיל און ער זאָגט:

— אַ שיינע מיל!

— אוודאי איז זי שיין, כאַפּט אונטער גאַנץ כעלם.

— אָבער, — זאָגט דער פרעמדער און גלעט זיין באָרד, — די וואַלצן קלאַפּן ניט, די רעדער דרייען ניט און די מילשטיינער מאָלן ניט.

— אויך אַן אמת, — שאָקלען די כעלמער מיט די קעפּ.

רעדט ווייטער דער פרעמדער:

— די מיל וועט ניט מאָלן. ס׳איז דאָך אַ וואַסערמיל, און אַ וואַסערמיל דאַרף שטיין אין טאָלביים וואַסער, מיט דעם גרויסן ראָד אַנטקעגן שטראָם.

— מיר האָבן עס געהערט, — זאָגט הילל, — אָבער ס׳איז ניט אמת. מיר כעלמער האַלטן אַז די מיל גייט ניט, ווייל דער כעלמער קלימאַט פּאַסט ניט פאַר קיין וואַסערמיל.

טוט דער פרעמדער אַ קוק אויף היללן, דעם קליגסטן מאַן פון כעלם, און דער פרעמדער זעט אויך ווי די כעלמער שאָקלען צו מיט די קעפּ ווי שעפּסן. טראַכט ער: — אַז די וועלט זאָגט — כעלם, גלייב. כעלם האָט אייגענע פירעכצן. דאָ וועט ניט העלפן קיין טענות. צו אַ קינד דאַרף מען ריידן ווי צו אַ קינד און צו אַ כעלמער דאַרף מען זען נוצן זיינע אייגענע חכמות. זאָגט דער פרעמדער צו היללן:

— טאַקע אמת. איך האָב אויך געהערט, אַז כעלמער קלימאַט פּאַסט ניט פאַר קיין וואַסערמיל. אָבער אייער כעלמער באַרג איז זייער אַ גוט ערטל אויפצושטעלן אַ ווינטמיל.

— אָבער אויף אונדזער באַרג שטייט דאָך אַ וואַסערמיל, — זאָגט הילל.

— פאַרקויפט מיר די וואַסערמיל, — זאָגט דער פרעמדער, — וועל איך זי איבערבויען אויף אַ ווינטמיל.

— פאַרקויפן די וואַסערמיל ? — האָט הילל אויפגעציטערט, — ניין ! — האָט ער געזאָגט האַרב, — מיר וועלן ניט פאַרקויפן די וואַסערמיל. מיר האָבן געאַרבעט שווער און ביטער זי אויפ־צובויען.

די כעלמער האָבן צוגעשאָקלט מיט די קעפּ.

— אָבער איר האָט דאָך ניט קיין נוצן פון איר, — האָט דער פרעמדער געזאָגט.

— פאַרוואָס האָבן מיר ניט פון איר קיין נוצן ? — וואונ־דערט זיך הילל. — די מיל איז דאָך שיין. קוקן מיר אויף איר.

— וועט איר קוקן אויף אַ ווינטמיל, — האָט דער פרעמדער געזאָגט.

— מיר האָבן זיך שוין צוגעוואוינט צו דער וואַסערמיל, — זאָגט הילל, און די כעלמער שעפּסן שאָקלען צו מיט די קעפּ. זיי זיינען מסכים מיט היללן.

טראַכט דער פרעמדער : ס'איז שלעכט. דער באַרג איז זייער גוט פאַר אַ ווינטמיל. ווינטן בלאָזן פון אַלע זייטן. אַרום כעלם זיינען דאָ צענדליקע דערפער. די פּויערים דאַרפן פירן צו מאָלן זייער קאָרן און ווייץ מייל־ווייט. דאָ קאָנען זיי האָבן אַ מיל גלייך אונטער דער נאָז. אָבער וואָס טוט מען מיט דעם קליגסטן מאַן פון כעלם, וואָס האָט געאַרבעט שווער און ביטער אויף אַ וואַסערמיל, וואָס שטייט אויף אַ באַרג ? ער, דער

גרויסער חכם, וויל דווקא קוקן אויף אַ וואַסערמיל און די כעלמער שעפּסן שטימען איין.

מיטאַמאָל האָט זיך דער פרעמדער דערמאָנט, אַז אין כעלם איז אַ מינהג, אַז יעדער איינער מעג רופן אַן אסיפה. האָט ער געטראַכט: אפשר אויף אַן אסיפה, וואו עס וועט זיין גאַנץ כעלם מיט די האַלב־הונגעריקע ווייבער, וועט ער קאָנען זיי איבעררײדן זיי זאָלן פאַרקויפן די וואַסערמיל.

זאָגט ער צו היללן:

— נו, וויבאַלד איר ווילט קוקן נאָר אויף אַ וואַסערמיל, זייט איר גערעכט. אָבער איך וויל רופן אַן אסיפה.

— איר ווילט אַן אסיפה, — זאָגט הילל, — וועלן מיר רופן אַן אסיפה. אָבער די וואַסערמיל וועלן מיר ניט פאַרקויפן.

— ניט איז ניט, — זאָגט דער פרעמדער מילנער, — אָבער רופט אַן אסיפה.

— מירן רופן, מירן רופן, — האָבן אים די כעלמער פאַרזיכערט.

◈

אין אָוונט האָט מען פאַררופן אַן אסיפה. דער פרעמדער האָט זיך אַוועקגעשטעלט אויף דער בימה און גערעדט צו די כעלמער אַזוי צו זאָגן:

— אַ וואַסערמיל האָט איר. אַ שיינע מיל, אָבער זי קאָן ניט מאָלן קיין מעל. דערפאַר איז אייער באַרג זייער גוט פאַר אַ ווינטמיל. פאַרקויפט מיר די וואַסערמיל, וועל איך זי איבער־בויען אויף אַ ווינטמיל. איר וועט האָבן גענוג געלט אויסצולייזן

אייערע גערטנער. איר וועט זיך אויך קאָנען פאַרגינען צו עסן הערינג מיט ציבעלע, באַשאָטן מיט פעפער און געווייקט אין עסיק, דריי מאָל אַ טאָג. אייך וועט זיין גוט און מיר אויך.

מורמלען די כעלמער צווישן זיך: דער פרעמדער איז גערעכט און קלוג — שוין באַלד אַזוי קלוג ווי אַ כעלמער. ער איז דאָך גערעכט — ס'איז שווער צו לעבן. לאָמיר אים פאַר־קויפן די וואַסערמיל. אים וועט זיין גוט און אונדז אויך.

אָבער הילל האָט דאָך געבויט די וואַסערמיל. ער איז אויך דער קליגסטער מאַן אין כעלם. זאָל ער ענטפערן. ער וועט שוין וויסן וואָס צו ענטפערן. און הילל ענטפערט דאָס זייניקע:

— די מיל איז שיין. אַ שאָד צו פאַרקויפן אַזאַ שיינע זאַך.

רייצט זיך דער פרעמדער:

— די וואַסערמיל איז שיין, אָבער איר קאָנט זי ניט בייסן און עסן. פריש ברויט און הערינג איז טאַקע ניט אַזוי שיין, אָבער מע קאָן עס בייסן און עסן. פאַרקויפט די מיל. איך וועל אייך גוט באַצאָלן, און איר...

דער פרעמדער האָט קיין צייט ניט געהאַט צו ענדיקן זיינע רייד און הילל איז אויפגעשפרונגען און אויסגעשריען:

— איך האָב אַ פּלאַן, איך האָב אַ פּלאַן!

— אַ פּלאַן, אַ פּלאַן, — האָבן די כעלמער אויסגערופן, — לאָמיר הערן.

— יאָ, לאָמיר הערן, — האָט דער פרעמדער געענטפערט מיט אַ זיפץ.

הילל האָט זיך אַ קער געטאָן צו די כעלמער און געזאָגט:

— דעם פרעמדן איז געפעלן אונדזער באַרג. דער באַרג איז זייער גוט פאַר אַ ווינטמיל, אָבער מיר ווילן זיך ניט שיידן

מיט אונדזער וואַסערמיל, טאָ לאָמיר אָפּשטופּן אונדזער וואַסער־מיל, וועט בלייבן אַ שטיק באַרג פאַר דעם פרעמדנס ווינטמיל.

— אָט דאָס איז אַן איינפאַל, — האָבן די כעלמער גע־יובלט. — דער פרעמדער וועט קענען האָבן זיין שטיק באַרג און ביי אונדז וועט בלייבן אונדזער וואַסערמיל. מיר וועלן אים פאַרקויפן אַ שטיק באַרג. דער פרעמדער וועט בויען אַ ווינטמיל. וועט אים זיין גוט און אונדז אויך.

קוועטשט דער פרעמדער מיט די פּלייצעס און שווייגט. ער בלייבט אין כעלם וואַרטן צו זען ווי אַזוי די קלוגע יידן וועלן אָפּשטופּן די מיל.

◈

קלייבן זיך צונויף די כעלמער אויפן באַרג און הייבן זיך אָן צוצוגרייטן אָפּצושטופּן די וואַסערמיל. זיי טוען אויס די קאַפּאָטעס, פאַרקאַטשען די אַרבל, שפּייען אָן אין די הענט און זיי זיינען גרייט צו שטופּן.

רופט זיך אָן הילל:

— וואַרט, כאַפּט ניט, ס'איז ניט קיין הייסע לאָקשן. איר זייט שוין פאַרטיק צו שטופּן. איך פרעג אייך: האָבן מיר מסכים געווען ווי ווייט מיר זאָלן אָפּשטופּן די וואַסערמיל? מיר קאָנען זי נאָך פאַרשטופּן אין טאָל אַריין.

— איז וואָס טוט מען? — פרעגן די כעלמער.

גאָר נישט — ענטפערט הילל — לאָמיר פריער אָפּמעסטן מיט אַ מאָס ווי ווייט מיר דאַרפן די מיל אָפּשטופּן. מיר וועלן מאַכן אַ סימן. דאָרטן אויפן סימן וועלן מיר אַוועקלייגן

אונדזערע קאַפּאָטעס. אַז מיר וועלן צושטופּן די מיל צו די קאַ־פּאָטעס, וועלן מיר וויסן אַז מיר דאַרפן אויפהערן.

— אַיי, קלוג, אַיי, קלוג—האָבן די כעלמער געיובלט.

— ניט געבאַלעמוטשעט ! — האָט הילל אַ קאָמאַנדעווע גע־טאָן, — צו דער אַרבעט !

איילן זיך די כעלמער, מעסטן אָפּ דעם פּלאַץ ווי עס באַ־דאַרף צו זיין. זיי לייגן אַוועק די קאַפּאָטעס אויף דעם אָנגע־וויזענעם אָרט, שטעלן זיך אַוועק לעבן דער הינטערשטער וואַנט פון דער מיל און הייבן אָן שטופּן.

זיי שטופּן און סאָפּען, זיי שטופּן און באַגיסן זיך מיט שווייס. זיי זיינען פאַרטאָן אין זייער אַרבעט און זיי זעען ניט וואָס עס טוט זיך אַרום זיי.

אַ גנב איז פאַרבייגעגאַנגען די מיל און ער האָט דערזען, אַז עס ליגט אַ באַרג מיט קאַפּאָטעס און קיין מענטש איז ניטאָ דערביי, האָט זיך דער גנב דערבאַרעמט אויף די קאַפּאָטעס און זיי צוגענומען.

◈

אַ גאַנצן טאָג האָט די כאַליאַסטרע געשטופּט די מיל. אַז די זון האָט זיך אָנגעהויבן זעצן האָט הילל אויסגעשריען :

— גענוג געהאָרעוועט, גענוג ! — לאָמיר זען ווי ווייט מיר האָבן אָפּגעשטופּט די מיל.

ווישן אָפּ די כעלמער דעם שווייס פון די פּנימער און לאָזן זיך אַוועק זוכן די קאַפּאָטעס. זיי קוקן אַהער, זיי קוקן אַהין — ניטאָ קיין סימן פון אַ קאַפּאָטע.

— אר־וואַ, — זאָגט הילל מיט היץ. — דאָס איז כעלם! אַז מיר טוען עפּעס אָפּ, איז אָפּגעטאָן! מיר האָבן אַזוי ווייט איבער־געראָקט די מיל, אַז מיר האָבן זי אַרויפגערוקט אויף די קאַ־פּאָטעס. שיקט נאָך דעם פרעמדן. ער האָט שוין איבערגענוג אָרט פאַר זיין ווינטמיל.

קומט דער פרעמדער צוגיין, טוט אַ קוק אויף דער מיל און די אויסגעמאַטערטע כעלמער און ער זאָגט זיך רואיק:

— די מיל שטייט נאָך אַלץ וואו זי איז פריער געשטאַנען. איר האָט זי ניט גערירט פון אָרט.

איז וואו זיינען די קאַפּאָטעס? — האָט הילל געפרעגט מיט כעס.

— פון וואַנען זאָל איך וויסן וואו די קאַפּאָטעס זיינען? — האָט געענטפערט דער פרעמדער. — אפשר האָט זיי אַ גנב צוגענומען.

ווערט הילל רויט פון כעס און שיסט אַרויס:

— גיי הייב זיך אָן מיט ניט קיין כעלמער! וועלכער נאַר דאַרף האָבן אַזויפיל קאַפּאָטעס? קיינער קאָן מער ווי איין קאַפּאָטע ניט טראָגן.

— גערעכט, גערעכט, — האָט דער פרעמדער געשאָקלט מיטן קאָפּ, — כעלמער בלייבן אַלעמאָל גערעכט. אָט האָב איך געהערט, אַז אַמאָל איז אַ כעלמער געפאָרן קיין וואַרשע, איז ביי אים דער וואָגן געפּגרט, דאָס פערד צעבראָכן געוואָרן און די בייטש האָט אויסגעלונקען אַ פוס.

דער פרעמדער האָט זיינס אָפּגעזאָגט און איז אַוועק.

די כעלמער זיינען געבליבן שטיין מיט אָפענע מיילער און הוילע אַרבל.

דערטרונקען צוויי מילשטיינער

דער פרעמדער איז אַוועק און דער דלות איז גרעסער געוואָרן אין שטאָט. ס'איז כעלם ביטער אויפן האַרצן. טאָג איין, טאָג אויס, דאָס זעלביקע עסן — ברויט מיט נישט, אָדער פוסטער קרופּניק. דער בויך ווערט אָנגעפּילט, אָבער זאַט קאָן מען ניט ווערן פון אַזאַ עסן. ניט קיין פּוטער און ניט קיין שמאַלץ; ניט קיין פלייש און ניט קיין פיש; ניט קיין פּיצעלע הערינג צו דערקוויקן די נשמה און אפילו קיין קאַרטאָפל צו זאַט איז שוין נישטאָ.

כעלם איז טרויעריק. מע הערט נישט אין שטאָט קיין געזאַנג אָדער געלעכטערס, נאָר אַלע אָוונט צעזינגען זיך די גרילן אין די לעכער:

— צירק, צירק, צירק, — זינגען די גרילן: טרוקן ברויט און אַ קאַרטאָפל. די מיל מאָלט ניט, קיין הערינג און טרוקענע טאַראַנעס זיינען אין טייך ניטאָ און איצט איז כעלם געבליבן אָן קאַפּאָטעס. צירק, צירק, צירק, — זינגען די גרילן. — טרוקן ברויט און אַ קאַרטאָפל און באַלד וועט דאָס אויך ניט זיין.

זיצן די כעלמער אין מיל הונגעריקע, שווייגנדיקע און אומעטיקע. קוקט הילל און זעט די פינצטערע פּנימער פון די שטאָטלייט, טראַכט ער: ס'איז זיי שלעכט. מע מוז ראַטעווען די שטאָט. ער האָט טאַקע אַ גוטן פּלאַן. אָבער ס'איז ניט גוט

צו ברענגען אַ פּלאַן פאַר אָנגעברוגזטע, אָנגעבלאָזענע און הונ־געריקע יידן.

אָבער דער פּלאַן וועט דאָך זיי גליקלעך מאַכן, — טראַכט הילל, — דאַרף מען זיי אויפמונטערן אַ ביסל.

לאָזט זיך הילל דער פּירער אַראָפּ אויף אַלע פיר און הייבט אָן זוכן אויפן דיל פון מיל.

זעען די כעלמער ווי הילל זוכט און נישטערט. פרעגן זיי:

— הילל, וואָס זוכסטו ?

ענטפערט הילל:

— איך האָב געזען, אַז איר האָט אַראָפּגעלאָזן די נעז, זוך איך זיי.

צעלאַכן זיך די כעלמער הויך אויפן קול. זעט הילל, אַז די כעלמער זיינען מונטערער געוואָרן, כאַפּט ער זיך אַרויף אויף דעם הויכן מילראָד און רופט אויס אויפן קול:

— כעלמער, ניט געזאָרגט. איך האָב אַ פּלאַן, וואָס וועט אונדז אויסלייזן פון אונדזער אָרעמקייט און דלות.

— לאָמיר הערן, — האָט כעלם געענטפערט.

— הערט זשע, האָט הילל געזאָגט צו זיי. — די מיל איז שיין. פאַרקויפן זי איז אַ שאָד. אָבער מאָלן מאָלט זי דאָך ניט. אויב אַזוי, צו וואָס דאַרפן מיר די מילשטיינער ?

— טאַקע, צו וואָס דאַרפן מיר די מילשטיינער ? — האָבן די כעלמער געפרעגט.

— זאָג איך דאָך, — טענהט הילל, — אַז מיר דאַרפן זיי ניט. טאָ לאָמיר זיי אַרויסנעמען פון מיל און פאַרקויפן. פאַר דעם געלט וועלן מיר צוריקקויפן אונדזערע גערטנער. מיר וועלן צוריק אויפגעריכט ווערן.

— ס׳וועט זיין גוט, אַז מיר וועלן צוריק אויפגעריכט ווערן, האָבן די כעלמער געליאַרעמט.

און הילל רעדט ווייטער:

— און די שטיינער אַרויסנעמען פון מיל איז גרינגער ווי אויפצועסן אַ בייגל, אָדער אַרויסנעמען אַ האָר פון מילך. די מיל שטייט דאָך אויפן באַרג, וועלן מיר די שטיינער אַראָפּ־קייקלען גלייך אין טאָל אַריין צום טייך. מיר וועלן אויפן טייך אָנגרייטן אַ פּליט. מירן אַרויפלייגן די שטיינער אויף דעם פּליט און זיי אַוועקפירן אין שטאָט אַריין. דאָרטן וועט מען זיי אויסכאַפּן פאַר גוט געלט.

◈

געדעדט און געטאָן. צוואַנציק מאַנצבילן און פערציק יינגלעך האָבן אָנגעהויבן אַרבעטן אַרום די מילשטיינער. חברה האָט אָפּגעדרייט שרויפן, לויז געמאַכט ברעטער, אַרויסגענומען טשוועקעס. די כעלמער האָבן געקלאַפּט, געזעגט, און נאָך שווערער פּראַצע, האָבן זיי לויז געמאַכט די מילשטיינער.

אַז די מילשטיינער זיינען לויז געוואָרן, האָט זיך הילל גע־שטעלט אויף אַ לייטער און געקאָמאַנדעוועט:

— פּאָרזיכטיק, כעלמער! שפּרינגט אָפּ אָן אַ זייט. אָט! אָט! באַלד. האָ, האָ. דער מילשטיין, האָפּ!

דער מילשטיין קייקלט זיך באַרג אַראָפּ, אַראָפּ, אַראָפּ, גלייך אין שטאָט אַריין. פון שטאָט אין טאָל, פון טאָל — באַץ — גלייך אין טייך אַריין און ניטאָ! דער מילשטיין איז טיף אין וואַסער. ניטאָ קיין מילשטיין.

בלייבט כעלם שטיין אָפּהענטיק — שוין ניטאָ דער מיל־שטיין אויך.

הילל פֿאַלט ביי זיך ניט אַראָפּ, ער זאָגט:

— דער מילשטיין האָט זיך דערטרונקען און איז איינגעזונקען געוואָרן. פֿאַרפֿאַלן. אָבער ניט געזאָרגט. מיר האָבן דאָך נאָך אַ מילשטיין. איך האָב שוין אַ פּלאַן, אַז דער צווייטער מילשטיין זאָל ניט פֿאַרפֿאַלן ווערן.

◈

און הילל רעדט ווייטער וועגן זיין פּלאַן:

אין אַ מילשטיין איז דאָך דאָ אַ לאָך. זאָל אונדזער שמש אַריינשטעקן זיין קאָפּ אין לאָך פון שטיין. מיר וועלן אַראָפּקייקלען דעם שטיין אינאיינעם מיטן שמש. אויב דער שטיין וועט אַריינפֿאַלן אין טייך, וועט דער שמש אַרויסנעמען זיין קאָפּ פון דעם לאָך פון שטיין. דער שמש קאָן דאָך שווימען. וועט ער אַרויפֿשווימען און אונדז אָנווייזן וואו דער שטיין ליגט.

— אַ בריליאַנטענער איינפֿאַל, — האָבן צוגעשטימט די כעלמער.

כעלמער טוען זאַכן אויף גיך. טראַכטן ניט און איבערלייגן זיך ניט. באַלד האָבן זיי באַפֿוילן דעם שמש אַריינשטעקן זיין קאָפּ אין לאָך פון מילשטיין. אַ שמש מוז דאָך פֿאָלגן. האָט ער געפֿאָלגט.

די כעלמער האָבן אַ שטויס געטאָן דעם צווייטן מילשטיין. דער שטיין מיטן שמש האָבן זיך אָנגעהויבן קייקלען באַרג אַראָפּ.

פון באַרג אין שטאָט אַריין. פון שטאָט אין טאָל אַריין. פון טאָל גלייך אין טייך אַריין.

— בול, בול, — האָט זיך דאָס וואַסער געבלעזלט. די כעלמער זיינען געשטאַנען אויפן ברעג טייך און געוואַרט. אָט באַלד שווימט אַרויף דער שמש און ווייזט אָן דעם אָרט וואו דער שטיין איז איינגעזונקען געוואָרן. אָבער —

זיי האָבן געוואַרט אַ שעה, צוויי שעה, דריי שעה. אַ טאָג און נאָך אַ טאָג און דער שמש איז ניט אַרויפגעשוואומען און ניט אָנגעוויזן דעם אָרט, וואו דער שטיין איז איינגעזונקען געוואָרן.

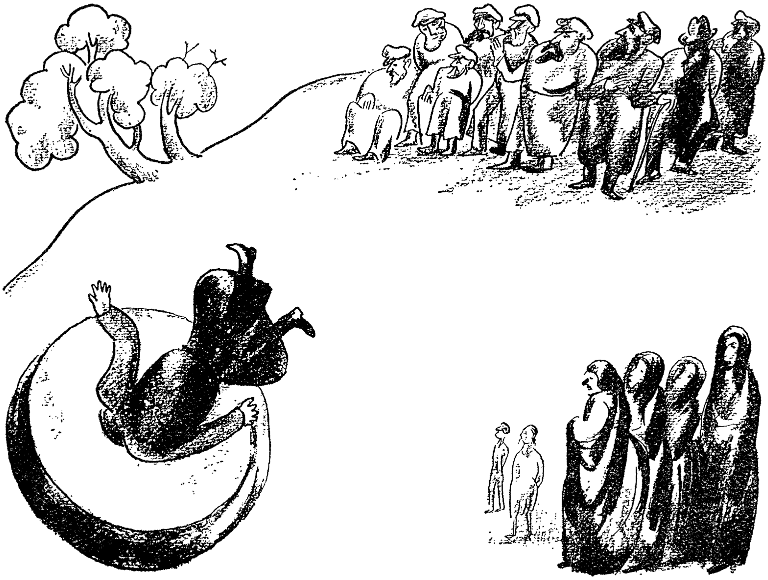

געכאַפּט די לבנה

די מיל איז געבליבן אָן שטיינער, די שטאָט איז געבליבן אָן אַ שמש, איז געווען שלעכט. ערגער, פון ערגער איז געווען וואָס גאַנץ כעלם האָט געהונגערט. אויף איין פּיצעלע ברויט זיינען געווען צען מיילער. די בייכלעך פון די קינדער זיינען געשוואָלן געוואָרן פון הונגער. די ווייבער זיינען געוואָרן דאַר ווי שפּענער. די מענער זיינען אַרומגעגאַנגען פאַרשמאַכטע, פאַרביטערטע. אָבער די כעלמער ווייסן, אַז וואָס צו גאָט איז צו גאָט. ווען די נעכט זיינען געוואָרן ליכטיק, זיינען די כעלמער אַרויס מחדש זיין די לבנה. די יידן זיינען געשטאַנען אונטערן פרייען הימל מיט זייערע פּנימער צו דער ליכטיקער לבנה. זיי האָבן געזאָגט די תפילות פאַר דער באַנייאונג פון דער לבנה און געפרייט זיך.

הילל האָט אויך געזאָגט די תפילות און געשפּרונגען אַנטקעגן דער לבנה, אָבער זיין קאָפּ איז געווען ערגעץ אַנדערש וואו.

— וואָס וועט זיין מיט כעלם, — האָט ער געטראַכט. — די נויט איז גרויס, מען מוז ראַטעווען כעלם, איך בין דאָך דער שולדיקער.

שאָקלט ער זיך פרום און קוקט אויף דער ליכטיקער לבנה און טראַכט זיינס. פּלוצים איז ער געבליבן שטיין. אַ פּלאַן, גאָר אַ גרויסער פּלאַן האָט אים אַ קלאַפּ געטאָן אין קאָפּ. ער

האָט אַזש אַ ציטער געטאָן פון פרייד, איבערגעריסן זיין מחדש זיין די לבנה און אויסגעשריען מיט ברען:

— כעלמער יידן, מיר זיינען געראַטעוועט!

בלייבן די כעלמער שטיין מיט די לעצטע ווערטער פון דער תפילה אויף דער צונג צו הערן וואָס הילל וועט זאָגן. הילל שרייט אויס:

— איך וויל פאַר אייך פּאַקן די לבנה!

— פּאַקן די לבנה? — פרעגן די כעלמער פאַרוואונדערט.

—יאָ, ענטפערט הילל פעסט ביי זיך, — איך וועל אַראָפּ־נעמען די לבנה, זי גאַנץ גוט פאַרפּאַקן און זי באַהאַלטן אין פּאָליש פון שול. די גאַנצע וועלט וועט מוזן אָנקומען צו אונדז.

— יידן, מיר זיינען געראַטעוועט, — האָט גאַנץ כעלם אויסגעשריען.

— נאָך אַ מין געראַטעוועט, — בלעקערט הילל, — יעדער ייד מוז דאָך מחדש זיין די לבנה. וואָס וועט אַ וועלט יידן טאָן אָן דער לבנה? מען וועט טאַקע קומען צו אונדז פון אַלע עקן פון דער וועלט. מע וועט קומען צו אונדז און מע וועט זיך בעטן: פאַרקויפט אונדז אַ שטיקעלע לבנה, מיר וועלן אייך אָפּגילטן, אַבי פאַרקויפט אונדז אַ שטיקעלע לבנה.

— אַיי, אַיי, וועט אונדז זיין גוט,—פרייען זיך די כעלמער.

— מיר וועלן גיין אין גאָלד, אָבער אָרעמעלייט וועלן מיר געבן אַ שטיקעלע לבנה אומזיסט, — ווערן די כעלמער ברייטהאַרציק.

— וואַרט, — האָט זיך הילל געקאָכט, — איך בין נאָך ניט פאַרטיק מיט מיין פּלאַן. נאָכדעם ווי מיר וועלן פּאַקן די לבנה, וועלן מיר זי אויסצוואָגן, אויסוואַשן און אויסשייערן. מיר וועלן אַראָפּנעמען פון איר די פלעקן און זי וועט שיינען ליכטיקער,

העלער. דאַן וועלן מיר זי פּאַרדינגען צו די מענטשן פון אַלע גרויסע שטעט. איר ווייסט דאָך: די גרויסשטאָטיקע האָבן ליב עס זאָל בײַ זיי זיין ליכטיק אין די גאַסן, צינדן זיי אָן בײַנאַכט גאַסלאָמפּן. אויפן אָרט פון לאָמטערנעס וועלן זיי קאָנען אויפֿהענגען איין ליכטיקע, ציכטיקע, אויסגעוואַשענע לבנה און — פאַרטיק. אַלע גרויסע שטעט וועלן אונדז אָפּגילטן.

— מיר זיינען געראַטעוועט, — ליאַרעמען די כעלמער.

דער פרעמדער מילנער, וואָס האָט געחלשט אָפּצוקויפן די ווינטמיל, איז פונקט דאַן אָנגעקומען קיין כעלם. ער האָט געהערט, אַז די כעלמער הונגערן, האָט ער געמיינט, אַז זיי זיינען שוין געקומען צום שכל. אָבער אַז ער האָט דערהערט היללס נייעם פּלאַן, איז אים פינצטער געוואָרן אין די אויגן. גייט דער פרעמדער צו און פרעגט:

— זאָגט זשע מיר, רב הילל, ווי אַזוי וועט איר אַראָפּנעמען די לבנה פון הימל?

— אָ, דאָס זייט איר, פרעמדער מילנער? צו שפּעט געקומען. מיט אַ שעה פריער וואָלטן מיך אייך מיט אַ דאַנק פאַרקויפט די מיל. איצט אָבער זאָג איך אייך: לא! — וואָס אויף פראָסט יידיש מיינט עס: ניין, מיר פאַרקויפן ניט און פאַרטיק!

— ניט איז ניט, — זאָגט דער מילנער, — אָבער זאָגט זשע מיר, ווי אַזוי וועט איר אַראָפּנעמען די לבנה פון הימל?

— וואָסי, איר האָט עפּעס אַ פּלאַן? — פרעגט הילל שפּאָטיש.

— אוודאי האָב איך אַ פּלאַן, — זאָגט דער פרעמדער לאַכנדיק. זאָל מען צונויפנעמען אַלע לייטערס פון כעלם און זיי צונויפבינדן. נאָכדעם, אַז מען וועט מאַכן פון אַלע לייטערס

איין לייטער, וועט מען נעמען דעם גרויסן, לאַנגן לייטער און אָנשפּאַרן אים אויף דער אַלטער שול. דער נייער שמש וועט אַרויפקלעטערן צום הימל און אַראָפּכאַפּן די לבנה.

הילל הערט אים אויס און ער זאָגט ערנסט:

— ס'איז ניט קיין שלעכטער פּלאַן. ס'איז אָבער אַ סכנה, אַז דער נייער שמש זאָל אַראָפּפאַלן פון אַזאַ הויך און ברעכן האַלדז און נאַקן. וועלן מירווידער בלייבן אָן אַ שמש. איך האָב אַ בעסערן פּלאַן. מאָרגן אין אָוונט, אינמיטן כעלמער מאַרק, וועל איך אייך ווייזן וואָס איך קאָן. פאַרשפּעטיקט ניט.

דער פרעמדער האָט געקוועטשט מיט די פּלייצעס: ווער קאָן דערגרונטעווען די טיפקייט פון ים און די גרויסע קלוג־שאַפט פון כעלם?

ער איז געבליבן וואַרטן צו זען וואָס דאָ וועט זיין.

◈

אויף מאָרגן אין אָוונט איז דער מאַרק געווען שוואַרץ פון מענטשן. קינד און קייט זיינען דאָרט געווען. דער רב אויך. די לבנה האָט געשיינט. די גאַנצע שטאָט האָט געוואַרט אויף היללן. דער פרעמדער אויך.

מע האָט לאַנג ניט געדאַפט וואַרטן. הילל האָט זיך באַוויזן. נאָך אים האָבן צוויי כעלמער געטראָגן אַ צעבערל מיט רויטן באָרשטש. הינטערן צעבערל מיטן רויטן באָרשטש זיינען גע־גאַנגען נאָך צוויי יידן און געטראָגן אַ זאַק און אַ שטריק און אַ זיגל.

הילל האָט זיך אָפּגעשטעלט און באַפוילן:

— שטעלט אַוועק דאָס צעבערל מיטן רויטן באָרשטש אינמיטן מאַרק.

די צוויי כעלמער, וואָס האָבן געטראָגן דאָס צעבערל, האָבן געפאָלגט.

הילל האָט אויפגעהויבן זיין קול און געזאָגט הויך, אַז אַלע זאָלן הערן:

— כעלמער יידן, קוקט אַרויף און זעט! די לבנה שיינט אויבן אין טונקלבלויען הימל. איצט קוקט אַראָפּ און זעט! אונטן, אין צעבערל באָרשטש, אויפן דעק, שווימט אַרום די זעלביקע לבנה.

גייען צו צוועלף געהויבענע באַלעבאָטים מיטן רב אינ־דערמיט און טוען אַ קוק אין צעבערל רויטן באָרשטש.

— יאָ, — שאָקלען זיי מיט די קעפּ, — ס'איז אַן אמת. די זעלביקע לבנה, וואָס איז אין הימל, איז דאָ אויפן דעק פון צעבערל באָרשטש.

— נו, זאָגט דער רב צו היללן, — וואָס וועסטו איצט טאָן?

— די זעק און שטריק און זיגל דערלאַנגט,—האָט הילל אַ קאָמאַנדעווע געטאָן.

מע האָט אים דערלאַנגט די זעק און שטריק און זיגל.

הילל האָט שנעל צוגעדעקט דאָס צעבערל מיט די זעק, ער האָט שטייף פאַרבונדן די זעק מיט די שטריק. ער האָט געמאַכט צען קנופּן און דערנאָך פאַרזיגלט יעדן קנופּ.

— איצט, — האָט הילל געזאָגט, — שטעלט אַוועק דאָס פאַר־זיגלטע צעבערל אין פאָליש פון שול ביז די פינצטערע נעכט וועלן אָנקומען, ווען קיין לבנה אין הימל וועט מער ניט זיין.

דאַן וועלן מיר ווערן די מיוחסים. איר פֿאַרשטייט, כעלמער ייִדן? מיר האָבן דאָך די לבנה אַ פּאַרפּאַקטע.

— מיר פֿאַרשטייען, — האָט גאַנץ כעלם געענטפֿערט.

דער פֿרעמדער מילנער האָט געגלעט זיין באָרד און גע־שמייכלט: — מיר דוכט זיך, אַז איך וועל שוין די מיל יאָ אָפּ־קויפֿן. איך דאַרף נאָר ניט זיין קיין פֿאַרשלאָפֿענער און ניט פֿאַרשוויגן דעם צעדרייטן היללן.

◈

עס זיינען אַוועק צוויי וואָכן. סוף חודש אין אַ פֿינצטערער נאַכט האָט הילל געזאָגט צו כעלם: היינט איז די נאַכט וואָס מיר נעמען אַרויס די לבנה.

דער רב און די שענסטע צוועלף באַלעבאַטים זיינען אַוועק און אַרויסגענומען דאָס צעבערל פֿון פֿאָליש און עס אַריינגע־טראָגן אין שול. הילל מיט די צוועלף שיינע באַלעבאַטים אינ־איינעם מיטן רב האָבן באַקוקט דאָס אוצרל. יאָ, קיינער האָט עס ניט אָנגערירט — די שטריק זיינען פֿאַרקניפּט און די זיגלען זיינען ניט געשטערט.

אויפֿן פֿינצטערן מאַרק איז געווען פֿאַרזאַמלט גאַנץ כעלם. יעדער איינער האָט געוואָלט זען ווי אַזוי מע וועט אַרויסנעמען די לבנה פֿון צעבערל, ווי מע וועט זי צוואָגן און וואַשן מיט ברונעם־וואַסער און ערשט נאָכדעם זי צוריק אויפֿהענגען אויפֿן הימל.

מע האָט געבראַכט דאָס צעבערל מיט דער פּאַרפּאַקטער לבנה. הילל האָט אַוועקגעשטעלט דאָס צעבערל אויף אַ טיש אין

מיטן מאַרק און זיך גענומען צו דער אַרבעט. ער האָט צע־בראָכן די זיגלען און מיט אַ שאַרף מעסער האָט ער צעשניטן די קנופּן און די שטריק זיינען אַראָפּגעפאַלן. שנעל האָט הילל אַראָפּגעכאַפּט די זעק פון צעבערל און אויסגעשריען:

— ליכטיק זאָל ווערן, ליכטיק זאָל ווערן!

אַלע האָבן געעפנט די מיילער אויסצושרייען פון פרייד, אָבער דער מאַרק איז געבליבן פינצטער.

הילל האָט געמיינט, אַז די לבנה האָט זיך פאַרטשעפּעט אָן טשוועקל. ער האָט איבערגעקערט דאָס צעבערל מיטן רויטן באָרשטש מיטן דעק אַרויף, אָבער דער מאַרק איז געבליבן פינצטער. ניטאָ קיין לבנה.

◈

ס'איז געוואָרן אַ טומל און אַ גוואַלד: וואו איז די לבנה? ענטפערט דער רב:

— שווייגט, וואָס טומלט איר? גנבים האָבן צוגעגנבעט די לבנה.

— עס קאָן ניט זיין, — האָט זיך געהערט אַ שטים. — די זעק זיינען געווען גאַנץ און ניט צעשניטן. די שטריק פאַרקניפּט און די זיגלען ניט גערירט. ווי אַזוי האָבן די גנבים געקענט צוקומען צו דער לבנה?

ענטפערט דער רב:

— ס'איז טאַקע שווער, אָבער מעגלעך. די גנבים פון דער גאַנצער וועלט האָבן אַהערצו קיין כעלם צוגעשיקט זייער קייסער. דער קייסער פון די גנבים קאָן אַלץ טאָן.

— אָבער צוליב וואָס וועלן די גנבים מטריח זיין זייער קייסער, — האָט זיך שוין הילל אַליין געוואונדערט.

ענטפערט דער רב:

— דאָס קען מען דערקלערן פּראָסט. אַז אַלע נעכט וועלן זיין ליכטיקע, לבנהדיקע, וועלן דאָך די גנבים בלייבן אָן ברויט. גנבים מוזן האָבן פינצטערע נעכט.

דער רב האָט גערעדט געמיטלעך, אָבער כעלם האָט געקאָכט:

פון דער מעשה מיט דער לבנה האָט זיך אויסגעלאָזן אַ טייך, — האָט אַ ייד געטענהט.

— איז ניט גוט, — האָט אַ צווייטער געזאָגט.

אַלץ איז טאַקע דערקלערט, אָבער קיין ברויט איז אַלץ ניטאָ, — האָט נאָך אימעצער אויסגעשריען.

דער פרעמדער מילנער איז דאָ, — האָט אַן אַנדערער אויסגעשריען.

כעלם האָט אויפגענומען דאָס געשריי:

— דער מילנער איז דאָ!

— מיר ווילן ברויט!

— פאַרקויפט די מיל!

הילל און דער רב האָבן גענומען שרייען:

— פע, יידן, וואָס איז דאָס פאַר אַן אופן פון מאָנען און טומלען. גייט אַהיים, מאָרגן וועלן מיר רופן אַן אסיפה.

אָבער כעלם איז ניט געגאַנגען אַהיים. די געשרייען זיינען געוואָרן העכער:

— ברויט! מיר ווילן ברויט!

— מיר ווילן אונדזערע גערטנער צוריק!

— מיר קאָנען מער ניט וואַרטן.

אַ שטיין איז געפלויגן און שיר ניט צעפּלעט היללן דעם קאָפּ. דער רב האָט איינגעשטילט דעם עולם:

— שאַט, יידן, זאָל זיין ווי איר ווילט. איר ווילט ניט וואַרטן, וועלן מיר ניט וואַרטן. ברענגט דעם פרעמדן מילנער צו מיר אין שטוב אַריין און זאָל ער ציילן געלט.

דער מילנער האָט זיך ניט געלאָזן בעטן. ער איז געקומען צום רב און אָפּגעציילט די האַרטע רענדלעך גלייך אויפן אָרט און כעלם האָט פאַרקויפט איר שיינע וואַסערמיל.

כעלם בויט אַ שול

דער מילנער האָט אָפּגעקויפט די וואַסערמיל און די שטאָט איז טאַקע אויפגעריכט געוואָרן. די כעלמער האָבן אָנגעהויבן עסן צו זאַט. זיי האָבן באַשוכט און באַקליידט ווייב און קינד. זיי האָבן געקויפט זייעכץ און פאַרזייט די צוריקגעקראָגענע, פאַרמשכנטע גערטנער.

ס׳איז געוואָרן רואיק אין כעלם. די ווייבער האָבן געהאַט וואָס צו קאָכן, האָבן זיי זיך ניט געקריגט מיט די מענער. די קינדער זיינען געווען זאַט, האָבן זיי זעלטן געוויינט.

די מענער האָבן פאַרזייט די גערטנער און געוואַרט ביז די אוגערקעס, קאַרטאָפל, באָב און מערן וועלן אויפגיין. דערווייל האָבן זיי ניט געהאַט וואָס צו טאָן, זיי האָבן זיך אַרומגעדרייט איבער דער שטאָט און געקייט שטרויעלעך מיט זייערע פאָדערשטע ציין און געקוקט אויפן הימל; זיי האָבן געוואָלט טרעפן צי עס וועט רעגענען באַלד אָדער מאָרגן.

אין האַרבסט האָט מען אַראָפּגענומען פון די גערטנער און די כעלמער זיינען געווען נאָך מער צופרידן. ס׳איז געווען אַ גוטער זומער. די גערעטעניש אויף די פעלדער איז געווען גרויס, איז די כעלמער געווען נאָך בעסער ווי גוט.

שבת זיינען די שולן געווען געפּאַקט. דער רב איז אָבער געווען ניט צופרידן. ער האָט געהייסן אויסרופן אין אַלע שולן אַז ער פאַררופט, אויף באַלד נאָך הבדלה, אַן אסיפה.

באַלד נאָך הבדלה זיינען די שענסטע באַלעבאַטים זיך צונויפגעקומען צום רב אין שטוב. גאַנץ כעלם איז געשטאַנען אין דרויסן אַרום די פענצטער. דער רב האָט אָנגעהויבן מיט אַזאַ מין דרשה:

— כעלמער באַלעבאַטים. גאָט האָט אונדז באַגליקט און אונדז איז גוט. מיר זיינען זאַט. אונדזערע קינדער זיינען באַשוכט און באַקליידט. מיר זיינען פאַרזאָרגט אויפן ווינטער מיט קאַרטאָפל און מערן, אוגערקעס און בורעקעס, אַרבעס און באָב. ס'איז דאָ גענוג ברויט און אַ שטיקעלע הערינג. אַ פּיצעלע פלייש איז אויך פאַראַן, דאַנקען גאָט, צו פאַרזוכן. אונדז איז גוט. אָבער עס טויג ניט.

— פאַרוואָס טויג ניט? — פרעגן די באַלעבאַטים.

— ווייל מיר האָבן פאַרגעסן, אַז מיר זיינען יידן.

— וואָס הייסט, רבי, — האָבן די כעלמער אויפגעציטערט, — מיר האָבן פאַרגעסן אַז מיר זיינען יידן? דאַוונען, דאַווענען מיר, ברכות זאָגן מיר, לערנען, לערנען מיר און מיצוות היטן מיר.

—אמת, אָבער דאָך, — זאָגט דער רב, — ווי איז דאָס אַ שטאָט אָן אַ שול?

— וואָס מיינט איר, רבי, אָן אַ שול? מיר האָבן די שניידערשע שול, די שוסטערשע שול, די קאַלטע שול, די אַלטע שול אויף דער לאַנגער גאַס און די קליינע שול, אויף דער קלויסטער גאַס.

יאָ, — זאָגט דער רב, ס'איז אמת. אָבער וואו איז די כעלמער שול ? אין כעלם מעג דאָך זיין אויך אַ כעלמער שול.

— גערעכט, רבי, — האָבן די באַלעבאַטים געזאָגט. — מע דאַרף טאַקע האָבן אַ כעלמער שול אויך.

טאָ לאָמיר בויען אַ כעלמער שול, — זאָגט דער רב. — ביימער אויפן באַרג האָבן מיר, געלט אויף טשוועקעס פאַרמאָגן מיר. מאָרגן פרי זאָלן אַלע קומען אויפן כעלמער באַרג און מיר וועלן אָנהויבן האַקן ביימער. מירן אָנגרייטן קלעצער אויף אַ שול.

— מירן קומען, מירן קומען און מיר וועלן בויען — האָבן אויסגעשריען די שיינע באַלעבאַטים, וואָס זיינען געווען ביים רב אין שטוב און אַלע אַנדערע יידן, וואָס זיינען געשטאַנען ביים רב אונטער די פענצטער.

◈

אַ שפּראָץ אויף טאָג האָבן זיך די כעלמער געשטעלט צו דער אַרבעט. מיט זעג און האַק האָבן זיי זיך אַ נעם געטאָן צו די הויכע סאָסנעס און גראָבע דעמבן. די אַרבעט האָט גע־ברענט אונטער זייערע הענט. די כעלמער האָבן געקענט די מלאכה צו מאַכן פון ביימער קלעצער : פריער האָבן צוויי כעלמער אונטערגעזעגט דעם בוים, נאָכדעם האָבן זיי אים אונטערגעהאַקט. אַז דער בוים איז געלעגן אויסגעצויגן אויף דער ערד, האָבן די כעלמער אַרומגעהאַקט די צווייגן און אָפּגע־שיילט די קאָרע — דער בוים איז געוואָרן אַ קלאָץ.

אַז פון אַ וואַלד ביימער זיינען געוואָרן סקירדעס קלעצער, האָבן די כעלמער געזאָגט: גענוג זאָל זיין! איצט טראָגן מיר די קלעצער באַרג אַראָפּ. — האָבן די כעלמער אַזוי געטאָן און עס איז געווען אַ שווער שטיקל אַרבעט. דעם קלענסטן קלאָץ האָבן געדאַרפט טראָגן צוועלף מענטשן. די שווערע קלעצער האָבן דרייסיק פּאָר פּלייצעס אונטערגעשפּאַרט.

אַזוי האָבן די כעלמער אָפּגעאַרבעט צוויי חדשים. זיי האָבן אַראָפּגעטראָגן אַלע קלעצער פון באַרג אין טאָל אַריין, נאָר איין דעמבענער שווערער קלאָץ איז געבליבן. זיי האָבן אים ניט געקאָנט רירן פון אָרט.

שטייען די כעלמער לעבן קלאָץ און שמועסן: — וואָס זאָלן מיר איצט טאָן? ס'איז אַ טייערער, גוטער קלאָץ, אַ קלאָץ וואָס פּאַסט פּאָר אַ באַלקן. ווי אַזוי אָבער טראָגט מען אים אַראָפּ אין טאָל אַריין, אַז מע קאָן דעם דעמב ניט רירן פון אָרט?

ריידן זיי און טראַכטן און קאָנען זיך ניט דערטראַכטן צו קיין זאַך.

—לאָמיר גיין פרעגן דעם רב — האָבן זיי געזאָגט, — ער איז דאָך דער רב פון כעלם, דאַרף ער און מוז ער אַלץ וויסן.

◈

קומען זיי צום רב און דערציילן אים אַז זיי האָבן אַראָפּגעטראָגן אַלע קלעצער פון באַרג אין טאָל אַריין, נאָר איין קלאָץ איז געבליבן. דער בעסטער, שענסטער, גרעסטער דעמבענער קלאָץ איז געבליבן. ער איז אַזוי שווער אַז זיי קאָנען אים ניט רירן פון אָרט.

גלעט דער רב די באָרד און שמייכלט:

— אַיי, אַיי, כעלמער יידן, ס׳איז מיר אַ חידוש איר זאָלט ניט וויסן אַז קיילעכדיקע זאַכן טראָגט מען ניט באַרג אַראָפּ, נאָר מע קייקלט זיי אַראָפּ. געדענקט איר ניט ווי מיר האָבן געקייקלט די מילשטיינער באַרג אַראָפּ?

— אַן אמת, — ענטפערן די כעלמער, — מיר האָבן אָבער פאַרגעסן.

— פאַרגעסן איז קיין תירוץ ניט, — זאָגט דער כעלמער רב. — איצט אָבער ווייסט איר, אַז קלעצער טראָגט מען ניט באַרג אַראָפּ, נאָר מע קייקלט זיי באַרג אַראָפּ.

ענטפערן די כעלמער:

— איר קאָנט זיך אויף אונדז פאַרלאָזן, רבי, מע דאַרף אונדז ניט פאַרטייטשן קיין צוויי מאָל איין וואָרט. מיר ווייסן שוין וואָס צו טאָן.

די כעלמער יידן זיינען אַוועק און זיך גענומען צו דער אַרבעט. זיי האָבן די קלעצער איינציקווייז אַרויפגעשלעפּט צוריק אויפן באַרג. נאָכדעם אַז זיי האָבן אַרויפגעשלעפּט אַלע קלעצער אויפן באַרג, האָבן זיי איטלעכן קלאָץ באַזונדער אַראָפּגעקייקלט צוריק, באַרג אַראָפּ, אין טאָל אַריין. דעם גרויסן דיקן דעמ־בענעם קלאָץ אויך.

ווען דער כעלמער רב האָט געהערט אַז אַלע קלעצער, אַריינגערעכנט דעם גרויסן דעמבענעם קלאָץ, זיינען שוין אין טאָל, איז ער אַרויס צו זען ווי גוט מע בויט די שול. ער קוקט זיך אַרום און זעט, אַז כעלמער שטייען רעדלעכווייז, ריידן, קאָכן זיך און טאָן טוען זיי גאָרניט. זאָגט דער רבי בייזלעך:

— יידן, אָט אַזוי טוט איר גאָטס אַרבעט? אַזוי בויט מען אַ שול? די האָר אויף אייערע קעפּ וועלן גרוי ווערן און די שול וועט ניט פאַרטיק זיין. פויל זייט איר, פויל — כעלמער יידן!

האָבן אַלע כעלמער יידן אָנגעהויבן ריידן אויף אַמאָל:

—גערעכט זייט איר, רבי, אָבער מיר קאָנען זיך ניט שטעלן צו דער אַרבעט. מיר ווייסן ניט וואָס צו טאָן — קריגן מיר זיך.

— גאָטס אַרבעט טאָר מען ניט איבעררייסן, — זאָגט דער רב.

— מיר האָבן זי ניט איבערגעריסן, — ענטפערן די כעל־מער, — מיר האָבן זי נאָך ניט אָנגעהויבן.

—פאַרוואָס? — פרעגט דער רב גלעטנדיק זיין באָרד.

— מיר האָבן געוואָלט אריינטראָגן די קלעצער אין שול הויף. האָבן מיר אָבער אויסגעפינען אַז די קלעצער האָבן צוויי עקן — אַ רעכטן עק און אַ לינקן עק.

— נו, איז וואָס? — פרעגט דער רב, — אַזוי איז דאָך דער שטייגער פון דער וועלט, אַלע מאָל איז דאָ לינקס און רעכטס.

— אָבער מיר קריגן זיך, — ענטפערן די כעלמער, — ווייל מיר קאָנען צווישן זיך ניט אָפּמאַכן ווער זאָל גיין פאָראויס, דער ערשטער. די וואָס טראָגן דעם רעכטן עק פון קלאָץ זאָגן, אַז זיי דאַרפן גיין פאָראויס, זיין די ערשטע. די וואָס טראָגן דעם לינקן עק פון קלאָץ טענהן, אַז זיי דאַרפן גיין פאָראויס, זיין די ערשטע.

— גערעכטע טענות, — זאָגט דער רב, — מע דאַרף זיי באַטראַכטן.

טראַכט ער אַ ווײַלע, טוט אַ שמעק טאַבאַק, טוט אַ נאָס. ס'ווערט אים ליכטיק אין די אויגן און קלאָר אין קאָפּ און ער באַפעלט:

—שנײַדט אָפּ דעם רעכטן עק פון קלאָץ, וועט בלײַבן אינגאַנצן נאָר אַ לינקער עק.

שטעלן זיך אַוועק צוויי כעלמער מיט אַ שאַרפער זעג. זיי זעגן אָפּ דעם רעכטן עק פון קלאָץ און פאַרטיק.

פרייען זיך די כעלמער און נעמען זיך צו דער אַרבעט. פיר אירע פון איין זײַט און פיר אירע פון דער צווייטער זײַט טוען אַ כאַפּ דעם קלאָץ און הייבן אים אָן צו טראָגן. קומען זיי צו צום אַרײַנגאַנג פון גאַס, ערשט, וואָס איז דאָס? דער קלאָץ האָט דאָך אַלץ צוויי עקן, אַ רעכטן און אַ לינקן. וואָסער עק זאָל מען פריער אַרײַנטראָגן?

לאָזן די כעלמער אַראָפּ דעם קלאָץ און קומען ווידער צום רב און זאָגן:

— רבי, דער קלאָץ האָט נאָך אַלץ צוויי עקן און דערפאַר זײַנען דאָ נאָך אַלץ לינקע טרעגער און רעכטע טרעגער.

טוט דער רב אַ זאָג:

אויב רעכטס איז אַזוי אײַנגעשפּאַרט, טאָ שנײַדט אָפּ דעם לינקן עק און פּטור. אויס רעכטע און לינקע.

טוט מען אַזוי. אָבער גלויבט יאָ, גלויבט ניט. דער קלאָץ האָט נאָך אַלץ געהאַט צוויי עקן. וויפיל מע האָט ניט געשניטן פון רעכטס אָדער לינקס, איז נאָך אַלץ געבליבן רעכטס און לינקס. דער רב האָט פאַרלאָרן די געדולד און ער האָט אַ קאָמאַנדעווע געטאָן:

— טראָגט די קלעצער אין דער קווער, אין דער ברייט, און זאָל קיינער, פון רעכטס אָדער לינקס, קיין טענות ניט האָבן.

טוען זיך די כעלמער אַ כאַפּ צו די קלעצער און הייבן זיי אָן צו טראָגן אין דער ברייט. אָבער דאָ איז אַ נייע צרה — די גאַס איז צו שמאָל.

זאָגט דער רב:

— דאָס איז שוין קיין ניט קיין קליינינקייט, וואָס איך קאָן אַליין פסקענען. די גאַנצע שטאָט דאַרף באַטראַכטן דעם ענין.

האָט מען פאַררופן אַן אסיפה.

זיינען די קליגסטע לייט פון כעלם געזעסן זיבן טעג און זיבן נעכט און געטראַכט. אַז אַזוי פיל חכמים טראַכטן אַזוי לאַנג, דערטראַכטן זיי זיך צו עפּעס גאָר קלוגס. זיי האָבן אַרויסגעגעבן אַזאַ פּסק:

— אַזוי ווי מיר האָבן אויסגעפונען, אַז וויפיל מע זאָל ניט שניידן קיין קלאָץ, האָט ער נאָך אַלץ צוויי עקן — אַ לינקן און אַ רעכטן, מוז מען דערפאַר טראָגן די קלעצער אין דער ברייט. איז דאָך אָבער די גאַס צו שמאָל און מע קאָן די קלעצער אַזוי ניט אַריינטראָגן, איז געבליבן אַז מע זאָל צעוואַרפן די הייזער פוןביידע זייטן גאַס ביזן שול הויף.

האָבן די כעלמער אַזוי געטאָן. זיי האָבן אַראָפּגעריסן די הייזער פון ביידע זייטן גאַס. דאַן האָבן די כעלמער געקאָנט טראָגן די קלעצער אין דער ברייט גלייך צום שול הויף.

◈

אַז מע האָט די קלעצער געבראַכט אויף דעם ריכטיקן פלאַץ,האָבן זיך די כעלמער גענומען צו דער אַרבעט מיט אַ ברען. זיי האָבן געלייגט דעם פונדאַמענט פון דער שול, אויפֿגעשטעלט ווענט, אַריינגעשטעלט פענצטער און טירן. זיי האָבן געדעקט דעם דאַך מיט ברוינע שינדלען און די רינוועס האָבן זיי געמאַכט פון בלעך געפאַרבט רויט. עס איז אַרויסגעקומען אַ שול, אַ געטאָקטע לאַמטערנעלע. עס איז געווען אויף וואָס צו קוקן.

די אַרבעט איז אָנגעגאַנגען שאַ, שטיל, אָן געשרייען און קריגערייען. אָבער לאַנג רואיק קאָן אין כעלם ניט זיין. אַז מע האָט געדאַרפט צוגרייטן ברעטער פאַר דעם דיל האָבן זיך אָנגעהויבן צרות: האַלב כעלם האָט געטענהט, אַז מע מוז די ברעטער אָפּהובלעווען זייער גלאַט. אויב ניט קאָן נאָך טרעפן אַן אומגליק. אַלע ווייסן דאָך אַז יום כפור און תשעה־באב גייען יידן אַרום אין שול אָן שיך — אין זאָקן. אויב די ברעטער וועלן ניט זיין גלאַט געהובלעוועט, קאָן נאָך אַ ייד פאַרשטעכן זיך אַ פוס. ס׳איז אַ סכנה, אַ געפאַר.

די אַנדערע האַלב כעלם האָט געטענה׳ט אַזוי: — אמת, ס׳איז טאַקע דאָ אַ געפאַר אַז יידן זאָלן זיך פאַרשטעכן זייערע פיס, אויב די ברעטער וועלן זיין ניט געהובלעוועט. אָבער ס׳איז נאָך דאָ אַ גרעסערע סכנה, אויב די ברעטער וועלן געהובלעוועט ווערן און זיין גלאַט. שמחת־תורה טאַנצן יידן מיט ספר־תורות אויף די הענט. אויף אַ גלאַטן געהובלעוועטן דיל קאָן זיך נאָך אַ ייד גרינג אויסגליטשן און פאַלן מיט דער תורה. דער ייד קאָן נאָך צעברעכן אַ פוס און גאַנץ כעלם וועט דאַרפן פאַסטן, וואָס אַ ספר תורה איז אַראָפּגעפאַלן.

דער רב האָט אויסגעהערט אַלע טענות און באַשטימט אַזביידע צדדים זיינען גערעכט. וויבאַלד אַז ביידע צדדים זיינען גערעכט דאַרף מען מאַכן אַ פשרה:

די ברעטער דאַרף מען טאַקע הובלעווען, ווייל יידן קאָנען זיך נאָך צעשטעכן די פיס אום יום כיפור אָדער תשעה באָב, ווען יידן גייען אַרום אין שול אָן שיך. אָבער לייגן די ברעטער זאָל מען מיט דער גלאַטער זייט אַראָפּ, אַזוי אַז יידן זאָלן זיך ניט אויסגליטשן און פאַלן שמחת תורה ווען זיי טאַנצן מיט ספר תורות אויף די הענט.

אַלע זיינען געווען צופרידן פון רבס פשרה און מע האָט געטאָן ווי ער האָט געהייסן.

די שול איז פאַרטיק געוואָרן. כעלם האָט געמאַכט אַ חנוכת הבית. קינד און קייט זיינען געקומען אויף דער שמחה. מע האָט געטאַנצט און געהוליעט ביזן ווייסן טאָג אַריין. נאָר איינער איז געווען טרויעריק — דער רב. די כעלמער האָבן אָנגעהויבן טענהן צום רב.

—רבי, וואָס זייט איר טרויעריק? איר האָט דאָך געוואָלט אַ שול, האָבן מיר געבויט אַ שול. אַ שול, אַ געטאָקטע לאַמטערנע. וואָס איז אייך איצט ניט געפעלן? אַדרבה, ווייזט אונדז אָן עפּעס אויף אַ חיסרון?

זאָגט דער רב:

— חלילה. אַ חיסרון גאָר! די שול איז גאַנץ, אָן אַ חיסרון, ווי אַ גוטער אתרוג. אָבער דערפאַר טאַקע שרעקט מיר דאָס האַרץ.

— וואָס האָט איר מורא, רבי?

— אין כעלם איז דאָך געווען דער קייסער פון די גנבים. איר געדענקט דאָך, אַז מע האָט אַרויסגעגנבעט די לבנה, ווען זי איז געווען פאַרשנורעוועט און פאַרחתמעט. אַז דער קייסער פון די גנבים וועט דערהערן אַז מיר האָבן אַזאַ שול, וועט ער קומען אין אַ פינצטערער נאַכט און צוגנבענען די שול.

— איז וואָס טוט מען, רבי?

— איך ווייס ניט, קינדער. דערפאַר בין איך דאָך טרויעריק.

רופט זיך אָן הילל, דער קליגסטער מאַן פון כעלם, — מיר האָט אָבער דער קאָפּ נאָך ניט אויסגעדאַרט. איך האָב אַ מיטל.

— וואָס? — האָט געפרעגט כעלם.

— איר וועט שוין זען מאָרגן.

אויף מאָרגן האָט הילל גערופן אַ פאַרבער און צו אים געזאָגט:

—נעם אַ פּינזל און מאָל אויס מיט גרויסע אותיות אויף דער גאַנצער וואַנט פון דער שול אַזוי, טאַקע אויף לשון קודש:

„זה השול שייך לכעלם", וואָס אויף יידיש מיינט דאָס:

„די דאָזיקע שול געהערט צו כעלם".

אַז דער רב האָט דערזען די אויפשריפט האָט ער אויסגעּ רופן מיט פרייד:

—אָט דאָס איז אַן איינפאַל. אָט דאָס איז אַ באַוואָרעניש. זאָלן די גנבים גנבענען די שול! וואָס קאָנען זיי מיט איר טאָן? וואוהין זיי וועלן זי ברענגען, וועלן יידן וויסן, אַז די שול איז אַ געגנבעטע.

◈

די כעלמער האָבן ליב געהאַט צו דאַווענען אין דער נייער שול. די שול איז טאַקע אַלעמאָל געווען געפּאַקט מיט פרעמדע און אייגענע. קומט אַריין דער שמש איינמאָל אין אַ פרימאָרגן אין דער שול און דערזעט, אַז גנבים האָבן אַראָפּגעריסן די צדקה פושקע. די פושקע איז געווען צוגעקלאַפּט מיט צוועלף טשוועקעס צו דער וואַנט אָבער די גנבים האָבן זיך ניט געפּוילט און זי צורעכט געמאַכט. וואָס טוט מען איצט? צושלאָגן אַ נייע פושקע, וועלן די גנבים זי ווידער צוגנבענען. גאָר ניט צוקלאַפּן קיין פושקע? ווי אַזוי איז אַ יידישע שול אָן אַ פושקע?

דערציילט עס דער שמש דעם רב.

זאָגט דער רב:

— שמש, הענג אויף די פושקע הויך אויף אַ קייט, צוגע־טשעפּעט צו דער סאַמע סטעליע, וועלן די גנבים ניט קאָנען דערלאַנגען צו דער פושקע.

האָט דער שמש אַזוי געטאָן. אָבער גלייך אויף מאָרגן זיינען די באַלעבאַטים געקומען מיט טענות צום שמש:

— אויפהענגען די פושקע הויך אויף אַ קייט איז אַ גוטער איינפאַל, גנבים קנען צו איר ניט דערלאַנגען, אָבער עס טויג ניט, ווייל ווען מיר ווילן אַריינוואַרפן צדקה אין פושקע קאָנען מיר צו איר אויך ניט דערלאַנגען.

— זאָגט דער שמש:

— וואָס ווילט איר פון מיר? גייט צום רב.

קומען די כעלמער באַלעבאַטים צום רב און לייגן אויס פאַר אים זייערע טענות.

זאָגט דער רב צום שמש:

— נו, די באַלעבאַטים זיינען דאָך גערעכט. גיי קויף אַ לייטער וואָס זאָל דערלאַנגען פון דעם דיל ביז צו דער פּושקע, וואָס הענגט אַראָפּ פון באַלקן. די, וואָס ווילן עפּעס וואָס אַריינוואַרפן אין פּושקע אַריין, וועלן אַרויף אויפן לייטער און אַריינוואַרפן.

אָבער מאָדנע. די פּושקע איז געהאנגען הויך, און דאָך האָבן אויך גנבים דערלאַנגט צו איר. ווי אַזוי? אין כעלם האָט מען אַ סך גערעדט וועגן דעם. מע וואָלט געוועז ריידן און שפּאַרן זיך וועגן דער פּושקע ביז היינטיקן טאָג. אָבער באַלד האָט כעלם אָנגעהויבן האַנדלען. אַז מע האַנדלט זיינען דאָ גע־נוג צרות אָן פּושקעס.

כעלמער יידן האַנדלען

ווונדער איבער וואונדער. די ווינט מיל אויפן כעלמער באַרג האָט טאַקע געמאָלן. ווען די פּויערים פון דער סביבה האָבן דערהערט, אַז כעלמער מיל מאָלט, זיינען זיי זיך אַלע צו־נויפגעקומען ווי אויף אַ בייז וואונדער. דער מילנער האָט אָנ־געקוואָלן. פּויערים, ווי נאָדלען אויף אַ סאָסנע בוים, און יעדער פּויערל ברענגט אַ פור מיט קאָרן אָדער ווייץ צו מאָלן. די פליג־לען פון דער מיל דרייען זיך און די פּויערים קאָנען זיך ניט אָפּ־וואונדערן וואָס די מיל אין כעלם מאָלט טאַקע.

אָבער דעם מילנערס גליק האָט לאַנג ניט אָנגעהאַלטן. וואָס אַ טאָג זענען געקומען אַלץ ווייניקער און ווייניקער פּוי־ערים. עס איז אַוועק אַ וואָך און נאָך אַ וואָך און די מיל האָט אָנגעהייבן פּוסטעווען, כאָטש נעם און מאַך אַ שטאָל פון איר. דער מילנער האָט געמיינט, אַז די רעגנס זיינען שולדיק. עפּעס דריי וואָכן לאַנג האָט געגאָסן ווי פון צעבערס. אָבער אָט האָבן זיך געשטעלט שיינע, ליכטיקע, מילדע טעג און אויפן באַרג האָט געבלאָזן אַ ווינטל — אַ מחיה. אָבער קיין פּויער האָט ניט אַריינגעשטעקט זיין פוס אין שטאָט.

עס איז אַוועק אַ חודש, צוויי חדשים, ניטאָ קיין פּויער אויף אַ רפואה. טראַכט דער מילנער: באַלד, באַלד און איך וועל אָנקומען צו בעטל ברויט. וואָס וועל איך דאָ זיצן און וואַרטן?

איך וועל זיך לאָזן איבער די דערפער און אויסגעפינען פאַר־וואָס די פויערים וויכן פון מיין מיל.

קומט דער מילנער אין ערשטן דאָרף. ער קלייבט צונויף די פויערים און פרעגט זיי:

— פויערים ליבע, פויערים טייערע, מאָלט מיין מיל גוט אָדער שלעכט?

—גוט מאָלט דיין מיל, ענטפערן די פויערים, — דין איז דאָס מעל, ווען די שטיינער פון דיין מיל ווערן פאַרטיק מיט דעם ווייץ אָדער מיט דעם קאָרן.

— רעכן איך אייך צו טייער פאַרן צעמאָלן אייער תבואה? פרעגט דער מילנער.

— דו רעכנסט ניט טייערער ווי אַנדערע מילנער, ענטפערן די פויערים.

— איז פאַרוואָס וויכט איר פון מיין מיל אין כעלם? פרעגט ווייטער דער מילנער.

ענטפערן די פויערים:

— וואָס טויג אונדז קומען קיין כעלם, אַז קיין קראָמען זיינען דאָרטן ניטאָ און די יידן האַנדלען ניט. מיר קאָנען גאָר־נישט פאַרקויפן און גאָרנישט קויפן. אַז מיר קומען אין שטאָט ווילן מיר פאַרקויפן אַ ביסל מעל, אַ בינטל פלאַקס, אַ הון, אַ פאָר שאָק אייער, אַ קעלבל. פאַר דעם געלייזטן געלט קויפן מיר זיך איין קעראָסין אויף צו באַלייכטן דאָס הויז, אַ ביסל זאַלץ, הייוון אַ פאַטשיילקע פאַרן ווייב, אַ פאָר שטיוול, טשוועקעס, אַ האַק, אַ קאָסע, אָדער קרעלן פאַר די יונגע טעכטער. און אַז עס בלייבט איבער אַ גראָשן קויפן מיר אַ ווייסע בולקע און פאַרוואָס ניט קיין ביסעלע בראָנפן? אָבער ביי אייך אין

כעלם ניט מע קאָן עפּעס קויפן, ניט מע קאָן עפּעס פאַרקויפן. כעלמער יידן האַנדלען ניט. זיי באַאַרבעטן זייערע גערטנער, האָדעווען בהמות און הינער אָט ווי פויערים. אויב דו ווילסט מיר זאָלן פאָרן צו דיר אין מיל, זע, אַז די כעלמער יידן זאָלן אָנהייבן האַנדלען.

◈

קומט דער מילנער קיין כעלם און פאַררופט אַן אסיפה.

קומען זיך צונויף די שענסטע באַלעבאַטים פון שטאָט, זעצן זיך אויס אין אַ קרייז און דער מילנער שטעלט זיך אויף און זאָגט:

— כעלמער יידן, פאַרוואָס האַנדלט איר ניט?

קוקן זיך אָן די כעלמער און זאָגן:

— וואָס מיינט האַנדלען, מילנער?

— האַנדלען, — דערקלערט זיי דער מילנער, — מיינט קויפן און פאַרקויפן.

צעלאַכן זיך די כעלמער:

— הערט אַ מעשה! אויב מיר קויפן עפּעס דאַרפן מיר עס דאָך האָבן פאַר זיך, איז צו וואָס זאָלן מיר עס פאַרקויפן?

זאָגט דער מילנער:

—קויפט זאַכן וואָס איר דאַרפט ניט און...

לאָזן אים די כעלמער ניט ענדיקן און צעלאַכן זיך נאָך העכער:

— צו וואָס זאָלן מיר קויפן זאַכן וואָס מיר דאַרפן ניט?

דערקלערט זיי דער מילנער געדולדיק:

— קויפט זאַכן, וואָס איר אַליין דאַרפט ניט, און פאַרקויפט זיי צו די פּויערים, וואָס קומען אין שטאָט.

פרעגן די כעלמער ווייטער:

— צוליב וואָס פריער קויפן און דערנאָך פאַרקויפן? צוליב וואָס?

דערקלערט זיי דער מילנער די זאַך נאָך קלערער:

— אַז מע קויפט און מע פאַרקויפט, פאַרדינט מען דערביי. מע קויפט וואָלוול און מע פאַרקויפט טייער. למשל, איר קויפט אַ פּאָר שטיוול פאַר פינף גילדן און איר פאַרקויפט די זעלביקע שטיוול פאַר זעקס גילדן.

וואונדערן זיך די כעלמער:

—אַזוי גאָר? מע קריגט אַ גילדן פאַר גאָרנישט? ניט געאַקערט און ניט געזייט, גאָרנישט ניט געטאָן און קריגן אַ גילדן. פאַרוואָס קומט עס אונדז?

— אָט דאָס איז האַנדל, דערקלערט זיי דער מילנער.

— אויב דאָס איז האַנדל, איז עס גאָר ניט קיין קרומע זאַך, שטימען איין די כעלמער. גוט מיר וועלן אָנהייבן האַנדלען.

כעלם האָט זיך גענומען צו מסחר. אַ סך באַלעבאַטים האָבן פאַרקויפט זייערע גערטנער, זייערע בהמות און קעלבער, הינער און הענער און פאַר דעם געלט האָבן זיי אויסגעבויט קראָמען. זיי האָבן אָנגעפילט זייערע קראָמען מיט אַלדאָס גוטס און געוואַרט.

די פּויערים פון די אַרומיקע דערפער האָבן דערהערט אַז אין כעלם שטייען אָפן צוויי רייען קראָמען אָנגעפּראָפּטע מיט סחורות, זיינען זיי געקומען קיין כעלם מאָלן זייערע תבואות און איינקויפן אַלע נויטיקע זאַכן. דער מילנער איז געוועזן צו־

פרידן, די פויערים זיינען געווען צופרידן און די כעלמער יידן אויך.

ס'איז געווען שטיל און רואיק אין שטאָט, אָבער ניט אויף לאַנג. באַלד האָט זיך אָנגעהייבן רודערן אין כעלם. אַ שמיד האָט זיך אַריינגעקליבן גלייך אין מיטן שטאָט. כעלמער באַלע־באַטים האָבן זיך דערשראָקן אויף טויט.

◈

דער שמיד האָט געעפנט זיין קוזניע אין אַ מאַרק טאָג. די שטאָט איז געווען שוואַרץ פון פויערים. די קוזניע איז באַלד פאַרוואָרפן געוואָרן מיט אַרבעט. דער שמיד איז געווען פאַר־נומען מיט זיין אַרבעט ביז שפּעט אין אָוונט. ווען די כעלמער האָבן פאַרמאַכט די געוועלבן און געגאַנגען אין שול אַריין דאַ־ווענען מנחה, האָבן זיי אַריינגעקוקט אין קוזניע און זיי האָבן דערזען, אַז דער שמיד שטייט לעבן בלאָזזאַק און זיין פּנים איז שוואַרץ ווי קויל. זיי זיינען געבליבן שטיין פאַרציטערטע. דער קאָוואַל איז שוואַרץ און ציגיינער זיינען שוואַרץ, איז דאָך אַ סימן, אַז דער שמיד איז אַ ציגיינער, און ציגיינער, זאָגט מען, זיינען גנבים. איז דאָך שלעכט. דער שוואַרצער שמיד, וואָס איז אַ ציגיינער, וועט אַרויסטראָגן אַלץ פון די קראָמען. אַז די קראָ־מען וועלן אויסגעליידיקט ווערן, וועט די שטאָט פאַראָרעמט ווערן. איז וואָס טוט מען?

האָט מען גערופן אַן אסיפה.

זיינען די כעלמער געזעסן זיבן טעג און זיבן נעכט און גערעדט. גערעדט און זיך דערערדט צו עפּעס: ווען גנבענען

גנבים ? ביינאַכט. איז דאָך גוט. מע קאָן עס גרינג פאַרהיטן. די קרעמער וועלן שלאָפן בייטאָג און ביינאַכט וועלן זיי היטן די קראָמען. אַ גוטער פּלאַן.

◈

האָבן די כעלמער אַזוי געטאָן. אַלע קרעמער זיינען גע־שלאָפן בייטאָג און געהאַלטן אָפן די קראָמען ביינאַכט. אָבער מע האָט זיך באַלד אַרומגעזען, אַז עס טויג ניט. ביינאַכט זיינען קיין פּויערים ניט געקומען קויפן אין די קראָמען, און בייטאָג, ווען פּויערים זיינען געקומען אין שטאָט, זיינען די קראָמען גע־ווען פאַרמאַכט.

איז וואָס טוט מען ?

האָט מען גערופן אַן אסיפה.

זיינען די קרעמער דאָס מאָל געזעסן נאָר דריי טעג און דריי נעכט און גערעדט און זיך דעררעדט שנעל צו עפּעס גאָר רעכטס : די קרעמער מוזן דאָך האַלטן אָפן די קראָמען בייטאָג, דאַרפן זיי שלאָפן ביינאַכט. אַיי, ווער וועט היטן די קראָמען ? פּראָסט און פשוט, די קרעמער וועלן דינגען אַ שומר, אַ נאַכט וועכטער. אָט דער נאַכט וועכטער וועט שלאָפן בייטאָג און זיין אויף אַ גאַנצע נאַכט.

אַ שטיקל צייט איז אַריבער און עס איז געווען שאַ, שטיל. אָבער באַלד איז דער זומער אַוועק און קאַלטע ווינטן האָבן אָנגעהייבן בלאָזן. דער נאַכט וועכטער איז געקומען צו די קרעמער און האָט געזאָגט, אַז די נעכט זיינען ווינטיקע און קאַלטע און ער האָט מורא ער זאָל זיך ניט צוקילן.

די קרעמער האָבן עס דערהערט און עס האָט זיי אָנגעהייבן קלאַפּן אַ צאָן אָן אַ צאָן פון שרעק. אַ קלייניקייט! דער וועכ־טער וועט זיך פאַרקילן. ס׳איז דאָך אַ סכנה. פון אַ פאַרקילונג קאָן מען גרינג קראַנק ווערן אויף די לונגען. פון אַ לונגען קראַנקהייט קאָן מען שטאַרבן איינס און צוויי. מער פעלט ניט די קרעמער. אַ נייעם וועכטער וועט מען אויך דאַרפן דינגען. די שטאָט וועט דאָך בדיל הדל ווערן (פאַראָרעמט ווערן).

וואָס טוט מען?

איז געבליבן אַז מען זאָל רופן אַ גרויסע אסיפה.

די אסיפה, וואָס די כעלמער האָבן פאַררופן וועגן נאַכט וועכטערס אָנטועכץ, האָט זיך געצויגן צוועלף טעג און צוועלף נעכט. באַלד אויפן דריטן טאָג האָט זיך אַ קלוגער כעלמער יאָ דערטראַכט צו עפּעס רעכטס. דער איינפאַל איז געווען גאָר אַ קלוגער — די שטאָט זאָל אויפנייען דעם שומר אַ שאָפּענעם פעלץ. אין אַ שאָפּענעם פעלץ וועט אים זיין וואַרעם אין די קאַלטסטע נעכט און ער וועט זיך ניט פאַרקילן. אַלע זיינען געווען צופרידן און דער נאַכט וועכטער אויך. אָבער אַז מע האָט זיך שוין געוואָלט פאַנאַנדערגיין האָט ניט געלאָזן הילל, דער אַמאָליקער קליגסטער מאַן פון כעלם, וואָס איז איצט גע־ווען רייך ווי קורח און אַן אָנגעזעענער באַלעבאָס אין שטאָט. ער האָט אַוועקגעלייגט אַזאַ מין דרשה:

— די שענסטע קראָם אין שטאָט האָב איך. דאָס שענסטע הויז פאַרמאָג איך. אַ גבאי אין שול בין איך און אַ שאָפּענעם פעלץ טראָג איך. אויב דער שומר וועט אויך טראָגן אַ שאָ־פּענעם פעלץ, ווי וועט די שטאָט וויסן ווער עס איז דער גבאי און ווער עס איז דער נאַכט וועכטער?

אַ גערעכטע טענה.

זיינען די כעלמער געבליבן זיצן אויף דער אסיפה און ווייטער געטראַכט. זיי זיינען געזעסן נאָך ניין טעג און ניין נעכט און זיך ניט געקאָנט דערטראַכטן צו קיין זאַך. אויפן דרייצנטן טאָג איז געקומען אויף דער אסיפה אַ פּראָסטער שניידער און האָט געזאָגט:

— איך האָב אַ פּלאַן, ביי אונדז אין כעלם טראָגט מען שאָפּענע פּעלצן ווי עס באַדאַרף צו זיין; מיט די האָר אינעווייניק, דאָס פוטער איז דער אונטערשלאַק. אין אַמעריקע, וואָס איז אויף יענער זייט וועלט, טראָגט מען פוטערלעך פאַרקערט, מיט די האָר אין דרויסן. לאָמיר אויפנייען דעם שומר אַן איבערגעקערטן פּעלץ מיט די האָר אין דרויסן, דענסמאָל וועט דאָך יעדער איינער זען און וויסן ווער עס איז דער גבאי און ווער עס איז דער נאַכט וועכטער.

◈

אַלע זיינען געווען צופרידן און די כעלמער קרעמער האָבן זיך געוואָלט צעגיין. דער נאַכט וועכטער האָט אָבער אָנגעהויבן שרייען מיט באַנומענע קולות, אַז מען וויל אים אומברענגען. מען וויל אים קוילענען מיט אַ טעמפּן מעסער.

— ס'איז דאָך אַ סכנה, אַ געפאַר אָנצוטאָן אַזאַ פּעלץ — האָט דער שומר גע'טענה'ט: — אַ וואָלף קאָן נאָך מיך אָננעמען פאַר אַ שעפּס, וואָס איז דאָך אויך באַדעקט מיט לאַנגע האָר, און זעט אויס ווי ער וואָלט געטראָגן אַן אַמעריקאַנעם פוטערל — אַ שאָפענעם פּעלץ מיט די האָר אינדרויסן...

די כעלמער זיינען געבליבן זיצן, פאַרציטערטע. מער פעלט זיי ניט אַז דער וועכטער זאָל פאַרצוקט ווערן פון אַ וואָלף. זיבן יתומים און אַן אַלמנה!

איז וואָס טוט מען? האָבן אַלע געשריען אין איין קול.

אָבער דער שניידער האָט געהאַט אַ גאָלדענעם קאָפּ אויף די פּלייצעס. ער האָט אַ גלעט געטאָן זיין רויטע באָרד און גע־זאָגט:

— קויפט אַ פערד און זעצט אַרויף דעם שומר אויפן פערד. אַ וואָלף וועט שוין זען און וויסן, אַז אייער שומר איז ניט קיין אמתער שעפּס.

◈

האָט מען אַזוי געטאָן. דער שניידער האָט אויפגעגנייט דעם וועכטער אַ פאַרקערטן פעלץ. דער מילנער האָט געקויפט פאַרן וועכטער אַ פערד און דער שומר, אָנגעטאָן אין פעלץ, איז געריטן אויפן פערד און געהיט די קראָמען.

אַ פּאָר טעג שפּעטער קומט דער נאַכט וועכטער מיט אַ נייעם געוואַלד.

— וואָסי?

דערציילט דער שומר:

ביינאַכט האָט זיך דאָס פערד צעלאָזן, און מיך שיר ניט פאַרטראָגן היינטערן שטאָט צו די גריבער וואו מען גראָבט ליים פאַר דער שטאָט. ס׳איז דאָך אַ געפאַר איך זאָל נאָך גע׳הרג׳עט ווערן!

די פּאַרציטערטע כעלמער האָבן גערופן אַן אַסיפה. מען האָט גערעדט און געטראַכט, געטראַכט און גערעדט און ניט געקענט זיך דעררײדן און דערטראַכטן צו עפּעס רעכטס. האָט דער רב געטאָן אַ שמעק טאַבאַק, אַ ניס געטאָן און געזאָגט: וויבאַלד אַז עס האַנדלט זיך וועגן אַ פערד, טאָ לאָמיר פרעגן אַ באַלעגאָלע.

מען האָט גערופן אַ באַלעגאָלע און אים דערציילט די גאַנצע מעשה. דער כעלמער באַלעגאָלע האָט געהאַט אַ פּאַרטיקע עצה. דער שומר זאָל טאַקע זיצן רייטנדיק אויפן פערד, אָבער דאָס פערד קאָן זיך נאָך צעטראָגן און פאַרטראָגן דעם וועכטער הינ־טערן שטאָט און אים אַריינשליידערן מיטן פעלץ אינײנעם אין די טיפע גריבער אַריין, זאָל מען דערפאַר דאָס פערד צובינדן צו אַ סלופּ.

דאַכט זיך אַ גוטע, דורכגעטראַכטע עצה. אָבער דאָ האָט זיך אָנגעהויבן אַ נייע צרה. יעדער קרעמער האָט געוואָלט מען זאָל אַריינזעצן אַ סלופּ לעבן זיין קראָם און דאָרטן צובינדן דאָס פערד.

מען האָט זיך געאַמפּערט און געקריגט און ניט געקאָנט קומען צו קיין טאָלק ביז שפּעט אין דער נאַכט. סוף כל סוף האָט מען געמאַכט אַ פּשרה, — אזוי ווי די שטאָטישע באָד איז דאָך אַלעמענס, זאָל מען אַריינזעצן אַ סלופּ לעבן דער שטאָטישער באָד און דאָרטן צובינדן דאָס פערד.

האָט מען אזוי געטאָן און אַלע זיינען געווען צופרידן. אין שטאָט איז געוואָרן שאַ, שטיל און רואיק.

◈

אָבער אַז אַ צרה איז באַשערט איז באַוועהרט. אין אַ שיינעם פראָסטיקן פרימאָרגן קלאַפּט דער וועכטער אין די לאָדנס פון די קרעמער:

— שטייט אויף, כעלמער באַלעבאַטים, גנבים האָבן אויס־געליידיקט אייערע קראָמען.

האָבן זיך די כעלמער קרעמער אַרויסגעכאַפּט פון די בעטן ניט טויט, ניט לעבעדיק און אַוועקגעלאָפן צו די קראָמען. אַז די קרעמער זיינען אָנגעקומען אויפן מאַרק, האָבן זיי דערזען אַז די טירן פון האַלב פון די קראָמען זיינען אויפגעבראָכן און די פּאָליצעס זיינען אויסגערייניקט געוואָרן. די גנבים האָבן ניט איבערגעלאָזן קיין שוך בענדל אָדער שטיקל פּאָדעם אין די קראָמען.

איז געוואָרן אַ קלאָג, אַ יללה, און די באַגנבעטע קרעמער האָבן געשלעפּט דעם שומר צום רב.

גאַנץ שטאָט איז זיך צונויפגעלאָפן און די קרעמער האָבן געטענהט:

— רבי, דער שומר האָט געפּאַלשעוועט. ער האָט ניט געהיט ווי עס באַדאַרף צו זיין, און גנבים האָבן אונדז באַגנבעט פון קאָפּ ביז די פיס.

זאָגט דער כעלמער רב צום שומר:

— וואָס פאַר אַ שומר ביסטו, אַז דו האָסט געלאָזן די גנבים באַגנבענען כעלם?

האָט דער וועכטער געענטפערט:

— רבי, איך האָב געזען ווי די גנבים האָבן געבראָכן די שלעסער. מיט מיינע אייגענע אויגן האָב איך צוגעקוקט ווי די גנבים האָבן אַרויסגעטראָגן די סחורות פון די קראָמען. אָבער

איך האָב גאָר נישט געקאָנט טאָן. איך בין געזעסן רייטנדיק אויפן פערד און דאָס פערד איז געווען צוגעבונדן צום סלופּ לעבן דער באָד, ווייט פון די קראָמען. ווי קאָן קומען די קאַץ איבערן וואַסער?

טוט דער רב אַ גלעט די באָרד און זאָגט:

— אמת טאַקע זיינען דיינע רייד, אָבער דו ביסט ניט גע־רעכט. דו האָסט געקאָנט אָפּבינדן דאָס פערד פון סלופּ און צורייטן צו די קראָמען און כאַפּן די גנבים.

ענטפערט דער וועכטער:

— רבי, איך האָב עס טאַקע געוואָלט טאָן, אָבער איך האָב זיך דערמאָנט, אַז דאָס פערד קאָן זיך צעטראָגן און מיך פאַר־טראָגן הינטערן שטאָט און מיך אַראָפּשליידערן גלייך אין די טיפע גריבער אַריין, האָב איך זיך דערשראָקן: איך וועל נאָך דערהרגעט ווערן און מיינע קינדער וועלן בלייבן יתומים און מיין ווייב אַן אלמנה. האָב איך ניט אָפּגעבונדן דאָס פערד און זיך ניט גערירט פון אָרט.

זאָגט ווייטער דער רב:

— אמת טאַקע זיינען דיינע רייד, און איך פאַרשטיי פאַרוואָס דו האָסט ניט געוואָלט אָפּבינדן דאָס פערד פון סלופּ. אָבער דו האָסט געקאָנט אַראָפּקריכן פון פערד און צוגיין צו די קראָ־מען און כאַפּן די גנבים.

האָט דער שומר געענטפערט מיט האַרץ:

— אָבער, רבי, מיין פעלץ איז דאָך אַן איבערגעקערטער און איך האָב מורא געהאַט אַז אַ וואָלף וועט מיך אָננעמען פאַר אַ שעפּס און מיך פאַרצוקן.

זאָגט דער רב:

— אַ תירוץ איז עס אַ גוטער, אָבער דו ביסט אַלץ ניט גערעכט. דו האָסט באַדאַרפט אַראָפּוואַרפן דיין פעלץ און לויפן צו די קראָמען און כאַפּן די גנבים.

ענטפערט דער שומר מיט טרערן אין די אויגן:

— אָבער, רבי, די נאַכט איז געווען אַ קאַלטע, אַ פראָסטיקע. איך האָב מורא געהאַט איך זאָל זיך ניט פאַרקילן. פון אַ פאַרקילונג קאָן מען קראַנק ווערן אויף די לונגען און שטאַרבן. זיבן יתומימלעך וועלן בלייבן נאָך מיר, רבי, און אַן אַלמנה!

— יאָ, ענטפערט דער רב געלאַסן, ס'איז גוט אַז אַ טאַטע פון זיבן קינדער היט אָפּ זיין געזונט. אָבער דו ביסט אַלץ ניט גערעכט. דו האָסט געקאָנט אָנהויבן שרייען: יידן, שטייט אויף, גנבים דרייען זיך אַרום אין שטאָט!

קוקט דער שומר אָן דעם רב פאַרוואונדערט און זאָגט:

— רבי, דאָס פאַרשטיי איך גאָר ניט. אויב איך וואָלט געשריען „גוואַלד" וואָלט איך דאָך אויפגעוועקט די קרעמער.

— נו, נו, זאָגט דער רבי אומגעדולדיק, דאָס מיין איך דאָך, ס'וואָלט געווען גוט. די קרעמער וואָלטן געכאַפּט די גנבים.

ענטפערט דער שומר מיט האַרץ:

— אָבער רבי, געזונט זאָלט איר מיר זיין, ווען איך וועק אויף די קרעמער, פאַלשעווע איך דאָך מיין אַרבעט. די קרעמער האָבן מיך דאָך בפירוש געדונגען, אַז איך זאָל זיין וואַך ביינאַכט, כדי זיי זאָלן קאָנען שלאָפן ביינאַכט און זיין וואַך בייטאָג. מיט מיינע געוואַלדן וואָלט איך דאָך זיי אויפגעוועקט פון שלאָף.

טוט דער רבי אַ שמעק טאַבאַק און זאָגט:

— ביסטו טאַקע גערעכט. ביסט אַ גוטער, געטרייער שומר. האָסט געטאָן דיין אַרבעט ערלעך ווי מען האָט אָפּגערעדט. דו ביסט ווערט אַ הוספה.

און וואָס מיינט איר ?

די כעלמער האָבן זייער געטרייען, גוטן נאַכט וועכטער געהעכערט די שכירות.

יושר אין כעלם

לאָרן זיינען אַוועק און כעלם האָט זיך געביטן. ווען כעלם האָט באַאַרבעט אירע גערטנער, געהאָדעוועט בהמות און הינער ווי פויערים, זיינען אַלע יידן אין שטאָט געווען גלייך. עס איז ניט געווען קיין אָרעם און קיין רייך. אָבער אַז כעלם האָט אָנגע־הויבן פירן געשעפטן, זענען אויפגעקומען רייכע לייט. וואו עס זיינען דאָ נגידים זיינען פאַראַן אָרעמעלייט. און עס פירט זיך אויף דער וועלט, נאָך גאָר פון אַמאָל, אַז די רייכע פאַרטראָגן ניט די אָרעמע און די אָרעמע האָבן אַ האַרץ אויף די רייכע.

די נגידים האָבן געלעבט ווי נגידים. זיי האָבן געקויפט אין די שניט קראָמען די בעסטע סחורה און באַשטעלט זייערע קליי־דער ביי די בעסטע שניידער. פאַר זייערע פרויען האָבן זיי גע־קויפט זיידנס און סאַמעט און קאַשמיר. פאַר זייערע קינדער האָבן אונדזערע גבירים געקויפט מלבושים פון בעסטן, פיינסטן וואָל גענייט מיט זיידענע פעדעם און באַפּוצט מיט פוטער.

די אָרעמע לייט האָבן זיך געמוטשעט ווי אַלע קבצנים אי־בער גאָר דער וועלט. אויב אַמאָל אין זיבן יאָר האָט זיך אַ קבצן אויפגעניייט אַ שטיקל מלבוש, איז עס געווען פון פראָסטן קאָרט; די פרויען קליידער זיינען גענייט געוואָרן פון קאַלינקאָר און אַן אָרעם קינד האָט קיינמאָל אין זיינע אויגן ניט געזען קיין נייעם אָנצוג. אַלעמאָל האָט מען פאַר אַ קינד איבערגעניייט פון טאַטנס פלודערן אָדער פון טאַטנס קאַפּאָטע.

מיטן עסן איז אויך געווען דאָס זעלביקע. די גבירים האָבן געגעסן ווייסע חלה, טאָרט געל ווי זאַפרען; געשטאָפּטע הינ־דעלעך, געבראָטענע קאַטשקעס. אַז אַ קצב האָט געקוילעט אַן אָקס אויף שבת, האָבן די גבירים זיך איינגעקויפט די ברוסט פלייש און די טייערע פלאַנקען פליישן. די אָרעמע לייט, די קבצנים, זיינען צופרידן געווען ווען זיי האָבן געהאַט שוואַרץ קאָרן ברויט אויף צו זאַט, און אַמאָל אין אַ נאָווינע האָבן זיי זיך איינ־געהאַנדלט פיסלעך און קעפּלעך פון די הינער, וואָס מען האָט געקוילעט פאַר די גבירים. אַז מען האָט געשאָכטן אַן אָקס אויף שבת, האָבן די אָרעמע לייט געקראָגן דעם לונג און לעבער, דעם קאָפּ און די ביינער.

אַפילו אין שול האָט מען געוואוסט ווער עס איז רייך און ווער עס איז אָרעם. די גבירים זיינען געשטאַנען אין מזרח וואַנט, לעבן אָרון קודש; אָדער אין שפּיגל באַנק אַנטקעגן מזרח וואַנט. יעדער גביר האָט פאַרמאָגט אַן אייגענע שטאָט אין שול און אַן אייגענעם שטענדער. אין שטענדער איז געווען אַריינגעבויט אַ גרויסער שופליאַד וואו עס איז געווען גענוג אָרט פאַר טלית און תפילין; פאַר אַ סידור, מחזור און חומש.

די אָרעמע לייט זיינען געשטאַנען צונויפגעקוועטשט הינ־טערן בימה, לעבן הרובע, האַרט ביים האַנט־פאַס. אַזוי ווי אָרעמע לייט זיינען געווען אַ סך אין כעלם, האָבן זיי אויך פאַר־נומען דעם פּלאַץ הינטערן הרובע. עס איז ניט געווען אין דער ענגשאַפט, וואו צו שטעלן קיין בענק, האָבן די אָרעמע לייט ניט געהאַט וואו זיך צו־צו־זעצן ווען זיי זיינען מיד געוואָרן.

איינמאָל אין אַ זומערדיקן שבת, ווען די היץ איז געווען ניט אַריבערצוטראָגן, און די ענגשאַפט און שטיקעניש הינטערן בימה,

און אַרום דער הרובע, איז געווען ניט אויסצוהאַלטן, האָבן די אָרעמע לייט זיך צעבונטעוועט. זיי האָבן ניט געלאָזן אַרויסנעמען די תורה פון אָרון קודש. זיי האָבן געוואָלט אַז דער רב זאָל זיי דערקלערן פאַרוואָס האָבן די גבירים פון פויגל מילך און אָרע־מע לייט האָבן קדחת מיט כשרע פאָדעם?

דער רב האָט געצופּט דאָס שפּיציקע ציגן בערדל און געזאָגט:

— פע, יידן מיינע, ס'איז ניט שיין אַז איר זאָלט אַזוי ליאַ־רעמען און טומלען און פאָדערן מיט כח. עס פּאַסט ניט פאַר כעלמער. כעלם האָט איינגעשטעלטע פירונגען. האָט אימיצער אַ טענה אָדער אַ קריוודע מעג ער פאַררופן אַן אַסיפה. אויף דער אַסיפה רעדט מען זיך דורך און מען קומט צו אַ טאָלק אָדער מען מאַכט אַ פשרה.

אַ מינהג איז שטאַרקער פון אַ דין איבער גאָר וועלט און אין כעלם אויך. די אָרעמע לייט זיינען שטיל געוואָרן, זיי האָבן געלאָזן אַרויסנעמען די תורה פון אָרון קודש.

שבת צו נאַכט האָט מען פאַררופן אַן אַסיפה.

◈

אויבן אָן איז געזעסן דער רב אין זיין זיידענער יאַרמעלקע. ביי זיין רעכטער האַנט איז געזעסן הילל, דער שענסטער באַלע־באָס פון כעלם, און ביי זיין לינקער האַנט — אָרע, דער גרויסער לערנער און שיינער ייד, און אַלע איבעריקע רייכע יידן זיינען געזעסן ברייטלעך אַרום טיש און די אָרעמעלייט זיינען גע־שטאַנען.

האָבן זיך דערנענטערט צוויי שוסטער יונגען און האָבן אָנגעהויבן ריידן מיט אַ ניגון:

— רבי, מיר ווילן אייך פרעגן אַ שאלה:

זאָגט דער רב: — פרעגט קינדער, פרעגט!

האָבןביידע שוסטער יונגן געזאָגט:

— פאַרוואָס קומט דאָס די גבירים זיך צו קליידן אין טייערסטן געוואַנט און זייערע פרויען טראָגן זיידנס און קאַשמיר, און מיר אָרעמע לייט דאַרפן זיך קליידן אין קאָרטענע אָנצוגן און אונדזערע פרויען און קינדער גייען אָנגעטאָן אין שמאַטעס און טראַנטעס, אַ לאַטע אויף אַ לאַטע? פאַרוואָס?

די שוסטער יונגען האָבן אָפּגעכאַפּט דעם אָטעם און ווייטער געטענה'ט:

— אַדרבה, דערקלערט אונדז, רבי, פאַרוואָס עסן די גבירים אַלע טאָג פרישע חלה און געבראָטענע הינער, געשטאָפּטע קאַטשקעס און געפּרעגלטע גענדזנס און אַז מען שעכט אַן אָקס אויף שבת קויפן זיי אָפּ די ברוסט און די פעטע פלאַנקען פליישן. נאָכן עסן פאַרבייסן זיי מיט טאָרט און פאַרטרינקען מיט וויין, און מיר קבצנים עסן קאָרן ברויט, אי דאָס אויך ניט צו דער זאַט? אַמאָל אין זיבן טעג פאַרגינען מיר זיך אַ שטיקל לונג און לעבער און יויך געקאָכט פון ביינער. מיר פאַרבייסן מיט גאָרנישט און פאַרטרינקען מיט וואַסער, פאַרוואָס?

זיי האָבן זיך אָפּגערוט און ווייטער גערעדט:

— אַפילו אין שול, רבי, זיינען אונדזערע גבירים מיוחסים. זיי פאַרנעמען די מזרח וואַנט און זיצן אויף דער שפּיגל באַנק און מיר קבצנים דאַרפן שטיין הינטערן בימה, אַרום הרובע,

הינטער דער הרובע און גלייך ביי דער טיר. וואו איז יושר, פרעגן מיר אייך, רבי?

טוט דער כעלמער רב אַ שמעק טאַבאַק. ניסט זיך געשמאַק אויס און זאָגט צו די שיינע באַלעבאַטים:

— טאַקע, די אָרעמע לייט זיינען גערעכט. איך פרעג אייך, שטאָט גבירים, וואו איז יושר?

ענטפערט הילל, דער שענסטער באַלעבאָס פון אַלע באַלע־באַטים:

— רבי, איר פאָדערט פון אונדז גבירים יושר? אָבער מיר האָבן ניט קיין יושר. אַלע אין כעלם ווייסן עס.

כאַפּן אונטער אַלע גבירים אין איין קול:

— רבי, אַלע ווייסן, אַז כעלמער גבירים האָבן ניט קיין יושר.

טוט דער רב אַ פרישן שמעק טאַבאַק און טוט נאָך אַ מאָל אַ נאָס און זאָגט:

— קבצנים פון כעלם, איז עס אמת, אַז די גבירים פון כעלם האָבן ניט קיין יושר?

— ס'איז אמת, ענטפערן אַלע קבצנים אין איין קול.

זאָגט דער רבי:

— ווי באַלד אַזוי איז שלעכט, קבצנים פון כעלם. נאָכן דין נאָך איז די טענה „אין לי״ — איך האָב ניט, — די בעסטע טענה. מען קאָן ניט צאַפּן קיין ווייַן פון וואַנט און מען קאָן ניט אַרויס־קוועטשן קיין האָניק פון אַ שטיין. וויבאַלד אַז איר אַליין גיט צו, אַז די גבירים האָבן ניט קיין יושר, האָט איר פאַרלוירן.

עס איז געוואָרן אַ טומל צווישן די אָרעמעלייט. די צוויי שוסטער יונגען האָבן אַלעמען איבערגעשריען:

— מיר קבצנים וועלן ניט דערלאָזן, אַז די גבירים זאָלן אַלץ פֿאַרכאַפּן. מיר וועלן ניט שווייגן. מיר וועלן די וועלט אויפֿשטורעמען. אמת טאַקע, אונדזערע כעלמער גבירים האָבן ניט קיין יושר, אָבער עס איז נאָך דאָ יושר אויף דער וועלט!

אַז דער רבֿ האָט דערהערט די רייד פֿון אָרעמעלייט, האָבן זיינע אויגן אויפֿגעלויכטן פֿון פֿרייד:

— אויב עס איז דאָ יושר אויף דער וועלט, קינדער, איז דאָך גוט. אמת, קיין יושר האָבן אונדזערע גבירים ניט, אָבער געלט האָבן זיי דאָך! וועלן מיר ביי זיי נעמען גענוג געלט און מיר וועלן אַרויסשיקן צוויי מענטשן אויף דער וועלט איינצוהאַנדלען יושר. אָבער טאַקע אַ סך יושר, זאָלן זיי ברענגען מיט זיך אַ פֿול פֿעסל. עס דאַרף זיין גענוג פֿאַר אַלע גבירים. אַז מיר וועלן איינטיילן אונדזערע גבירים מיט יושר, וועלן זיי האָבן איינזעעניש מיט די אָרעמע לייט.

אַלעמען איז געפֿעלן געוואָרן דער איינפֿאַל פֿון קלוגן רבֿ און כעלם האָט אַרויסגעשיקט אויף דער וועלט צוויי מענטשן איינצוקויפֿן יושר.

◈

די צוויי שלוחים פֿון כעלם האָבן זיך געלאָזן אין דער וועלט אַריין זוכן יושר. וואוהין זיי זיינען געקומען האָבן זיי זיך נאָכגעפֿרעגט:

— גוטע מענטשן, קאָנט איר אונדז אָנווייזן וואו מיר קאָנען קויפֿן אַ ביסעלע יושר פֿאַר אונדזערע גבירים?

אומעטום האָבן די כעלמער געקראָגן דעם זעלביקן ענטפֿער:

—אומזיסט אייער זוכן. אויך ביי אונדז אין שטאָט פעלט דער מין סחורה. ווען מיר וואָלטן וויסן וואו צו קריגן אַ ביסעלע יושר פאַר אונדזערע אייגענע גבירים, וואָלטן מיר דאָס העמד פון לייב אויסגעטאָן און איינגעקויפט אַ פיצעלע יושר פאַר אונדזערע גבירים.

פאָרן ווייטער די כעלמער שלוחים, פאָרן און פאָרן, ביז זיי קומען אָן קיין וואַרשע.

גייען זיי איבער די וואַרשעווער גאַסן און זעען גרויסע געשעפטן מיט אויסגעפוצטע שוי פענצטער און קראָמען אָנגעפראָפטע מיט אַלדאָס גוטס. אָבער קיין יושר אויסגעשטעלט זעען זיי ניט.

גייען זיי ווייטער און זוכן. זעען זיי אַ גרויסע רייכע קראָם, וואָס מען רופט מאַגאַזין. פענצטער האָט דער מאַגאַזין פון דיל ביזן סטעליע. אין די פענצטער איז אויסגעשטעלט וואָס אַ מויל קאָן אַרויסרעדן און אויגן קאָנען זען. קוקן די כעלמער אויפן גרויסן מאַגאַזין און זאָגן איינער צו דעם אַנדערן:

—אין אַזאַ גרויס געשעפט קאָן זיך אַמאָל פאַרוואַלגערן אַ ביסל יושר. מען דאַרף נאָר וויסן אין וועלכן ווינקל צו קוקן.

באַמערקן צוויי וואַרשעווער זשוליקעס די צוויי קליין־שטעטלדיקע יידן, ווי זיי שטייען און זוכן מיט די אויגן. פאַרשטייען שוין די וואַרשעווער חברה לייט, אַז אַזעלכע צוויי יידן קאָן מען אַרייננאַרן אין זאַק אַריין.

קומען צו די בלאַטע חברה צו די כעלמער און זיי זאָגן:

—יידן, זוכט איר עפּעס וואָס צו קויפן אין וואַרשע? מיר קאָנען אייך פאַרקויפן וואָס אייער האַרץ גלוסט. אויב איר האָט געגוג געלט, קאָנען מיר אייך פאַרקויפן די בריק וואָס איז

אַריבערגעוואָרפֿן איבער דער ווייסל. אויב אייך געפֿעלט ניט די בריק, וועלן מיר אייך פֿאַרקויפֿן דעם זאַקסישן גאָרטן. ניט? ווילט איר אפשר קויפֿן די כאָר שול?

ענטפֿערן די כעלמער:

— ניין, טייערע מענטשן, מיר ווילן ניט קויפֿן די בריק איבערן ווייסל, און ניט דעם זאַקסישן גאָרטן. און אויף וואָס דאַרפֿן מיר די כאָר שול? מיר האָבן אַן אייגענע, ערשט אויפֿגעבויטע, שיינע שול אין כעלם.

— אַזוי גאָר, איר זייט כעלמער? פֿרעגן די זשוליקעס. — נאָט אייך שלום עליכם.

— יאָ, מיר זיינען כעלמער — עליכם שלום.

איז וואָס זוכן צו קויפֿן צוויי כעלמער חברים אין וואַרשע?

— פֿרעגן איידל די וואַרשעווער בלאַטע חברה.

— יושר זוכן מיר צו קויפֿן, ענטפֿערן די כעלמער. מיר זיינען אויסגעפֿאָרן אַ וועלט און קאָנען ניט געפֿינען קיין ברעקעלע יושר אויף אַ רפֿואה.

ענטפֿערן די וואַרשעווער חברה׳ניקעס:

— ניט געזאָרגט, יידן, מיר וועלן אייך פֿאַרקויפֿן יושר וויפֿיל אייער האַרץ גלוסט.

דערפֿרייען זיך די כעלמער שלוחים און זיי פֿרעגן:

— אַ גאַנץ פּעסעלע יושר קאָנט איר אונדז פֿאַרקויפֿן? דער רב האָט אונדז אָנגעזאָגט, אַז מיר זאָלן ברענגען מיט זיך אַ סך יושר, אַ גאַנץ פּעסעלע מיט יושר.

ווינקען זיך איבער די זשוליקעס און זיי זאָגן:

— יושר, ווייסט איר דאָך, איז אַ טייערער ביסן. אָבער אויב

איר קאָנט באַצאָלן, וועלן מיר אייך צושטעלן אַ פול פעסל מיט יושר.

די כעלמער זיינען אין זיבעטן הימל און זיי פרעגן ניי־געריק:

— צוויי טויזענט גילדענע רענדלעך וועט זיין גענוג?

— מער האָט איר ניט? פרעגן די וואַרשעווער גנבים. מער האָבן מיר ניט, ענטפערן די כעלמער.

— אויב איר האָט ניט מער, וועט זיין גענוג, שטימען צו די וואַרשעווער. דערלאַנגט דאָס געלט און איר קריגט אַ פול פעסל מיט יושר.

◈

די כעלמער האָבן אָפּגעציילט די צוויי טויזנט רענדלעך די זשוליקעס אויפן האַנט און די וואַרשעווער חברה לייט האָבן צוגעזאָגט, אַז מאָרגן גאַנץ פרי ברענגען זיי צו די כעלמער אויף דער אַכסניה אַ פול פעסעלע מיט יושר — פאַרקלאַפּט און פאַרזיגלט.

אויף מאָרגן האָבן די זשוליקעס געבראַכט דאָס צוגעזאָגטע פעסעלע מיט יושר. זיי האָבן עס איבערגעגעבן צו די כעלמער שלוחים און זיי אָנגעזאָגט:

— געדענקט, כעלמער, עפנט ניט דאָס פעסעלע ביז איר וועט אָנקומען בשלום אַהיים. צעטרענצלט ניט דעם אוצר אויפן וועג. כעלם קאָן נאָך זאָגן, אַז מיר זיינען זשוליקעס און מיר האָבן אָפּגענאַרט אַ שטאָט מיט יידן.

באַליידיקן זיך די כעלמער:
וואָס מיינט איר, וואַרשעווער, מיר זיינען עפּעס אָפּנאַרער? אוודאי וועלן מיר ברענגען דאָס פעסעלע פאַרקלאַפּט און פאַר־זיגלט, אַט ווי איר האָט עס אונדז איבערגעגעבן.

◈

די שלוחים זיינען אָנגעקומען קיין כעלם און דער רב האָט באַלד פאַררופן אַן אַסיפה. אויף דער אַסיפה האָבן די צוויי שלוחים דערציילט פון זייער לאַנגער און שווערער רייזע, און פון די צרות וואָס זיי האָבן זיך אָנגעליטן ביז זיי האָבן געקראָגן דאָס פעסעלע יושר.

דער רב האָט אויסגעהערט די שלוחים, געשאָקלט מיטן קאָפּ און צו זיי געזאָגט:

— עס איז ווערט צו ליידן, כדי אַ שטאָט יידן זאָלן אויפגע־ריכט ווערן. איצט, אַז אונדזערע גבירים וועלן צוקריגן אַ ביסעלע יושר, וועט זיין גרינגער צו לעבן. אַלע וועלן צוריק זיין גלייך און עס וועלן מער ניט זיין קיין אָרעם און רייך.

ענטפערן די שלוחים:

— אויב אַביסעלע יושר איז גענוג צו מאַכן אַ גביר פאַר אַ פיינעם מענטשן, וועלן מיר די גאַנצע וועלט גליקלעך מאַכן. מיר האָבן גענוג יושר פאַר גאָר דער וועלט גבירים — אַ פול פעסעלע האָבן מיר.

— נו איז גוט. אָבער לאָמיר פריער באַטיילן אונדזערע אייגענע גבירים, האָט געזאָגט דער רב, נעמט זיך צו דער אַרבעט!

די צוויי שוסטער יונגען האָבן אַרויפגעשטעלט דאָס פּע־סעלע אויף אַ טיש און הילל, דער שענסטער באַלעבאָס אין שטאָט, האָט גענומען אַ האַמער און אַרויסגעקלאַפּט דעם צודעק פון פּעסעלע. דער רב האָט זיך איבערגעבויגן איבער דעם אָפענעם פּעסעלע, ער האָט דער ערשטער געוואָלט זען ווי דער וועלט יושר קוקט אויס. אַ טוכלער ריח פון צעפוילטע פיש האָט דעם רב אַ קלאַפּ געטאָן אין נאָז.

דער רב האָט זיך פאַרקרימט און אויסגערופן:

— פע, דער וועלט יושר איז קאַליע געוואָרן!

כעלם איז געבליבן שטיין א פאַרציטערטע: דער וועלט יושר איז קאַליע געוואָרן. איז וואָס וועט מען איצטער טאָן?

די צוויי שוסטער יונגען האָבן ניט געגלויבט דעם רב.ביידע זיינען צוגעקומען צו דעם פּעסעלע און אַריינגעשטעקט אַהין זייערע נעזער.

— יאָ, דער וועלט יושר האָט אַ מיאוסן גערוך, האָבן זיי צוגעגעבן. ער איז קאַליע געוואָרן.

די גבירים האָבן געשמייכלט צופרידן. און הילל האָט זיך נאָך גערייצט מיטן עולם אויפן קול!

— נו, קבצנים, דלפנים, שלעפּער, וואָס וועט איר איצט זאָגן? איר האָט דאָך געשריגן: ׳מיר וועלן ניט שווייגן, מיר וועלן די וועלט אויפשטורעמען. ס׳איז נאָך דאָ יושר אויף דער וועלט!״ — אָט האָט איר אייער וועלט יושר.

ס׳איז געוואָרן שטיל, די אָרעמע לייט האָבן זיך אָנגעהויבן אַרויסרוקן פון רבס שטוב. באַלד זיינען אָבער די צוויי שוסטער יונגען אויפגעשפּרונגען און האָבן אויסגעשריען צו די כעלמער אָרעמע לייט:

— כעלמער קבצנים, וואָס האָט איר זיך דערשראָקן? אויב עס איז ניטאָ קיין יושר אין כעלם און אויב דער וועלט יושר איז קאַליע געוואָרן, איז דאָך הפקר אַ וועלט. מעגן מיר טאָן וואָס מיר ווילן. די גבירים זיינען ווייניק אין צאָל, מיר זיינען אַ סך. ווער קאָן אונדז אָפּשטעלן?

און צו די גבירים האָבן די צוויי שוסטער יונגען געזאָגט:

— איר וועט אונדז פאַלן צו די פיס און בעטן אונדז אויף אַן אַסיפה. וואַרט און זעט וואָס מיר שוסטער, שניידער און באַלע־גאָלעס קאָנען אויפטאָן.

האָבן די גבירים געלאַכט און געזאָגט:

— אַז אָט דאָ, ביי אונדז אויף די הענט, וועלן וואַקסן האָר, וועלן מיר אייך רופן אויף אַן אַסיפה.

האָבן די שוסטער יונגען געענטפערט:

— איר וועט לויפן, איר וועט פליען צו אונדז, איר וועט צו אונדזערע פיס פאַלן.

די גבירים און קבצנים זיינען זיך צעגאַנגען, אויפגעקאָכטע איינע אויף די אַנדערע.

◈

די צוויי שוסטער יונגען האָבן אויפגעבורעט די שטאָט. אין אַ פּאָר טעג אַרום זיינען די אָרעמע לייט אַריין אין די שניט קראָמען, געצאָלט גראָשנס און אַוועקגענומען די בעסטע סחורה מיט געוואַלד. אַז עס איז געקומען דער פרייטיק, זיינען די אָרעמע לייט באַפאַלן די יאַטקעס און אַוועקגענומען די בעסטע פליישן. שבת אין שול האָבן די אָרעמע לייט פאַרכאַפּט די מזרח

וואַנט און די שפּיגל באַנק און אַוועקגעשטופּט די גבירים, די פיינע יידן, הינטערן בימה, לעבן הרובע, גלייך ביי דער טיר.

אַז די גבירים האָבן דערזען, אַז די צוויי שוסטער יונגען פירן די גרענדע און וואָס זיי ווילן טוען זיי אין שטאָט, האָבן די פיינע באַלעבאָטים פאַררופן אַן אַסיפה. אָבער די אָרעמעלייט האָבן געטענהט אַז די וועלט איז הפקר. זיי דאַרפן ניט און זיי ווילן ניט קומען אויף קיין אסיפה.

שבת ביים דאַוונען האָבן די גבירים ניט געלאָזן אַרויס־נעמען די תורה פון ארון קדוש. זיי האָבן געפאָדערט אַן אסיפה.

די צוויי שוסטער יונגען האָבן געלאַכט און געזאָגט — קיין האָר איז נאָך דערוויילו אויף דער האַנט ניט אָנגעוואַקסן.

האָט דער רב געזאָגט צו די גבירים:

— גייט צו די שוסטער יונגען און פאַרבעט זיי אויף אַן אסיפה. זאָגט זיי אַז אַ מינהג ברעכט אַ דין.

האָבן די גבירים אַזוי געטאָן, געגאַנגען צו די שוסטער יונגען און זיי פאַרבעטן אויף דער אַסיפה. קיינער האָט עס ניט געזען, נאָר מען זאָגט, אַז די גבירים זיינען טאַקע געפאַלן די שוסטער יונגען צו די פיס.

שבת צו נאַכט איז גאַנץ כעלם געקומען אויף דער אסיפה.

אויף דער איצטיקער אסיפה איז דער רב געזעסן אויבן אָן. צו זיין רעכטער האַנט זיינען געזעסן די צוויי שוסטער יונגען און צו זיין לינקער האַנט זיינען געזעסן הילל און אַרע, די צוויי שענסטע און רייכסטע באַלעבאַטים פון שטאָט. די גבירים און די אָרעמע לייט זיינען געשטאַנען.

מען האָט גערעדט און געליאַרעמט, געטענהט און גע־שריען. ס'איז געוואָרן שפּעט און אַלע זיינען אַוועק אהיים, נאָר

דער רב און די צוויי שוסטער יונגען און הילל און אַרע זיינען געבליבן.

דריי נעכט און דריי טעג זיינען זיי געזעסן און געטראַכט. אויפן פערטן טאָג האָבן זיי זיך דערטראַכט צו אַזאַ מין פשרה:

„פון היינט אָן און ווייטער אַז מען קוילעט אַן אָקס באַשטייט דער גאַנצער אָקס פון בלויז ברוסט פלייש און פלאַנקען. אַלע טיילן זיינען גלייך. אויב אַזוי, מאַכט דאָך ניט אויס וואָס פאַר אַ טייל פון אָקס איינער קויפט.״

„פון היינט אָן און ווייטער זאָלן אַלע וויסן אַז די גאַנצע שול איז מזרח וואַנט אָדער שפיגל באַנק. אויב אַזוי מאַכט דאָך ניט אויס וואו איינער שטייט אָדער זיצט.״

„אויך איז ניטאָ קיין חילוק צווישן געוואַנט און קאָרט, זיי־דנס און באַנוול. אַלע סחורות זיינען גלייך. אויב אַזוי מאַכט דאָך ניט אויס וואָס פאַר אַ קליידער איינער טראָגט.״

„אָבער אַזוי ווי די גבירים זיינען נאַריש גענוג און ווילן צאָלן מער געלט, כדי צו זיצן דווקא ביי דער אַמאָליקער מזרח וואַנט אָדער אויף דער אַמאָליקער שפיגל באַנק. אויך צאָלן זיי גערן מער געלט פאַר אַמאָליקן ברוסט פלייש און פלאַנקען, פאַר אַמאָליקן זיידנס און אַטלעס און געוואַנט — טאָ זאָל זיי וואויל באַקומען זייער נאַרישקייט.״

◈

עס איז געוואָרן שטיל אין כעלם. די גבירים זיינען געווען צופרידן. אַלץ איז געבליבן ביים אַלטן. די אָרעמע לייט זיינען אויך געווען צופרידן. זיי האָבן זיך באַרימט:

— עס זיינען אָנגעקומען נייע צייטן. די גאַנצע שול איז מזרח וואַנט און שפּיגל באַנק. דער גאַנצער אָקס איז ברוסט פלייש און פלאַנקען. אַלע סחורות זיינען זיידנס, סאַמעט און אַטלעס. מיר אָרעמע לייט קריגן דאָס בעסטע פון לאַנד. ניטאָ מער די אַמאָליקע פינצטערע צייטן ווען נאָר די גבירים האָבן געהאַט פון פויגל מילך און די אָרעמע לייט האָט מען געגעבן קדחת און כשרע פּאָדעם — איצט זיינען אַלע גלייך.

יאָ, שטיל איז געוואָרן אין כעלם. נייע צייטן זיינען אָנגעקומען און אַלץ איז געבליבן ביים אַלטן.

אַ חתונה אין כעלם

באַכדעם ווי די נייע תקנות זיינען איינגעשטעלט געוואָרן אין שטאָט, איז געוואָרן שטיל אין כעלם. די גבירים זיינען רייכער געוואָרן און די אָרעמע לייט זיינען מער פאַרפּינצטערט געוואָרן. הילל, דער שטאָט גביר, האָט זיך געעלטערט אין רייכ־קייט און כבוד. אַ זון איז ביי אים אונטערגעוואַקסן, און ער האָט פאַר זיין בן יחיד געזוכט אַ גלייכן שידוך.

אַ גביר אַ ייד איז הילל געווען. די שענסטע קראָם אין שטאָט האָט ער געהאַט, דאָס גרעסטע הויז האָט ער פאַרמאָגט, אַ גבאי אין שול איז ער געווען, אַ גרויסן שאַפּענעם פּוטער האָט ער געטראָגן. האָט ער טאַקע געוואָלט קריגן אַ כלה פאַר זיין זון עפּעס אַזוינס און אַזעלכעס — אַ כלה וואָס כעלם זאָל מיט איר קלינגען.

הילל האָט זיך אַוועקגעלאָזט אין דער ברייטער וועלט זוכן אַ כלה פאַר זיין זון. ער האָט לאַנג געזוכט. אָבער עס איז געווען כדאַי. ער האָט טאַקע געפונען אַ מיידל איינע אין דער מדינה: שיין, פרום און קלוג. זי האָט געדאַוונט ווי אַ וואַסער, געשריבן ווי דער שטאָט שרייבער. אַחוץ אַלץ, האָט זי גע־שפּילט אויפן פּאָרטעפּיאַן און גערעדט אַן איידעלע שפּראַך. זי האָט ניט געזאָגט „אַ דאַנק" ווי אַלע כעלמער זאָגן, נאָר „מערסי" ווי מען זאָגט ביי די פראַנצויזן. אַז זי האָט געגעסן

האָט זי געקייט מיט די פאָדערשטע ציינדעלעך ווי אַ פּרינצעסין. אויפן קאָפּ האָט זי געטראָגן אַ שטרויען היטעלע מיט אַ הויכער בלויער פעדער. מען האָט געזאָגט אַז דאָס היטעלע האָט זי אויסגעשריבן אַזש פון פּאַריז. אין האַנט האָט זי געטראָגן אַ רויטן זיידענע שירעם. אויף די פיס סאַמעטענע טופליעס מיט הויכע קנאַפּל.

אַז די כעלמער האָבן דערזען ווי זי שפּאַצירט אַזוי שיין און איידל איבערן מאַרק האָבן זיי געזאָגט:

— זעט און קוקט, אונדזער גביר האָט געקראָגן אַ פּרינ־צעסין אַ כלה פאַר זיין בן יחיד.

גאָט אין לייט האָבן הילן מקנא געווען. ער האָט זיך גע־בלאָזן און זיך געגרויסט מיט דעם שידוך. דערפאַר טאַקע האָט ער געוואָלט פּראַווען אַ חתונה, וואָס אַזוינס האָט נאָך קיינער ניט געזען אַפילו אין וואַרשע. ער וועט אויסשרייבן אַ קאַפּעליע קלעזמער פון פּלאָצק, אַ קעכין פון אָדעס, אַ חזן פון ווילנע און אַ בדחן פון בראָד. לעקעך וועט זיין גאַנצע בערג, בראָנפן — פולע עמער און די יויך צו דער חופּה וועטשערע — דאָס וואָס מען רופט די גאָלדענע יויך — וועט זיין אַזאַ, וואָס קיין לעבע־דיקער מענטש האָט נאָך אַזוינס אין ערגעץ ניט פאַרזוכט.

אַ ייד ווי הילל האַלט וואָרט:

ער האָט באַשטעלט אַ קאַפּעליע קלעזמער פון פּלאָצק, סאַרווערס צו דערלאַנגען דאָס עסן צו די געסט האָט ער באַ־שטעלט פון וואַרשע, אַ קעכין פון אָדעס, אַ חזן פון ווילנע און אַ בדחן פון בראָד. עופות פאַר דער גאָלדענער יויך איז ער אַוועק־געפאָרן קויפן העט, העט אין דעם שטעטל דאָרפעץ, הינטער קעניגסבערג. דאָס שטעטל איז געווען באַרימט מיט אירע

פעטע הינער און געשטאָפּטע קאַטשקעס און אָפּגעפּאַשעטע גענדז.

גייט אַריין הילל צום בעסטן קצב פון שטאָט און זאָגט ברייטלעך, מעשה גביר:

— דאָרפעצער קצב, פאַרקויפט מיר די בעסטע, פעטסטע הינער און אָפּגעפּאַשעטע קאַטשקעס וואָס איר קאָנט נאָר קריגן. אין געלט איז קיין אָפּהאַלט ניטאָ. איך מאַך חתונה מיין זון און איך וויל, אַז די גאָלדענע יויך זאָל זיין אַזאַ וואָס קיין לעבעדי־קער מענטש האָט נאָך ניט פאַרזוכט.

זאָגט דער קצב:

— איר זענט דאָך הילל, דער שטאָט גביר פון כעלם. נישקשה, מיר האָבן געהערט פון אייך. פאַרלאָזט זיך אויף מיר, איך וועל אייך אָפּקלייבן צוויי שאָק פריש געקוילעטע הינער און קאַטשקעס. איך וועל אָפּקלייבן עופות איינע אין איינע. ניט קיין הינער, ניט קיין קאַטשקעס, נאָר שמאַלץ.

דערהערט הילל ווי דער קצב זאָגט: „הינער און קאַטש־קעס, איינע אין איינע — ניט קיין הינער, ניט קיין קאַטשקעס נאָר שמאַלץ", ווערט דער גביר אַ פאַרציטערטער: אויב אַזוי, וואָס נאַרט אים דער קצב? שמאַלץ איז דאָך בעסער. אַלעמאָל פאַרגלייכט מען אַן ערגערע זאַך מיט אַ בעסערער, אַ שוואַכערע זאַך מיט אַ שטאַרקערער: מען זאָגט די קופּערנע פאַן גלאַנצט ווי גאָלד, דער מענטש איז שטאַרקער פון אייזן.

זאָגט הילל:

וואָס נאַרט איר מיך, קצב? פאַרקויפט מיר בעסער צוויי פּוד שמאַלץ. נישקשה איך בין אַ ייד אַ גביר און קאָן זיך פאַר־

גינען אויף מיין זונס חתונה איינצוקויפן פון דעם בעסטן און דעם שענסטן.

הילל רעדט און דער קצב וואונדערט זיך: ער גלויבט ניט זיינע אייגענע אויערן. פרעגט ער איבער:

— זאָגט נאָר מיר, ר׳ הילל, איר מיינט עס טאַקע? איר האָט דאָך געזאָגט אַז איר ווילט עופות פאַר דער גאָלדענער יויך.

ווערט שוין הילל אין כעס:

— וואָסי, איר ווילט מיר ניט פאַרקויפן קיין שמאַלץ? ניש־קשה, פאַר מיין געלט קאָן איך עס קריגן ערגעץ אַנדערש.

דערשרעקט זיך דער קצב און זאָגט לאַקריץ זיס:

— געזונט זאָלט איר מיר זיין, ווער זאָגט עס, אַז איך וויל אייך ניט פאַרקויפן קיין שמאַלץ? איר ווילט שמאַלץ? זאָל זיין שמאַלץ. איך וועל אייך פאַרקויפן שמאַלץ פון שמאַלצן לאַנד — שמאַלץ געל ווי בוימל.

ווערט שוין הילל אין כעס אויף אַן אמת און שרייט אויס:

— איר זייט אַ קצב, אַן אָפּנאַרער. וויבאַלד אַזוי איז דאָך בוימל בעסער. בוימל קאָן איך קריגן וואו איך וויל.

דער קלוגער הילל רעדט ניט לאַנג, לאָזט איבער דעם צע־טומלטן קצב און לויפט אַריין אין דער שענסטער, בעסטער שפּייזקראָם און זאָגט אין איין אָטעם צום קרעמער:

— איך בין הילל, דער גרעסטער גביר פון כעלם. פאַר־קויפט מיר דעם בעסטן בוימל וואָס געלט קאָן קריגן. איך ווייס אַז גוטער בוימל איז טייער, אָבער געלט איז ביי מיר בלאָטע. איך מאַך חתונה מיין בן־יחיד און איך וויל אַז די גאָלדענע

יויך זאָל זיין אַזוי, וואָס קיינער האָט נאָך אַזוינס אין ערגעץ ניט פאַרזוכט.

טראַכט דער קרעמער: — נאַ דיר גאָר אַ נייעס — בוימל פאַר אַ גאָלדענער יויך. אָבער אַ כעלמער איז קיינמאָל ניט אומגערעכט. זאָל זיין בוימל. בין איך עס מחויב צו לערנען אים שכל? און דער סוחר הייבט אָן צו רימען זיין סחורה:

— עס שטייט ביי מיר אַ פאַס בוימל גאָר עפּעס אַן אַנטיק. בוימל פון בוימללאַנד, קלאָר, דורכזיכטיק ווי ברונעם־וואַסער.

בלייבט הילל שטיין אַ געפּלעפטער: — מיינט עס אַז ברונעם־וואַסער איז בעסער פון בוימל, וואָס איז בעסער פון שמאַלץ, וואָס איז בעסער פון הינער און קאַטשקעס. איז וואָס האָב איך זיך געשלעפּט קיין דאָרפעץ? אין כעלם זיינען דאָך פאַראַן די בעסטע ברונעמער.

אָן אַ וואָרט פאַרלאָזט הילל דעם קרעמער און פאָרט אַוועק צוריק קיין כעלם. געקומען אַהיים, פאַרקאַטשעט ער די אַרבל און גייט אַוועק אין מאַרק און שעפּט אָן אַ פול פעסל וואַסער פון דעם טיפן שטאָט־ברונעם. ער ברענגט דאָס פעסל אַהיים און זאָגט צו דער אַדעסער קעכין: — פון אָט דעם וואַסער וועט איר קאָכן די גאָלדענע יויך. מע דאַרף ניט קיין הינער, קאַטשקעס, שמאַלץ אָדער בוימל.

קוקט אים אָן די קעכין און וויל אים עפּעס זאָגן.

אָבער הילל לאָזט זי ניט אַרויסריידן קיין וואָרט און ער זאָגט ווייך:

— וואָס אַרט עס אייך? איר וועט שוין זען, עס וועט זיין שוין איינמאָל אַ יויך.

צוקט די קעכין מיט די אַקסלען: — נאַ דיר אַ כעלמער יויך, פון ברונעם־וואַסער גאַר . . . און אויף אַ הויך קול פאַר־ענדיקט זי:

— יאָ, יאָ, שוין איינמאָל אַ יויך.

◈

אָבער אַז עס איז ניט באַשערט איז ניט באַוועֿרט. כעלם האָט אפילו ניט פאַרזוכט די יויך.

דעם גאַנצן טאָג פאַר דער חופה האָט די שטאָט געקאָכט ווי אַ קעסל. אָט, איז הילל אַרויסגעפאָרן באַגעגענען די מחו־תנים. אָט איז אָנגעקומען די קאַפּעליע פון פלאָצק. אָט זיינען אָנגעפאָרן די סאַרוועֿרס פון וואַרשע אָנגעטאָן אין צילינדערס און פראַקן. אָט איז אָנגעקומען דער ווילנער חזן. די כלה איז שוין דאָ. די פלאָצקער קאַפּעליע שפּילט, די כעלמער קלעזמער העלפן צו. יידן טאַנצן. יידן טרינקן לחיים און פאַרבייסן מיט לעקעך. ס'איז ליהודים־פריילעך און לעבעדיק אין שטאָט. דער גביר מאַכט חתונה זיין זון מיט אַ געהויבענער כלה. טיר און טויער זיינען אָפן. בראַנפן — גאַנצע עמער, לעקעך — בערג גאַנצע. עס שמעקט מיט געקאָכטע פיש, געבראָטנס און פריש געבאַקענעם קוילעטש.

דער אמתער טומל איז אָבער געוואָרן, ווען מע האָט געפירט די כלה צו דער חופה. ס'איז געווען וואָס צו זען און וואָס צו הערן. פאָראויס איז געגאַנגען די פלאָצקער קאַפּעליע און גע־שפּילט אַ נייעם ערשט פאַרפאַסטן חופה־מאַרש. נאָך דער פלאָצקער קאַפּעליע זיינען געגאַנגען די כעלמער קלעזמער און

געשפּילט דעם אַלטן גוט באַקאַנטן חופּה־מאַרש. בערל מיטן פידל און שמערל מיט זיין בייכיקער באַנדורע האָבן געוויזן, אַז די כעלמער קלעזמער האָבן זיך ניט וואָס צו שעמען אַנטקעגן די גרויסע שטאָטישע שפּילער. נאָך די קלעזמער זיינען גע־גאַנגען די געהויבענע מחותנים מיט דער כלה. נאָך זיי — די גאַנצע שטאָט יידן און יידענעס, מיידלעך און בחורים, יינגלעך און מיידלעך מיט ברענענדיקע הבדלות. אַרום אַלעמען איז געווען אַ קרייז פון יונגעז מיט ברענענדיקע שטורקאַצן.

די פּראָצעסיע איז צוגעקומען צום שול הויף, וואו די חופּה איז געשטאַנען. מע האָט אַוועקגעשטעלט די כלה אונטער דער חופּה. אַלע, קינד און קייט, מיט די ברענענדיקע הבדלות, זיינען געוואָרן שטיל, האָבן געוואַרט אַז דער חזן זאָל אַ קנאַק טאָן די זיבן ברכות. אָבער דער חזן שווייגט און די מחותנים זיינען געוואָרן צעטומלט. מע האָט זיך אַרומגעזען אַז מע האָט פאַרגעסן ברענגען דעם חתן.

עס איז געוואָרן אַ געשריי און אַ ליאַרעם: — וואו איז דער חתן? וואו איז דער חתן? מען האָט זיך באַלד געכאַפּט פאַרוואָס מע האָט אין אים פאַרגעסן. אַ גאַנצן טאָג האָט מען אַרומגעשמייעט אַרום דער גראָטענער פרעמדער כלה, איז דער חתן אַרויס פון זינען. ניט מען האָט אים אָנגעטאָן די חתונה־קליידער, ניט מע האָט אים גענומען צום באַדעקנס.

אָבער אַ חתונה קאָן דאָך ניט זיין אָן אַ חתן אפילו אין כעלם, האָט מען אים אָנגעהויבן זוכן. אַז מע זוכט, געפינט מען — ער איז געשטאַנען צווישן די יינגלעך און געהאַלטן אַ ברענענדיקע הבדלה אין האַנט און געפרייט זיך מיט אַלע כעלמער צוגלייך.

מען האָט אים אַ פּאַק געטאָן, געבראַכט אים אַהיים און אים אָנגעטאָן חתונה־קליידער. אויף די קליידער — אַ ווייסן קיטל, אויפן קיטל — אַ סויבלנעם פוטערל, אויפן קאָפּ — אַ זיבן־שפּיציק שטריימל און אים געבראַכט צו דער חופּה.

עס טוט זיך ניט אַזוי שנעל ווי עס רעדט זיך. אָבער סוף כל סוף איז אַלץ געווען פּיקס און פּאַרטיק. דער חזן האָט זיך אויסגעהוסט און געוואָלט אָנהייבן זינגען די זיבן ברכות, ערשט נאַ דיר אַ נייע צרה: חתן־כלה שטייען מיטן פּנים צו מערב־זייט. דער דין איז דאָך אַז חתן־כלה מוזן שטיין מיטן פּנים צו מזרח. וואָס טוט מען?

טוט דער רב אַ וואונק צום שמש. דער כעלמער שמש פאַרשטייט וואָס דער רב מיינט, דרייט ער איבער די חופּה. אָבער עס העלפט ניט. חתן־כלה שטייען אַלץ מיטן פּנים צו מערב. דרייט איבער דער שמש די חופּה נאָך אַמאָל. עס טויג ניט. דרייט ער די חופּה אַהין, דרייט זי אַהער. חתן־כלה שטייען אַלץ מיטן פּנים צו מערב. ווערט אַ טומל, אַ געשריי: — פאַרוואָס לאָזט מען זאַכן אויף הפקר? מענטשן דאַרפן זיך אַריינלייגן אין דעם. מען קאָן דאָך נישט פראַווען די חופּה ווען חתן־כלה שטייען מיטן פּנים צו מערב.

ווער ווייס צי דער חתן וואָלט געקאָנט מקדש זיין די כלה, ווען ניט אַ וואַרשעווער מחותן. דער וואַרשעווער ייד איז צו־געגאַנגען צו דעם חתן און צו דער כלה און האָט זיי געהייסן זיך אויסדרייען מיטן פּנים צו מזרח. עס האָט געהאָלפן. דער חזן האָט באַלד אָנגעהויבן די זיבן ברכות און די משוררים האָבן אַ קלאַפּ געטאָן אַ צוזינג, וואָס איז זיך צעגאַנגען איבער אַלע גלידער.

אָבער די חופּה האָט זיך פֿאַרצויגן, און די הבדלות האָבן כמעט אינגאַנצן אויסגעברענט. אַ ייִנגל האָט מער ניט געקענט האַלטן זיין פּיצעלע ברענענדיקע הבדלה, די פֿינגער האָבן אים אָנגעהויבן בריען, האָט ער זי אַ שליידער געטאָן אויף דער ערד. אַ פֿונק איז אַ פֿלי געטאָן און אָנגעצונדן אַ שטרויענעם דאַך. איידער מען האָט זיך אַרומגעקוקט האָט זיך דאָס הויז צעפֿלאַקערט. באַלד האָט זיך אָנגעצונדן נאָך אַ שטוב און נאָך אַ שטוב — אַ שׂרפֿה איז אויסגעבראָכן אין כעלם.

קיין חופּה־וועטשערע איז שוין ניט געווען. ניט באַשערט געווען כעלם צו פֿאַרזוכן די גאָלדענע יויך געקאָכט פֿון קריש־טאָל־קלאָר קוואַלוואַסער.

דאָס אומגליק איז אָבער געווען אַזוי גרויס, אַז די שטאָט האָט פֿאַרגעסן אינגאַנצן אין היללס געהויבענער חופּה־וועטשערע. אַלע האָבן געטראַכט און גערעדט נאָר פֿון איין זאַך — ווי אַזוי פֿאַרהיט מען כעלם פֿון נאָך אַזאַ שׂרפֿה.

ווען כעלם רעדט און טראַכט, דערטראַכט זי זיך צו עפּעס און זי דעררעדט זיך צו עפּעס. עס האָט זיך דאַן אָנגעהויבן אין שטאָט די מעשׂה לעשמאַשין.

די לעש־מאַשין

דילס גרויסער לייוונטענער געצעלט, וואו די חופה האָט גע־זאָלט זיין איז פאַרברענט געוואָרן. אַ סך הייזער, קראָמען און שטאַלן זיינען אַוועק מיטן רויך אין דער נאַכט פון דער חופה. דער היזק איז געווען גרויס און כעלם איז געגאַנגען כאָדראָם. מען מוז פאַרהיטן די שטאָט פון נאָך אַזאַ אומגליק. אַז כעלם איז צערודערט און ווייס ניט וואָס צו טאָן, פאַררופט מען אַן אסיפה.

זיינען געזעסן די כעלמער באַלעבאַטים דריי טעג און דריי נעכט און געטראַכט און זיך ניט דערטראַכט צו קיין זאַך. דאָס אומגליק איז גרויס און קיין עצה איז ניטאָ. אַלע ווייסן, אַז פייער לעשט מען מיט וואַסער. וואַסער אין כעלם מוז מען שעפּן פון טייך. דער טייך איז ווייט פון שטאָט — טויג עס ניט.

דער כעלמער רב האָט דערזען, אַז זיינע באַלעבאַטים קאָנען זיך ניט דערטראַכטן צו עפּעס רעכטס, האָט ער גענומען אַ גרויסן שמעק טאַבאַק. ער האָט אַ שטאַרקען ניס געטאָן און אים איז ליכטיק געוואָרן אין די אויגן. ער האָט אַ גלעט געטאָן די באָרד און געזאָגט: — איך האָב אַן עצה.

— וואָס, וואָס, רבי? — האָבן די כעלמער נייגעריק גע־פרעגט.

זאָגט דער רב:

— מיר האָבן דאָך געזען ביי דער חופּה סאַראַ שאַרפע קעפּ די וואַרשעווער יידן האָבן. לאָמיר שיקן אַן אונדזעריקן קיין וואַרשע און זאָל ער אויסגעפינען ווי אַזוי די קלוגע וואַר־שעווער לעשן שריפות.

די כעלמער האָבן זיך דערפרייט מיט דער גוטער עצה פון זייער רב. ביי זיי איז געבליבן צו שיקן קיין וואַרשע דעם קליגסטן יידן פון כעלם.

אין יענער צייט איז דער קליגסטער ייד פון כעלם געווען בערל פילאָזאָף. הילל איז שוין אַלט געוואָרן און ניט געהאַט די יונגע כוחות צו שטופּן זיך אומעטום.

פאַרוואָס האָט מען געהאַלטן בערלען פאַר דעם קליגסטן יידן אין אַזאַ קלוגער שטאָט ווי כעלם, און פאַרוואָס האָט מען אים גערופן בערל פילאָזאָף? וועגן דעם איז דאָ אַ מעשה.

◈

בערל איז געווען אַ דאַרער, הויכער ייד מיט אַ קיילעכ־דיק געל בערדל. ער איז געווען אַ שטיל מענטשעלע און זעלטן אַרויסגעלאָזט אַ וואָרט פון מויל. מען האָט אים טאַקע גערופן בערל שווייגער.

קומט בערל שווייגער איינמאָל אַהיים, נעמט אַ בענקל, שטעלט אַוועק דאָס בענקל אין מיטן שטוב, זעצט זיך אַוועק אויפן האַרטן טאַבורעט און שפּאַרט אָן דעם קאָפּ אויף דער רעכטער האַנט און זיצט. קומט אַריין זיין ווייב און זעט ווי בערל זיצט אַ פאַרטראַכטער, זאָגט זי:

— בערל, וואָס האָסטו זיך אַזוי פאַרטראַכט?

ענטפערט בערל בייז, גאָר ניט ווי זיין שטייגער:

— יידענע, לאָז מיך צורו. לאָז מיך זיצן, שטער ניט. אַ געדאַנק פּיקט זיך מיר אין קאָפּ.

דערשרעקט זיך זיין ווייב פאַר זיין בייזערן זיך און לאָזט אים צורו.

גייט פאַרביי אַ טאָג און נאָך אַ טאָג. בערל עסט ניט, טרינקט ניט, זיצט מיט דעם קאָפּ אָנגעשפּאַרט אויף דער רעכטער האַנט און רירט זיך ניט פון אָרט. ער טראַכט.

הייבט אָן דאָס ווייב איינטענהן:

— בערל, בערל, וועסט דאָך פאַרחלשט ווערן. נעם עפּעס אין מויל!

דרייט בערל מיטן קאָפּ: — ניין און ניין.

שטייט צו אים צו דאָס ווייב:

— בערל, בערל, האָסט שוין ניט געגעסן דריי טעג און דריי נעכט.

ענטפערט בערל האַלב אַ פאַרחלשטער:

— לאָז צורו. שטער ניט. אַ געדאַנק פּיקט זיך מיר אין קאָפּ.

זעט בערלס ווייב, אַז עס איז שלעכט. איר מאַן קאָן דאָך נאָך אַזוי אויסגיין פון הונגער און זי וועט בלייבן, גאָט באַהיט, אַן אלמנה. גייט זי אַוועק צום רב און דערציילט אים, אַז איר בערל האָט שוין ניט געגעסן און ניט געטרונקען דריי טעג און דריי נעכט. ער זיצט און טראַכט. ס'איז דאָך סכנת נפשות.

זאָגט דער רב:

— גייט אַהיים, מיר וועלן באַלד אַריבערגיין צו אייך און זיך דורכשמועסן מיט אייער בערלען.

דער רב האָט געהאַלטן וואָרט. ער האָט גענומען אַ מנין שיינע יידן און איז אַוועק צו בערלען אַהיים.

דער רב מיט דעם מנין יידן זיינען אַריין אין שטוב און זיי האָבן טאַקע געזען, אַז בערל זיצט אויף אַ בענקל, זיין קאָפּ אָנגעשפאַרט אויף דער רעכטער האַנט, דער שטערן פאַרקנייטשט, די אויגן פאַרגלאָצט. אונדזער בערל טראַכט.

— זאָגט דער רב:

— בערל, דערצייל אונדז וועגן וואָס דו טראַכטסט ,אפשר קאָנען מיר דיר העלפן טראַכטן ?

— ניין, ניין, — ענטפערט בערל. — איך קאָן אייך ניט דערציילן וועגן וואָס איך טראַכט. ביי מיר איז עס נאָך ניט קלאָר אין קאָפּ. לאָזט מיך אַזוי זיצן נאָך אַ טאָג.

— אָבער קאָנסט נאָך פאַרשלאָפט ווערן, — זאָגט דער רב.

— ניין, ניין, — ענטפערט בערל, — איך קאָן דערווייל אויסהאַלטן.

זאָגט דער רב:

— גוט, מירן דיך לאָזן צורו נאָך אַ טאָג.

אויף מאָרגן קומט דער רב מיט דעם זעלביקן מנין יידן און דער רב זאָגט אַרויס נאָר איין וואָרט:

— נו ?

בעט זיך בערל ווידער:

— נאָך איין טאָג, רבי, נאָך איין טאָג. איך האָב זיך נאָך ניט דערטראַכט.

ענטפערט דער רב שטרענג:

— ניין, מוזט שוין אָפּפאַסטן. קאָנסט נאָך, גאָט באַהיט, אויסגיין פון הונגער. הער אויף צו טראַכטן און זעץ זיך עסן.

אַז אַ רב הייסט, מוז מען פאָלגן. הערט בערל אויף צו טראַכטן, און זעצט זיך עסן. אַז ער האָט אָפּגעגעסן, איז ער געוואָרן שלעפעריק. האָט ער זיך צוגעשפּאַרט. דער רב און די שיינע באַלעבאַטים זיינען געבליבן אין שטוב וואַרטן ביז בערל וועט אויפשטיין. זיי האָבן שטאַרק געוואָלט וויסן וואָס האָט בערל אַזוי שטאַרק געטראַכט.

ווען בערל איז אויפגעשטאַנען פון שלאָף, האָט דער רב צו אים געזאָגט:

— נו, בערל, נעם אַ שמעק טאַבאַק און דערצייל אונדז וואָס דו האָסט אַזוי שטאַרק געטראַכט.

ענטפערט בערל:

— עט, וואָס איז דאָ פאַראַן צו דערציילן, אַז איך האָב זיך ניט דערטראַכט.

זאָגט דער רב:

— בערל, פיר טעג און פיר נעכט האָסטו ניט געגעסן און ניט געטרונקען, נאָר געטראַכט. זאָל זיין אַז דו האָסט זיך ניט דערטראַכט. אָבער ס'איז דאָך ניט קיין קלייניקייט, אַז אַ מענטש זאָל טראַכטן אַזוי לאַנג. דו האָסט דאָך ניט געטראַכט וועגן גאָרנישט.

ענטפערט בערל:

— נו, מילא, איך וועל עס אייך שוין דערציילן. איך האָב געטראַכט: ווען פון אַלע מענטשן פון דער וועלט וואָלט געוואָרן איין מענטש. פון אַלע ביימער פון אַלע וועלדער וואָלט געוואָרן

איין בוים; און פון אַלע טייכן פון דער ערד וואָלט געוואָרן איין טייך און פון אַלע העק וואָס זיינען דאָ אומעטום וואָלט געוואָרן איין האַק.

— נו, נו, — האָבן די כעלמער געפרעגט אויף שטום־לשון, — וואָס וואָלט געשען?

רעדט בערל ווייטער פאַמעלעך, ניט געכאַפּט:

— און ווען אָט דער ריז וואָלט זיך אַ שטעל געטאָן און אַ כאַפּ געטאָן די גרויסע האַק און אַ קנאַק געטאָן דעם גרויסן בוים, שטעלט זיך פאָר . . .

— וואָס? וואָס זאָלן מיר זיך פאָרשטעלן? — פרעגן די כעלמער אין איין אָטעם.

— שטעלט זיך פאָר, רעדט בערל רואיק און גלעט זיין געל, קיילעכדיק בערדל, — שטעלט זיך פאָר, אַז אָט דער גרויסער בוים מיט די לאַנגע, דיקע צווייגן, מיט די מיליאָנען, טריליאָנען בלעטער, טוט אַ פאַל אין דעם גרויסן טייך — ווי הויך, וואָלט איך געוואָלט וויסן, וואָלט דאָס וואַסער אַרויפגע־שפּריצט? ביזן הימל, צי נאָך העכער? . . . פאַרשטייט איר מיך, — האָט בערל אויסגעלאָזן מיט אַ זיפץ, — געטראַכט און גע־טראַכט און זיך ניט דערטראַכט.

די כעלמער שיינע באַלעבאַטים האָבן אַלע ווי איינער אַ שמוצער געטאָן מיט די ליפּן און אויסגערופן אין איין קול: אַזוינס איז נאָך ניט געהערט געוואָרן! דאָס איז חכמה!

פון יענעם טאָג אָן האָט מען בערל שוויגער אַ נאָמען גע־געבן בערל פילאָזאָף.

ווען די כעלמער האָבן געזוכט אַ קלוגן יידן צו שיקן קיין

וואַרשע, ער זאָל אויסגעפינען ווי מען לעשט שרפות אין דער גרויסער שטאָט, האָבן זיי אויסגעקליבן בערל פילאָזאָף.

◈

אַ שפּראָץ אויף טאָג איז בערל אויפגעשטאַנען, אָפּגע־דאַוונט, אָפּגעגעסן אָנבייסן, גענומען מיט זיך אַ ביסל שפּייז אויפן וועג און זיך געלאָזן גיין קיין וואַרשע.

גייט בערל. דער וועג איז אַ זאַמדיקער און דער טאָג איז געווען אַ הייסער און ער טראַכט זיך: אַ קאַלטער טרונק וואַסער וואָלט איצט געווען אַ דערקוויקעניש. אָבער דער וועג איז לאַנג און זאַמדיק און קיין וואַסער איז ניטאָ.

גייט ער ווייטער. ער קומט צו צו אַ באַרג. קרעכצט בערל און גייט. באַרג אַרויף איז שווערער צו גיין. גייט ער פּאַמע־לעכער. קוים מיט צרות איז ער אַרויף אויפן באַרג. דאָרט איז אים געוואָרן קילער. ס'איז דאָרטן געווען אַ וועלדל. אין וועלדל, האַרט ביים וועג, איז געשטאַנען אַ צווייגנדיקער גרוי־סער בוים, און לעבן בוים איז געלעגן אַ גרויסער שטיין און פון אונטערן שטיין האָט אַרויסגעשלאָגן אַ קוואַל, קלאָר קאַלט וואַסער.

שטעלט ער זיך אָפּ, אונדזער בערל, טוט אויס די שיך, וואַרפט פון זיך אַראָפּ די קאַפּאָטע, ווישט אָפּ דעם שווייס פון שטערן און פון קאַרק און זעצט זיך צו. אַז ער האָט זיך אָפּגע־רוט אַ ווײַלע, האָט ער אַ טרונק געטאָן פון קאַלטן קוואַל, גע־וואַשן די הענט און זיך געזעצט עסן. אָפּגעגעסן, טוט ער

נאָכאַמאָל אַ טרונק פון קוואַל, טוט אַ גענעץ — „עס שלעפערט מיך".

טראַכט בערל:

— זיך צולייגן דאָ אין שאָטן פון בוים איז אַ מחיה. ס'איז לופטיק און קיל.

לייגט ער צונויף די קאַפּאָטע אין אַ צוקאָפּנס און וויל זיך לייגן שלאָפן. באַלד אָבער טוט זיין שאַרפער קאָפּ אַ קלער:

— זייער פיין, איך וועל זיך צולייגן, אָבער אַז איך וועל אויפשטיין פון שלאָף, ווי אַזוי וועל איך וויסן וואו ליגט וואַרשע?

בערלס קלוגער קאָפּ דערטראַכט זיך באַלד צו אַ גוט מיטל: ער נעמט זיינע שיך און שטעלט זיי אַוועק מיט די נעזלעך צו וואַרשע צו. איצט ווייס ער אַז ער וועט ניט פאַרבלאָנדזשען. ער האָט אַ גוטן סימן. ווען ער וועט אויפשטיין פון שלאָף, וועט ער זען וואוהין די נעזלעך פון די שיך ווייזן, אַהין וועט ער גיין.

בערל ציט זיך אויס ווי גרויס ער איז און שלאָפט באַלד איין.

◈

גייט פאַרביי אַ ייד אַ לץ און זעט אַז אין מיטן שליאַך שטייען אַ פּאָר שיך מיט די נעזלעך צו וואַרשע צו און אונטערן בוים שלאָפט בערל. פאַרשטייט דער פרעמדער, אַז דער שלאָפיקער איז מסתם אַ כעלמער חכם, וואָס האָט אַוועקגעשטעלט די שיך אַזוי צוליב אַ סימן. טוט דער פרעמדער אַ שמייכל און

דרייט די שיך איבער מיט די נעזלעך צו כעלם. אָפּגעטאָן זיינס און איז אַוועק.

בערל פילאָזאָף שלאָפט זיך גוט דורך; ער שטייט אויף, גענעצט זיך אויס און שמייכלט צופרידן: ס'איז אים גוט: זאָט איז ער, אויסגעשלאָפן האָט ער זיך, אויסגערוט האָט ער זיך אויך, וואוהין צו גיין ווייס ער — גלייך וואוהין די נעזלעך פון די שיך ווייזן. איז אים טאַקע גוט.

טוט ער אָן די שיך און לאָזט זיך אין וועג אַריין. ער גייט אָפּ אַ שעה, צוויי, דערזעט ער פונדערווייטנס אַ שטאָט. פריער זעט ער דעם בית־הקברות, דערנאָך ווייזן זיך די דעכער פון די הייזער. קוקט בערל און וואונדערט זיך: — פונדערווייטנס קוקט אויס וואַרשע פונקט ווי כעלם. אָבער בערל איז אַ פילאָזאָף, טראַכט ער: עס שטייט דאָך טאַקע געשריבן, אַז די וועלט איז אומעטום די זעלביקע, דערפאַר קוקט אויס וואַרשע אַזוי ווי כעלם.

גייט ער אַריין אין שטאָט — ס'איז דאָך פאָרט עפּעס מאָדנע. די גאַסן זיינען די זעלביקע ווי אין כעלם. אפילו די שטאָטישע באָד איז די זעלביקע. לעבן באָד איז אַריינגעקלאַפּט אַ סלופּ פאַר דעם שטאָט־וועכטערס פערד, פונקט ווי אין כעלם. יאָ, אין מיטן מאַרק שטייט אַ באַרנבוים, אָט פונקט ווי ביי אונדז אין כעלם.

ווערט בערל נייגעריק — וואָס טוט זיך דאָ? מען דאַרף עס אויספאָרשן. גייט ער און טראַכט: „לאָמיר נאָר אַ זוך טאָן צי עס איז דאָ אין וואַרשע פונקט אַזאַ גאַס ווי מיינע”. יאָ, ס'איז דאָ אין וואַרשע פונקט אַזאַ גאַס ווי זיינע. אויף דער גאַס איז דאָ אַ שטוב פונקט ווי זיין אייגענע. צוויי טראָפּנס וואַסער.

שטייט בערל פאַר זיין שטוב, גלעט דאָס געלע קיילעכדיקע בערדל און חידושט זיך: — וואונדער איבער וואונדער! די גאַנצע וועלט איז ווי איין שטאָט.

ווי ער שטייט און וואונדערט זיך, הערט ער ווי אַ פּרוי שרייט אַרויס פון הויז:

— ברוך, ברוך, ביסט שוין געקומען פון חדר? גיי ברענג די ציג!

טוט בערל אַ קנאַק מיט דער צונג פון גרויס התפעלות: גאָטס וואונדער איז ניט אָפּצושאַצן — דער פרויס קול איז פונקט ווי זיין ווייב זלאַטעס קול. און אָט די זלאַטע פון וואַרשע האָט אויך אַ יינגל ברוך.

שטייט ער מיט אַן אָפן מויל און באַקוקט זיין שטוב, דעם פלויט, די שטאַל, דעם גאַניק פון שטוב און קאָן זיך ניט אָפּ־חידושן. גייט אַרויס זלאַטע פון שטוב און דערזעט בערלען, טוט זי אַ פּאַטש מיט די הענט און שרייט אויס פאַרחידושט:

— בערל, שוין אַזוי גיך ביסטו צוריק פון וואַרשע?

בלייבט בערל שטיין אַ צעטומלטער:

פון וואַנען וויים די פרעמדע יידענע, אַז מען רופט אים בערל און וואָס מיינט זי מיט „ביסט שוין צוריק פון וואַרשע?“ ער איז דאָך אין וואַרשע.

קוועטשט בערל מיט די אַקסלען און שווייגט.

זעט זלאַטע ווי איר פילאָזאָף שטייט ווי אַן אָפּגעמאָלטער, הייבט זי זיך אָן בייזערן:

— וואָס שטייסטו ווי אַ גלאָמפּ מיט צוויי אויגן? גולם דו! דו וועסט דאָך פאַרשפּעטיקן מנחה דאַוונען. גיי אין שול אַריין.

אַ לעבן לאַנג האָט בערל געפּאָלגט זיין ווייב. פּאָלגט ער איצט אויך די פרעמדע יידענע און גייט אַוועק אין שול דאַוונען מנחה.

ער גייט אַריין אין שול, באַגעגענען אים די באַלעבאַטים מיט שמחה:

— שוין געקומען? דאָס איז אַ שליח. געגאַנגען און געקומען.

דער שמש טוט אַ פּאַטש אין באַלעמער — צייט דאַוונען מנחה. בערלען דאַוונט זיך ניט. וואָס טוט זיך דאָ? — טראַכט ער, — די באַלעבאַטים זיינען אויך פּונקט די זעלביקע ווי אין כעלם. אָבער וואָס פאַר אַ מאָדנעם שלום עליכם געבן זיי אים אָפּ?

באַלד נאָך מעריב פאַררופט מען אַן אסיפה.

זעצן זיך אויס די באַלעבאַטים אַרום טיש, דער רב אויבנאָן און — וואַרטן. זיי ווילן הערן וואָס בערל וועט דערציילן. אָבער בערל שווייגט.

וואַרטן זיי נאָך אַ ביסל, אָבער בערל שווייגט אַלץ.

זאָגט דער רב:

— נו, בערל, וואָס שוויגסטו? דערצייל אונדז, כעלמער, ווי אַזוי מע לעשט אַ שרפה אין וואַרשע.

זאָגט בערל רואיק:

— איך ווייס אַז וואַרשעווער יידן זיינען קלוגע, ס'איז דאָך אָבער ניט שיין צו לאַכן פון אַ פרעמדן.

זאָגט דער רב:

— הער אויס, בערל, ביסט טאַקע אַ גרויסער פילאָזאָף, אָבער ריידן מעגסטו ריידן ווי אַ מענטש. מיר האָבן דאָך דיך

געבעטן, אַז דו זאָלסט אונדז, כעלמער, דערציילן ווי אַזוי מען לעשט אַ שרפה אין וואַרשע.

פּלאַצט בערל אַרויס:

— וואָס מיינט איר? איך בין דאָך אין וואַרשע!

ווערן שוין די כעלמער באַלעבאַטים בייז און הייבן אָן שרייען:

— וואָס לאַכסטו פון אונדז, בערל? דו ביסט דאָך צוריק אין כעלם.

זאָגט שוין בערל ווייטער רואיק:

— איר האָט אַ טעות, יידן, איך בין אין וואַרשע און איר זייט וואַרשעווער יידן.

זאָגן די באַלעבאַטים:

— הער אויף צו לאַכן פון אונדז. דו ביסט אין כעלם און מיר זיינען כעלמער.

ענטפערט בערל:

— איך לאַך ניט פון אייך. איך האָב אַ סימן אַז איך בין אין וואַרשע.

זאָגן די כעלמער:

— סימן שמימען, דו האָסט פאַרבלאָנדזשעט און זיך צוריק־געקערט קיין כעלם.

זאָגט בערל:

— עס קאָן ניט זיין אַז איך האָב פאַרבלאָנדזשעט. איך בין זיכער, אַז איך בין אין וואַרשע און איר זייט וואַרשעווער. איך האָב שוין אייך געזאָגט, אַז איך האָב אַ זיכערן סימן.

די כעלמער באַלעבאַטים האָבן ווייטער אָנגעהויבן טומלען, אָבער דער רב האָט זיך אַריינגעמישט און געזאָגט:

— יידן, זייט ניט אַזוי זיכער ביי זיך. עס קאָן זיין אַז בערל איז גערעכט. ער רעדט דאָך מיט שכל. זאָל ער דערציילן וואָס פאַר אַ סימן ער האָט.

דערציילט זיי בערל ווי ער האָט זיך געלייגט שלאָפן און אַוועקגעשטעלט די שיך מיט די נעזלעך צו וואַרשע צו, פאַר אַ סימן אַז ער זאָל ניט פאַרבלאָנדזשען.

הערן אים אויס די כעלמער און דערשרעקן זיך אויף טויט:

—וויבאַלד אַזוי? קאָן דאָך זיין אַז בערל איז גערעכט און זיי זיינען גאָר אַלע אין וואַרשע. פאָלג מיך אַ גאַנג — די ווייבער און קינדער זיינען אין כעלם און זיי, די מאַנצבילן זיינען גאָר געוואָרן פלוצים דערינען וואַרשעווער!

וואָס טוט מען?

אָבער דער כעלמער רב האָט אַ שאַרפן קאָפּ, טוט ער אַ טראַכט און זאָגט:

— שאַט, יידן, עס קאָן אָבער פאָרט זיין, אַז בערל האָט פאַרבלאָנדזשעט.

— אָבער ווי אַזוי קאָנען מיר אויסגעפינען דעם אמת? — פרעגן די כעלמער יידן.

ענטפערט דער רב מיט אַ שמייכל:

— עט, דאָס איז אַ קלייניקייט. אויף אונדזער שול אין כעלם איז דאָך אָנגעשריבן: „זה השול שייך לכעלם״ — די שול געהערט צו כעלם. לאָמיר אַרויסגיין אין דרויסן און אַ קוק טאָן. איז אַזוי אָנגעשריבן, איז אַ סימן אַז מיר זיינען אין כעלם, אויב ניט — זיינען מיר אין וואַרשע און מיר דאַרפן וויסן וואָס צו טאָן.

די כעלמער באַלעבאַטים מיט זייער רב און מיט בערלען זיינען אַרויס אין דרויסן. צום גליק איז געווען אַ ליכטיקע לבנה־נאַכט און אַלע האָבן געזען קלאָר די אויפשריפט אויף דער שול: „זה השול שייך לכעלם".

אַ שטיין איז זיי אַראָפּ פון האַרצן. אַ דאַנק גאָט — זיי זיינען אין כעלם, ניט אין וואַרשע.

אָבער בערל איז געשטאַנען און געגלעט דאָס גאַלע קיילעכדיקע בערדל און געפרעגט:

— אָבער, רבי, דעם סימן מיט די שיך ווי וועט איר פאַרענטפערן?

האָט דער רבי געענטפערט:

— דאָס איז אַ באַווייז, אַז מען האָט דיך אָפּגענאַרט און דער אָפּנאַרער איז אַ וואַרשעווער.

די כעלמער האָט געשמוצערט מיט די ליפּן:

— יאָ, און דאָס באַווייזט טאַקע סאַראַ גרויסע חכמים די וואַרשעווער זיינען, אַז אפילו אונדזער קליגסטן יידן פון כעלם האָבן זיי אויך געקענט אָפּנאַרן.

אַלע האָבן אָבער אויך מסכים געווען, אַז קיין מער־באַגלייבטן שליח ווי בערלען דאַרף מען ניט. ער איז אָפּגעהיט, גייט ניט גלאַט אין דער וועלט אַריין. ער מאַכט סימנים. איין מאָל קען מען אים אָפּנאַרן. אַ צווייטן מאָל — אַ פייג!

די קעסלפּויק

אויף מאָרגן האָט זיך בערל פּילאָזאָף געלאָזן ווידער אין וועג אַריין. פריער האָט ער זיך גוט אויסגעשלאָפן, אַזוי אַז ער זאָל ניט דאַרפן כאַפּן קיין דרעמל אויפן וועג און פאַרבלאָנדזשען. בערל פּילאָזאָף קאָן מען אָפּנאַרן איין מאָל. אַ צווייטן מאָל — קיינמאָל ניט. ער איז טאַקע אָנגעקומען בשלום קיין וואַרשע.

בערל איז אַרומגעגאַנגען איבער די ברייטע וואַרשעווער גאַסן און ער האָט זיך ניט געקאָנט גענוג אָפּוואונדערן פון די גרויסע קראָמען. ער האָט זיך ניט געקאָנט זאַט אָנקוקן אויף די הויכע מויערן. אַלץ איז געווען אַזוי שיין, אַז עס האָט פאַרכאַפּט דאָס אויג. שענער און מאָדנער פון אַלץ איז געווען אַ הויכער קיילעכדיקער טורעם, אַרומגעבויט מיט אַ באַלקאָן. אויף דעם באַלקאָן איז געשטאַנען אַ מאַן אין אַ מעשענער קאַסקע און געקוקט אין אַלע זייטן.

פאַררייסט בערל זיין קאָפּ און קוקט אויפן טורעם. ער זעט ווי דער מאַן אין דער מעשענער קאַסקע דרייט זיך אַרום אויף דעם באַלקאָן און טוט גאָרנישט. שטעלט אָפּ דער כעלמער חכם אַ וואַרשעווער יידן און פרעגט אים:

זאָגט מיר נאָר, ליבער ייד, וואָס דרייט זיך אַרום אַ מענטש פוסט און פּאַס דאָרטן, אין דער הויך, אויף דעם באַלקאָן?

ענטפערט אים דער וואַרשעווער ייד:

— דאָס היט ער די שטאָט פון שרפות.

דערפרייט זיך בערל — אָט דאָס זוכט ער דאָך. פרעגט ער דעם וואַרשעווער:

— ווי אַזוי היט ער די שטאָט פון שרפות ?

אָבער דער וואַרשעווער ייד איז שוין ניט געוואָרן. גרויס־שטאָטישע מענטשן איילן זיך שטענדיק.

טראַכט בערל ביי זיך :

— צו וואָס פרעגן ביי פרעמדע יידן וואָס איילן זיך שטענ־דיק ? איך וועל בעסער אַרויפקלעטערן צום היטער און אים אַליין פרעגן.

קלעטערט זיך בערל אַרויף אויפן טורעם און פרעגט דעם מאַן אין קאַסקע :

— זאָגט נאָר, איך בעט אייך, ליבער מענטש. מען האָט מיר געזאָגט, אַז איר היט די שטאָט פון שרפות. ווי אַזוי פאַר־היט איר אַז וואַרשע זאָל ניט ברענען ?

דער מאַן אין דער קאַסקע, וואָס דרייט זיך אַרום טאָג איין טאָג אויס אַליין, איז געווען צופרידן צו כאַפּן אַ שמועס מיט אַ לעבעדיקן מענטשן. ענטפערט ער :

— פון אָט דעם באַלקאָן, וואָס איז אויפן טורעם, קאָן איך זען גאַנץ וואַרשע. קוק איך און היט. אַזוי גיך ווי איך דערזע, אַז ערגעץ וואו האָט אויסגעבראָכן אַ פייער, הייב איך אָן צו פּויקן אין קעסלפּויק.

— נו, — פרעגט בערל, — און נאָכדעם ?

טוט דער וואַרשעווער אַ קוק אויף בערלס קיילעכדיק געל בערדל און ער זעט באַלד וואָס פאַר אַ חכם עס שטייט דאָ פאַר אים. טוט דער מאַן אין דער קאַסקע אַ שמייכל און זאָגט :

— די שרפה ווערט באַלד אויפֿן אָרט אויסגעלאָשן.

קנאַקט בערל מיט דער צונג:

— וואונדער איבער וואונדער! די שרפה ווערט באַלד אויפֿן אָרט אויסגעלאָשן! אַזאַ גבורה פֿאַרמאָגט עס, אָט די קעסלפּויק.

זעט שוין דער וואַרשעווער, אז דאָס יידל מיטן געל־קיילעכדיקן בערדל איז נאָך אַ סך קליגער ווי עס דוכט זיך אויס. ענטפֿערט ער מיט אַ געמאַכטן ערנסט:

— יאָ, אַזאַ קראַפֿט פֿאַרמאָגט אָט די קעסלפּויק.

טוט בערל אַ קראַץ די באָרד און זאָגט:

— פֿאַרקויפֿט מיר די קעסלפּויק.

זאָגט דער וואַרשעווער:

— איך מוז דאָך האָבן די קעסלפּויק פֿאַר זיך אַליין.

זאָגט בערל פֿילאָזאָף:

— איך גיב אייך הונדערט רענדלעך מזומן.

דערהערט דער שומר: הונדערט רענדלעך פֿאַר דער קעסלפּויק, — טראַכט ער: — איך טאָר זיך ניט צוויילן, דאָס געשעפֿט קאָן נאָך קאַליע ווערן. ציט ער אויף זיך אָן אַ שווערע מינע און זאָגט:

— ווייסט איר וואָס? קומט מאָרגן פֿרי. ביינאַכט וועל איך זען צי איך קאָן קריגן פֿאַר זיך אַן אַנדער פּויק. קומט מאָרגן פֿרי, וועלן מיר זען.

אויף מאָרגן פֿרי איז בערל געקומען און דער שומר האָט שוין געהאַט גרייט פֿאַר אים די קעסלפּויק. בערל האָט באַצאָלט די הונדערט רענדלעך און זיך צוריקגעקערט קיין כעלם.

די קעסלפויק

קומט בערל מיט דער קעסלפויק קיין כעלם און דערציילט מיט פרייד:

— איך האָב געקויפט אַ קעסלפויק, וואָס האָט אין זיך אַ כּישוף. אויס צעבערס, אויס עמערס. ווען אַ שׂרפה וועט אויסברעכן אין כעלם, וועט מען זי ניט דאַרפן לעשן. דאָס פויקן אין דער קעסלפויק וועט אויסלעשן די שׂרפה.

דערפרייט זיך כעלם. אַן עק און אַ סוף, די שטאָט איז באַשיצט פון פייער. די כעלמער האָבן אויסגעבויט אַ טורעם מיט אַ באַלקאָן. מען האָט אַוועקגעזעצט בערלען אויפן באַלקאָן — זאָל ער שטיין און היטן.

אַ פּאָר חדשים שפּעטער איז אויסגעבראָכן אַ שׂרפה אין כעלם. בערל, וואָס איז געשטאַנען אויף דעם הויכן באַלקאָן, האָט טאַקע דער ערשטער דערזען דעם רויך און דאָס פייער. ער האָט באַלד אַ כאַפּ געטאָן די קעסלפויק און אָנגעהויבן באַראַ־באַנעווען.

די גאַנצע שטאָט איז זיך צונויפגעלאָפן. בערל פויקט אין דער קעסלפויק אויף וואָס די וועלט שטייט. ער פויקט און דאָס פייער ברענט. אַלע שטייען און קוקן וואָס וועט דאָ זיין. בערל באַראַבאַנעוועט שטאַרקער און דאָס פייער ברענט שטאַרקער. ער קלאַפּט אַז די פויק ווערט צעזעצט און נאָך אַ הויז האָט זיך אָנגעצונדן, און נאָך אַ הויז ברענט ווי אַ ליכט.

די כעלמער שטייען און קוקן: אמת, בערל טוט זיין אַרבעט ערלעך. באַראַבאַנעוועט און שוויצט, קאָן קוים דעם אָטעם אָפּכאַפּן, אָבער באַלד וועט דאָך פאַרט די גאַנצע שטאָט אַוועק מיט רויך, האָבן זיי זיך צוריק געכאַפּט צום עמער און צום

צעבער. זיי זיינען געלאָפן צום טייך, געבראַכט וואַסער און קוים, קוים אָפּגעראַטעוועט כעלם.

נאָך דער שרפה האָט מען פאַררופן אַן אסיפה און גערופן בערלען צום משפט.

דער רב האָט אָנגעהויבן אויספרעגן בערלען:

— זאָג מיר נאָר, ביסט דאָך אַ ייד אַ חכם, אַ פילאָזאָף, אַ קאָמפּמענטש. טאָ זאָג זשע מיר, ווי אַזוי האָסטו זיך עס געלאָזן אָפּנאַרן?

ענטפערט בערל:

— רבי, מען האָט מיך ניט אָפּגענאַרט. איך האָב מיט מיינע אויגן געזען דעם טורעם, גערעדט מיטן שומר און אָנגעקוקט די קעסלפּויק און געהערט ווי דער שומר האָט געפּויקט אין דער קעסלפּויק. מען וועט דאָך אין וואַרשע ניט צאָלן אַ מענטשן קיין שכירות פאַר גאָרנישט.

פרעגט דער רב:

— איז פאַרוואָס האָט די קעסלפּויק דאָ, אין כעלם, ניט געהאָלפן?

ענטפערט בערל:

— איך ווייס ניט. נאָכן שכל נאָך האָט די פּויק געדאַרפט אויך דאָ אויסלעשן די שרפה.

טוט דער רב אַ שמעק טאַבאַק און זאָגט:

— אַפּנים אַז מיטן שכל אַליין קאָן מען קיין שרפה ניט אויסלעשן. די וואַרשעווער זיינען טאַקע גרויסע חכמים און קאָמפּמענטשן, אָבער נאָך גרעסערע אָפּנאַרער. איין מענטש, אפילו ווען ער איז קלוג און שאַרף ווי אונדזער בערל פילאָזאָף,

קאָן זיך ניט שטעלן אַנטקעגן די וואַרשעווער. מען דאַרף שיקן אַהין אַ גאַנצן מנין כעלמער.
איז אַזוי געבליבן.

◈

אויף מאָרגן האָבן די שלוחים זיך געלאָזן אין וועג. אַ גאַנצן טאָג זיינען זיי געגאַנגען און געגאַנגען, פאַרנאַכט צו האָבן זיי דערזען פונדערווייטנס די דעכער פון די הויכע וואַר־שעווער מויערן. האָט געזאָגט איינער פון די צען צו די אַנדערע ניין כעלמער:
— ס'וועט שוין באַלד פינצטער ווערן, וואָס איז דער שכל אָנצוקומען אין אַ פרעמדער שטאָט ביינאַכט? לאָמיר זיך אָפּ־שטעלן נעכטיקן אין אַ קרעטשמע.
האָבן אים די אַנדערע ניין געפאָלגט. זיי זיינען אַריין אין אַ קרעטשמע.
זעט דער קרעטשמער צען יידן מיט לאַנגע בערד און פיינע קאַפּאָטעס, זאָגט ער:
— וואָס פאַרלאַנגען יידן?
ענטפערן די כעלמער:
— מיר ווילן עסן וועטשערע און אויך אַ געלעגער אויף איבערצונעכטיקן.
זאָגט דער קרעטשמער:
— עסן פאַר צען מענטשן קאָן איך צוגרייטן, אויב אירווילט וואַרטן, אָבער קיין צען בעטן פאַרמאָג איך ניט.
זאָגן די כעלמער:

— אויף עסן קאָנען מיר וואַרטן, און מיר זיינען ניט קיין גראַפן, אַז מיר זאָלן דאַרפן האָבן צען בעטן, אַ בעט פאַר יעדן איינעם. מיר קאָנען שלאָפן אויפן דיל.

ענטפערט דער קרעטשמער:

— אויב אַזוי איז גוט. נאָך וועטשערע וועל איך אַריינטראָגן שטרוי אין שטוב. דאָס שטרוי וועל איך אויסשפרייטן אויפן דיל, וועט איר האָבן אַ געלעגער ווי פאַר אַ מאָנאַרכיע.

דער קרעטשמער האָט געהאַלטן וואָרט. ער האָט אָפּגעקאָכט אַ גוטע וועטשערע פאַר די געסט. נאָכדעם ווי די כעלמער האָבן אָפּגעגעסן און אָפּגעבענטשט, האָט ער אַריינגעטראָגן שטרוי אין שטוב און אויסגעבעט אויפן דיל אַ געלעגער פאַר די געסט.

פאַרן לייגן זיך שלאָפן האָבן די כעלמער אָנגעזאָגט דעם קרעטשמער, אַז ער זאָל זיי אויפוועקן אַ בליאַסק אויף טאָג. זיי ווילן אָנקומען קיין וואַרשע פרי, נאָך פאַרן דאַווענען.

◈

אַז ס'האָט נאָר אָנגעהויבן טאָגן, איז דער קרעטשמער אַריין אין שטוב צו די געסט און אויסגערופן:

— כעלמער יידן, שטייט אויף! עס טאָגט שוין.

די כעלמער האָבן זיך אויפגעכאַפּט, זיך אויפגעזעצט און געזאָגט:

— אַ דאַנק פאַרן דערמאָנען, קרעטשמער. מיר שטייען שוין אויף.

דער קרעטשמער האָט זיי איבערגעלאָזן זיך אָנצוטאָן און ער איז אַרויס פון שטוב אין הויף. ער האָט אַוועקגעטריבן זיינע קי אין פעלד. פון פעלד איז ער אַוועק צו אַ פויער און געקויפט ביי אים אַ קעלבל.

ווען ער איז צוריקגעקומען אַהיים, איז שוין געווען האַלבער טאָג. ער גייט אַריין אין שטוב, טוט אַ קוק אויפן דיל, ערשט די כעלמער יידן ליגן נאָך אַלץ אויגעצויגן ווי גרויס זיי זיינען.

זאָגט דער קרעטשמער:

— יידן טייערע, איר האָט דאָך געזאָגט אַז איך זאָל אייך אויפוועקן אַ בליאַסק אויף טאָג. איר ווילט אָנקומען קיין וואַרשע פרי, האָט איר געזאָגט, נאָך פאַרן דאַווענען. איך האָט אייך אויפגעוועקט ווען עס איז נאָך געווען פינצטערלעך. איצט איז שוין, געלויבט איז דער אויבערשטער, באַלד צוועלף דער זייגער, און איר ליגט מיט אָפענע אויגן און רירט זיך ניט פון אָרט. סטייטש?

ענטפערן די כעלמער אַלע אין איין קול און זאָגן:

— ראַטעווע אונדז, ליבער קרעטשמער, אַן אומגליק האָט געטראָפן. אין דעם שטרוי האָבן מיר זיך פאַרפלאָנטערט מיט אונדזערע פיס און מיר קאָנען זיי ניט אויספלאָנטערן. ראַטעווע אונדז! מיר קאָנען דאָך ניט אויפשטיין אויף פרעמדע פיס.

זאָגט דער קרעטשמער:

— אוי ווי איז מיר. איך האָב גאָר פאַרגעסן אַז איר זייט כעלמער און אַלע ניסים טרעפן זיך מיט אייך. גוט, איך וועל אייך ראַטעווען. אָבער איר וועט מיר מוזן באַצאָלן פאַר מיין טירחה.

— באַצאָלן, איז באַצאָלן, — האָבן די כעלמער געזאָגט.

האָט דער קרעטשמער געענטפערט:

— אויב אַזוי, וואַרט זשע אויס אַ ווײַלע, איך וועל באַלד צוריקקומען.

ער איז אַרויס אין שטאַל און איז באַלד צוריקגעקומען מיט אַ לאַנגער, גראָבער, רימענער בײַטש און צוגײַיענדיק צו די כעלמער האָט ער זיי אָנגעהויבן קאַטעווען איבער די נאַקעטע פּיס.

די כעלמער זײַנען אויפגעשפּרונגען ווי מען וואָלט זיי אונטערגעגאָסן קאָכיק וואַסער. זיי האָבן געריבן די צעפּאַ־סעוועטע פּיס און מיט טרערן אין די אויגן האָבן זיי באַדאַנקט דעם קרעטשמער.

דאַוועגען האָבן זיי שוין געדאַוונט אין קרעטשמע, ניט אין וואַרשע. נאָכן דאַווענען האָבן זיי אויף גיך אָפּגעגעסן פרישטיק, באַצאָלט דעם קרעטשמער און אים נאָך אַמאָל באַדאַנקט און זיך געלאָזן אין וועג.

◈

זיי זײַנען אָנגעקומען אין וואַרשע פריש און געזונט און זיך געלאָזן זוכן דעם טורעם. זיי האָבן אים טאַקע באַלד געפונען. זיי האָבן פאַרריסן די קעפּ אַרויפצו. יאָ, בערל פילאָ־זאָף האָט דערציילט דעם אמת. אויבן אויפן רונדן באַלקאָן שטייט אַ שומר אין אַ קאַסקע און מיט אַ קעסלפּויק און היט.

זיי האָבן אַרויפגעקלעטערט אויפן טורעם און זיך פאַנאַנ־דערגעשמועסט מיטן שומר. דערציילט ער זיי דאָס זעלביקע, וואָס ער האָט דערציילט בערל פילאָזאָף — אַזוי און אַזוי, ווי

נאָר עס ברעכט אויס ערגעץ וואו אין שטאָט אַ שרפה הייבט ער אָן פויקן און דאָס פייער ווערט אויסגעלאָשן.

זאָגן די כעלמער:

— איז ווי אַזוי וועט איר דערקלערן, וואָס מיר האָבן געקויפט ביי אייך אַ קעסלפויק און ווען עס איז אויסגעבראָכן אַ שרפה ביי אונדז אין שטאָט, האָבן מיר געפויקט און געפויקט און עס האָט ניט געהאָלפן? דאָס פייער איז ניט אויסגעלאָשן געוואָרן ביז מיר האָבן ניט אָנגעהויבן גיסן אויף אים וואַסער. סטייטש?

ענטפערט דער שומר:

— אַ שאָד, ס'איז מיר גאָר אַרויס פון זינען אָנצוזאָגן אייער בערלען, אַז צו דער קעסלפויק דאַרף מען נאָך האָבן אַ לעשמאַשין מיט גומענע קישקעס, אויך אַ פּאָמפּע און פעסלעך מיט וואַסער און פייערלעשער.

ווי זיי שטייען אַזוי אין רעדל און ריידן, האָט דער שומר דערזען, אַז ערגעץ וואו אין שטאָט האָט אויסגעבראָכן אַ שרפה. ער האָט זיך אַ לאָז געטאָן צו דער פויק און אָנגעהויבן פויקן. ער האָט געפויקט און געשריען צו די כעלמער:

— נעמט די פיס אויף די פּלייצעס און לויפט. זעט מיט אייערע אייגענע אויגן ווי מען לעשט אַ שרפה אין וואַרשע.

זיינען די כעלמער געלאָפן און אָנגעקומען פונקט אין צייט. אַ מויערל האָט געברענט ווי אַ ליכט. די פייער־לעשער האָבן זיך געכאַפּט צו דער לעש מאַשין — אַ פיינע פּאָמפּע מיט מעשענע הענטלעך. אַ גומענע קישקע האָט זיך געצויגן פון דער פּאָמפּע צו אַ פעסל וואַסער. נאָך אַ קישקע מיט אַ שפּריצער פון דער אַנדערער זייט מאַשין. דער פייער־לעשער האָט געפּאָמפּעט און נאָך אַ פייער־לעשער האָט געשפּריצט וואַסער

און געראַטעוועט. איינס און צוויי האָבן די פייער־לעשער אויס־געלאָשן דאָס פייער.

די כעלמער איז די מעשה גאָר וואויל געפעלן געוואָרן.

◈

אויף מאָרגן זיינען די כעלמער אַריין אין אַ גרויס געשעפט וואו מען פאַרקויפט מאַשינען און זיי האָבן באַקוקט אַ שיינע לעש־מאַשין מיט גומענע קישקעס און גרויסע מעשענע הענטלעך.

זיי האָבן זיך אָנגעהויבן צו דינגען מיטן קרעמער. נישקשה, זיי וועט מען ניט אָפּנאַרן. דער קרעמער האָט זיך פאַנאַנדער־גערעדט מיט די כעלמער און אַז ער האָט דערזען אַז זיי זיינען גרויסע עקשנים און נאָך גרעסערע חכמים, האָט ער צו זיי געזאָגט:

— איך זע שוין, אַז איך וועל מוזן אָוועקגעבן די פּאָמפּע מיט די שיינע מעשענע הענטלעך, מיט דער לאַנגער גומענער קישקע און מיטן שפּריצער און די פעסלעך פאַר האַלב אומזיסט. אָבער זאָגט מיר, ווי ווילט איר קויפן די פעסלעך? ליידיקע אָדער אָנ־געפילטע מיט וואַסער? קיין סך טייערער וועט עס אייך ניט קאָסטן.

האָבן די כעלמער געזאָגט:

— אַז קויפן זאָלט זיין געקויפט. פילט אָן די פעסלעך מיט וואַרשעווער וואַסער. ס'וועט טאַקע קאָסטן טייערער, אָבער ס'איז ווערט.

האָט דער קרעמער געשמייכלט פרײלעך און צופרידן און די כעלמער האָבן זיך געריבן די הענט און זיך איבערגע־וואונקען איינער מיטן אַנדערן: „וואָס, וואָס, זיי קאָן מען אין זאַק ניט אַריינגנאַרן!"

צופרידענע זיינען די כעלמער אָנגעקומען אַהיים און צוויי וואָכן שפּעטער האָט מען טאַקע אין כעלם געבראַכט די לעש־מאַשין מיט די מעשענע הענטלעך, מיט דער לאַנגער גומענער קישקע און דעם שפּריצער. אויך צוואַנציק פעסלעך מיט וואַר־שעווער וואַסער זיינען אָנגעקומען. די פעסלעך זיינען געווען אויף רעדלעך און גאַנץ כעלם האָט זיך ניט געקאָנט זאַט אָנקוקן אויף זיי. דער וואַרשעווער סוחר האָט אויך צוגעשיקט אַ געניטן מענטשן אויסצולערנען די כעלמער ווי אַזוי צו באַנוצן די מאַשין מיט דער גומענער קישקע מיט דעם שפּריצער און די פעסלעך אויף די רעדלעך. די כעלמער זיינען געווען אויפן זיבעטן הימל. זיי האָבן באַצאָלט מיט דאַנק דעם קרעמער און זיי האָבן אַלץ מיט אַנאַנדער אַוועקגעשטעלט אויפן שולהויף און געוואַרט אויף אַ שרפה.

◈

ס'איז אַוועק אַ וואָך, צוויי וואָכן, דריי וואָכן. קיין שרפה האָט ניט אויסגעבראָכן אין כעלם. אין אַ שיינעם, ליכטיקן פרימאָרגן האָט מען זיך אַרומגעקוקט און דערזען, אַז איין פעסל פון די פעסלעך, וואָס מען האָט געבראַכט פון וואַרשע, פעלט. אימיצער האָט צוגעגנבעט אַ פעסל מיט וואַרשעווער וואַסער.

עס איז געוואָרן אַ טומל אין שטאָט. ס׳איז דאָך אַ געפאַר, אַז איידער וואָס ווען, וועלן גנבים צעשלעפּן אַלע פעסלעך אינאיינעם מיט דער מאַשין, מיט דער קישקע, מיט דעם שפּריצער און אַז עס וועט אויסברעכן אַ שׂרפה וועט ניט זיין מיט וואָס צו לעשן דאָס פייער.

האָט מען גערופן אַן אסיפה.

אויף דער אסיפה האָט מען גערעדט, געשריען און זיך גע־בייזערט. אַז יעדער איינער האָט זיך אָנגערעדט ווי אַ פויק, איז געוואָרן שטיל און כעלם האָט זיך פאַרטראַכט. אַז אַ גאַנצע שטאָט טראַכט, דערטראַכט מען זיך צו עפּעס. איז געבליבן אויף דער אַסיפה, אַז אַזוי ווי לעבן דער שול איז דאָ אַ ליידיקער פּלאַץ, זאָל מען אַוועקשטעלן אויף דעם פּלאַץ די לעש מאַשין מיט דער גומענער קישקע, מיטן שפּריצער און אַלע פעסלעך אָנגעפילט מיט וואַרשעווער וואַסער. דעם פּלאַץ זאָל מען אַרוממויערן מיט אַ דיקער וואַנט. אַ וואַנט געמאַכט פון ציגל און ליים. צוועלף פוס די הויך זאָל זיין די וואַנט און אַ פוס די דיק. גנבים וועלן איבער אַזאַ הויכער וואַנט ניט קאָנען אַריבער־קריכן און גזלנים וועלן אַזאַ דיקע וואַנט ניט קאָנען איינברעכן. האָט מען אַזוי געטאָן. מען האָט אַרומגעמויערט די פעסלעך און די לעש מאַשין מיט דער גומענער קישקע מיט דעם שפּריצער מיט אַ הויכער וואַנט און כעלם איז געשלאָפן רואיק.

ס׳איז אַוועק אַ קורצע צייט און אין שטאָט האָט אויסגע־בראָכן אַ שׂרפה. בערל פילאָזאָף האָט געכאַפּט די קעסלפויק און אָנגעהויבן פויקן און באַראַבאַנעווען. די פייער־לעשער האָבן אָנגעטאָן די מעשענע קאַסקעס און געלאָפן ראַטעווען.

זיי זיינען צוגעקומען צום פּאַרקאַן און זיך אָפּגעשטעלט. הויך איז די געמויערטע וואַנט, דיק איז זי. קיין טיר האָט מען אין איר ניט געמאַכט. איז דאָך שלעכט! מען קאָן ניט צוקומען צו די פּעסלעך מיט וואַסער און צו דער מאַשין מיט די גומענע קישקעס.

בערל פּויקט און די פּייער־לעשער ווערן בייז. זיי הייבן אָן ברעכן די געמויערטע וואַנט. אָבער די וואַנט איז דיק און הויך און שטאַרק ווי אַ פעסטונג. ניט אַזוי גרינג ברעכט מען זי איין.

די שטאָט ברענט און בערל פילאָזאָף פּויקט. זעען די פּייער־לעשער, אַז די שטאָט וועט באַלד אַוועק מיטן רויך, טוען זיי אַ שפּיי אויף דער וואַרשעווער מאשין און אויף די פּעסלעך מיט די גומענע רעדלעך און זיי נעמען זיך צוריק צו צעבער און עמער און לעשן אויס די שרפה.

יענע נאַכט האָט מען פאַררופן אַ נייע אַסיפה.

◈

אויף דער אסיפה האָט זיך געטאָן אויף טיש און אויף בענק. יונגוואַרג האָט געליאַרעמט:

— סטייטש און סטייטש? ווי אַזוי פאַרגעסט מען עס צו מאַכן אַ טויער אין דער געמויערטער וואַנט?

— שמייכלען די עלטערע, קלוגע באַלעבאַטים און דער רב זאָגט:

— דער געדאַנק ניט צו מאַכן קיין טויער אין דער דיקער געמויערטער וואַנט איז דאָך אַ גוטער. איר זעט דאָך, קיינער

האָט ניט געקאָנט איינברעכן די וואַנט. קיין גנבים האָבן דאָס אויך ניט געקאָנט. און די וואַנט איז דאָך געמויערט געוואָרן צו באַשיצן די מאַשין פון גנבים. דאָס האָבן מיר אויסגעפירט. אַיי, מען האָט די שרפה ניט געקענט לעשן? נו, דאַרף מען טראַכטן. אַז מען טראַכט דערטראַכט מען זיך.

האָט מען געמאַכט אַן אסיפה, אַ צווייטע און אַ דריטע. אויף דער לעצטער אַסיפה איז געבליבן אַז די שטאָט זאָל אויפברעכן אַ שטיק וואַנט און אַריינשטעלן אַהין אַ טויער. אַיי גנבים קאָנען נאָך אַריינקומען דורכן טויער? זאָל מען אין הויף אויסבויען אַ שטוב און דאָרטן אַריינזעצן אַ שומר און זאָל ער היטן.

האָט מען אַזוי געטאָן. כדי צו שפּאָרן געלט האָט מען אַריינגעזעצט פאַר אַ שומר דעם שטאָט-שמש.

גייען פאַרביי אַ פּאָר חדשים און אין שטאָט ברעכט אויס אַ שרפה. בערל פילאָזאָף האָט אָנגעהויבן באַראַבאַנעווען אויף דער פּויק. די פייער-לעשער האָבן אָנגעטאָן די מעשענע קאַס-קעס און זיינען אַוועקגעלאָפן אַרויסנעמען די מאַשין. אַי, עס איז גוט. דער טויער איז ברייט, די פעסלעך זיינען פול מיט וואַסער. די גומענע קישקעס זיינען לאַנג און דער מעשענער שפּריצער בלישטשעט ווי אַ נייער.

ברענגען די פייער-לעשער די מאַשין מיט די פעסלעך צו דער שרפה. שטעלן זיך אויס די פייער-לעשער ווי עס באַדאַרף צו זיין און הייבן אָן פּאָמפּען.

זיי פּאָמפּען און די גומענע קישקע שפּריצט ניט.

די שטאָט ברענט ווי אַן אָנגעצונדענער בונט שטרוי. די פייער-לעשער פּאָמפּען שטאַרקער, אָבער די גומענע קישקע שפּריצט ניט.

די שטאָט פלאַקערט, זי ברענט ווי אַ שטורקאַץ, וואָס איז איינגעטונקען אין קעראָסין, די פייער־לעשער נעמען זיך פליי־סיקער צו דער אַרבעט, זיי פּאָמפּען האַסטיקער, שנעלער. אָבער די קישקע שפּריצט ניט.

זעען די כעלמער אַז עס טויג ניט. טוען זיי אַ שפּיי אויף דער גרויסשטאָטישער מאַשין און נעמען זיך צוריק צו די צעבער און צו די עמער און לעשן אויס די שׂרפה.

יונגוואַרג איז אָבער ניט צופרידן: פאַרוואָס זאָל די מאַשין ניט אַרבעטן?

קאָכן זיך די יונגעלייט: — אין וואַרשע אַרבעט די מאַשין און אין כעלם ניט. פאַרוואָס? עפּעס איז דאָ ניט גלאַט.

חברה איז ניט פויל און הייבט אָן באַקוקן און באַטראַכטן די מאַשין. געפינט מען אינעווייניק, אין דער מאַשין, שטיקער ליים, בינטלעך כריין, עטלעכע רעטעכער און שטיקלעך סטע־רינאָווע ליכט און אַ בינטל קנאָבל.

נעמט יונגוואַרג אַרויס דעם אוצר און ברענגט צום רב:

— נאַט, רבי, זעט פאַרוואָס די מאַשין אַרבעט ניט.

דער רב האָט פאַררופן אַן אסיפה.

◈

דער רב האָט גערופן דעם שומר אויף דער אסיפה און אים געוויזן דעם אוצר און אים געפרעגט:

— איז דאָס אַלץ דיינס?

באַקוקט דער שטאָט־שמש די בינטלעך קנאָבל, די שטיקער ליים, די רעטעכער און שטיקלעך כריין און ברעקלעך ליכט און ער זאָגט:

— יאָ, ס׳איז מיינס. איך האָב עס טאַקע אַרומגעזוכט.

זאָגט דער רב:

— וועסט באַלד דיינס קריגן צוריק. אָבער זאָג מיר נאָר, פאַרוואָס האָסטו עס באַהאַלטן אין דער מאַשין?

ענטפערט דער שמש:

— וואו אַנדערש האָב איך עס געזאָלט באַהאַלטן? די שטוב איז קליין, וואו איך זאָל עס ניט לייגן, וועלן עס די קינדער געפינען. אין דער מאַשין איז אַ זיכערער אָרט.

זאָגט דער רב:

— אָבער די שטאָט דאַרף דאָך האָבן די מאַשין ווען עס ברענט אויס אַ שרפה.

ענטפערט דער שמש:

— איך בין בילכער. איך האָב אַ חזקה אויף דער מאַשין.

זאָגט דער רב:

— חזקה איז אַ גרויסע זאַך. דו ביסט גערעכט.

הייבט אָן יונגוואַרג ליאַרעמען:

— יאָ חזקה, ניט חזקה. די שטאָט קאָן ניט אויסקומען אָן אַ לעש מאַשין.

זאָגט דער רב:

— כ׳לעבן, איר זייט אויך גערעכט.

ליאַרעמט ווייטער די יוגנט:

— וואָס טויג אונדז זיין גערעכט? די שטאָט קאָן ניט אויסקומען אָן אַ לעש מאַשין.

זאָגט דער רב:

— גוט, איך האָב אַן עצה: דער שמש זאָל ווייטער האָבן דאָס רעכט צו באַהאַלטן אין דער מאַשין זיין קנאָבל, רעטעך,

ליים און שטיקלעך איבערגעקליבענע ליכט. אָבער דריי טעג פֿאַר אַ שׂרפֿה זאָל מען אים לאָזן וויסן, וועט ער אויסרייניקן די לעש מאַשין.

ענטפֿערט דער שמש צופֿרידן:

— גוט, איך בין מסכּים. זאָל מיר קהל לאָזן וויסן דריי טעג איידער אַ שׂרפֿה ברעכט אויס, וועל איך אויסרייניקן די מאַשין.

די יוגנט האָט אים צוגעזאָגט.

אָבער ביז הײַנטיקן טאָג לעשט מען אין כעלם אַ שׂרפֿה נאָר מיט עמער און צעבער און ניט מיט קיין לעש מאַשין.

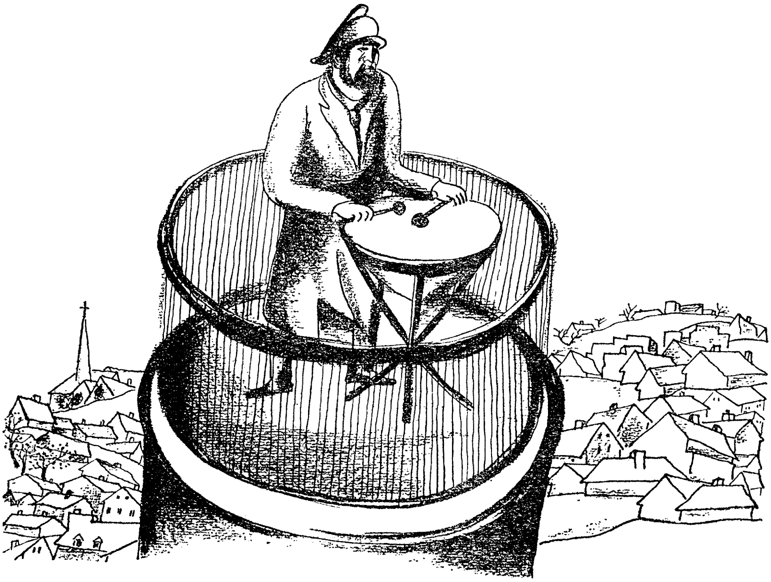

די קאַץ אין כעלם

יאָרן זיינען פאַרגאַנגען און אַ נייער דור איז אויפגעקומען — אַ דור פאַרגייט און אַ דור קומט, אָבער כעלם בלייבט כעלם: אין מיטן שטאָט איז נאָך אַלץ געשטאַנען די גרויסע שול מיטן אויפשריפט: „זה השול שייך לכעלם" — די שול געהערט צו דער שטאָט כעלם. לעבן דער שול איז געשטאַנען אַ קליין רויט טישל. לעבן טישל אַ שטול. אויפן שטול איז געזעסן דער שטאָטשרייבער, אַן אוראייניקל פון ערשטן שטאָטשרייבער. אַז מען איז געקומען צו אים ער זאָל אָנשרייבן אַ בריוול, האָט ער באַלד געפרעגט: איז דער צו וועמען איר שרייבט דאָס בריוול אַ טויבער, צי ניט? אויב דאָס בריוול אז געשריבן געוואָרן צו אַ טויבן, האָט דער שרייבער געשריבן מיט גרויסע אותיות.

דער שטאָט־שמש האָט געוואוינט האַרט ביי דער שול. לעבן זיין שטיבל איז געווען צוגעבויט אַ באַזונדער שטיבעלע. דאָרטן זיינען געשטאַנען אַלע לאָדנס פון שטאָט און אַ גרויסער טיש. די לאָדנס זיינען געשטאַנען דאָרטן, ווייל אויב דער שמש זאָל חלילה קראַנק ווערן און ניט קאָנען גיין קלאַפּן פאַרטאָג אין די לאָדנס און רופן די באַלעבאַטים אין שול אַריין, זאָל ער האָבן די לאָדנס פון אַלע באַלעבאַטים גלייך ביי דער האַנט. טאַקע דאָ ביי זיך אין דעם שטיבל זאָל ער קאָנען קלאַפּן אין יעדנס לאָדנס.

דעם גרויסן טיש האָט די שטאָט געהאַלטן אויף ווינטער. שוין יאָרן אַזוי, ווען עס פאַלט אויס אַ שניי, היטן זיך די כעלמער אים ניט צו צעטרעטן און אים שוואַרץ מאַכן. אָבער דער שמש מוז דאָך וועקן דעם עולם פאַרטאָג, ער מוז דאָך רופן די יידן אין שול אַריין און ער וועט דאָך מיט זיינע שטיוול צעטרעטן און איינריכטן דעם שניי. האָט מען איינגעפירט, אַז ווען עס פאַלט אויס אַ שניי, קומען פיר באַלעבאַטים צום שמש און זעצן אים אַרויף אויף אַ טיש און טראָגן אים איבערן שטאָט און דער שמש צעטרעט ניט דעם פרישן, ווייסן, ערשט געפאַלע־נעם שניי.

אין מיטן שטאָט, לעבן שולהויף, איז אויך געשטאַנען אַ פאַרקאַן געמאַכט פון ברעטער. אין פאַרקאַן זיינען געווען דורכגעשניטן אַ סך קיילעכדיקע שמאָלע לעכער. דער פאַרקאַן איז געווען דאָס געפענקעניש פון שטעטל. האָט זיך אימיצער פאַרזינדיקט, האָט מען אים געהייסן אַריינשטעקן די הענט אין צוויי לעכער פון פאַרקאַן און אים געגעבן האַלטן אין די הענט צוויי רייפן, און אים געלאָזן שטיין אַליין, אָן אַ שומר. דער פאַר־ברעכער האָט ניט געקאָנט אַנטלויפן. ער האָט דאָך געהאַלטן די רייפן אין די הענט. איז ער אַזוי טאַקע געשטאַנען, ביז מען האָט ביי אים אַרויסגענומען די רייפן פון די הענט.

ניט ווייט פון דעם געפענקעניש זיינען געהאַנגען צוויי לאַמטערנעס אויף צוויי הויכע סלופעס. צו די סלופעס איז געווען צוגעקלאַפּט אַ גרויסע שילד: „דאָ זוכט מען". איז ביי אימיצן, ביינאַכט ערגעץ וואו, אין אַ פינצטער זייטיק געסל אַרויסגעפאַלן אַ מטבע און זיך ערגעץ פאַרקייקלט, איז ער

געקומען זוכן די מטבע אין מיטן מאַרק וואו עס איז ליכטיק, אַ מחיה.

די כעלמער האָבן פאַרמאָגט אַ סך בהמות, יעדער באַלעבאָס האָט געהאַט אַ קו. היי פאַר די קי, ווייסן אַלע, האַלט מען אויפן בוידעם. אַז מען האָט געדאַרפט געבן היי אַ בהמה, האָט מען די בהמה געשלעפּט אויפן בוידעם. די כעלמער זיינען געווען גאָר גרויסע מייסטערס. זיי האָבן אויפגעבויט טרעפּ וואָס דרייען זיך ווי אַ ראָד אין אַ מיל, און מיט אַזעלכע קונציקע טרעפּ האָבן זיי געשלעפּט די קי אויף די בוידעמער צום היי.

אָט אַזעלכע קלוגע איינפירונגען און איינפאַלן האָבן די כעלמער פאַרמאָגט. אָבער ווי קלוג די כעלמער זיינען געווען, האָבן זיי אַליין צוגעגעבן, אַז קיין מיטל צו פאַרטרייבן מייז האָבן זיי ניט.

◈

און מייז זיינען געווען אין כעלם גאַנצע האָרדעס. פון וואַנען זיי האָבן זיך גענומען, האָט קיינער ניט געוואוסט, אָבער זיי האָבן פאַראומערט דאָס לעבן פון די כעלמער באַלעבאַטים. שוין יאָרן און יאָרן אַזוי. מאָדנע מייז זיינען דאָס געווען. זיי האָבן זיך ניט געשראָקן פאַר קליין אָדער גרויס. אינמיטן טאָג האָבן די מייז אַרומשפּאַצירט איבערן מאַרק. פאָרוייז האָבן זיי געשפּאַצירט און זיך ניט געשראָקן פאַר מענטש אָדער בהמה. און ניט נאָר אין מאַרק זיינען די מייז געווען פול. זיי האָבן זיך געמאַכט היימיש אין אַלע הייזער און קראָמען און אַנגעשפּאַרט אפילו אין שול אַריין.

איבערהויפּט איז געווען צרות ווען די כעלמער האָבן זיך געזעצט עסן. ווי נאָר די מייז האָבן דערשמעקט שפּייז, זיינען זיי אַרויס פון אַלע לעכער און נאָרעס און זיי זיינען געשפּרונגען אין די טעפּ, אויפן טיש אין די טעלער אַריין — געריסן דעם ביסן פון מויל.

האָט מען איינגעפירט אין כעלם אַזאַ מנהג: ווען מען האָט געגרייט צום טיש, האָט מען ווי אין גאָר דער וועלט געלייגט גאָפּל־מעסער, געשטעלט טעלער, גלעזער און אַ זאַלץ־מעסטל; אָבער לעבן יעדן טעלער האָט מען אַוועקגעלייגט אַ בינטל ריטער. אַז אַ כעלמער האָט געגעסן, האָט ער אין דער רעכ־טער האַנט געהאַלטן דעם גאָפּל אָדער דעם לעפל און אין דער לינקער האַנט האָט ער געהאַלטן דאָס בינטל ריטער אַוועק־צוטרייבן די מייז. שניידן פלייש האָט קיינער ניט געקאָנט אַליין. איינער האָט געדאַרפט צוהאַלטן דאָס פלייש מיט אַ גאָפּל און דער אַנדערער האָט געשניטן דאָס פלייש. איין האַנט איז אַלעמאָל געווען פאַרנומען מיט דעם בינטל ריטער אַוועקצו־טרייבן די מייז.

◈

טרעפט איינמאָל, אַז אין כעלם פאַרבלאָנדזשעט אַ פרעמדער ייד, אַ ליטוואַק, טאַקע גלייך פון ווילנע. גייט דער ליטוואַק אָנ־קוקן די שטאָט מיט אירע חידושים. ער קוקט און קוקט און קאָן זיך ניט אָנקוקן צו דער זאַט. ער האָט געהערט פון כעלם, אָבער קיינמאָל האָט ער זיך ניט געקאָנט אָפּמאָלן, אַז אַ שטאָט זאָל האָבן אַזעלכע טשיקאַווע מענטשן און אַזויפיל טשיקאַווע מנהגים.

אַ גאַנצן טאָג האָט ער באַקוקט די שטאָט. אין אָוונט איז ער אַריינגעפאַלן אין דער אכסניה אַ מידער און אַ הונגעריקער.

ער האָט זיך אָפּגערוט און געבעטן עסן. קומט אַ באַדינער און גרייט צום טיש. זעט דער ליטוואַק ווי דער משרת שטעלט טעלער, גלעזער, לייגט גאָפּל־מעסער און אַ בינטל ריטער.

זאָגט דער ליטוואַק:

— אַ סך וואונדער האָב איך היינט געזען אין שטאָט און איך ווייס, אַז אין כעלם פרעגט מען ניט קיין קשיות. אָבער דאָך, זאָגט מיר נאָר, צו וואָס דאַרפט איר ריטער אויפן טיש?

ענטפערט דער באַדינער קורץ און שאַרף:

— פאַר די מייז.

— וואָס מיינט איר, פאַר די מייז? — פרעגט דער ליטוואַק פאַרוואונדערט.

— איר וועט שוין זען, — ענטפערט אים דער באַדינער.

און דער ליטוואַק האָט טאַקע געזען, אַז ווי נאָר מען האָט אַוועקגעשטעלט עפּעס געקעכץ אויפן טיש, האָבן זיך אַ לאָז געטאָן מייז פון אַלע ווינקלעך און צעטראָגן יעדע פּיצעלע שפּייז.

— און איצט, — זאָגט דער באַדינער רויִק, — וועל איך אייך דערלאַנגען נאָך אַ מאָלצייט, אָבער אויב איר ווילט אַז עפּעס זאָל פאַר אייך בלייבן, נוצט די ריטער.

דער ליטוואַק האָט שוין פאַרשטאַנען אויף וואָס מען דאַרף דאָס בינטל ריטער.

נאָכן עסן גייט אַוועק דער ליטוואַק צום רב פון שטאָט און זאָגט צו אים אַזוי צו זאָגן:

— איך זע, אַז איר זייט געפּלאָגט מיט מייז. איך האָב אַ גוט מיטל ווי אַזוי פּטור צו ווערן פון זיי.

דערהערט עס דער רב, ווערט ער פול מיט שמחה און הייסט דעם שמש באַלד פאַררופן אַן אסיפה.

אויף דער אַסיפה שטעלט זיך אַוועק דער פרעמדער און האַלט אַזאַ מין דרשה:

—איר זאָלט וויסן, אַז איך בין אויסגעפאָרן די גאַנצע וועלט. איך בין אפילו געווען וואו דער שוואַרצער פעפער וואַקסט. אָבער אַזאַ שטאָט ווי אייער שטאָט האָב איך נאָך ניט געזען. אייער שטאָט איז די בעסטע אין דער וועלט און איר זייט די גליקלעכסטע מענטשן אויף דער גאַנצער וועלט.

שאָקלען די כעלמער מיט די קעפּ ווי שעפּסן: — אוודאי, אוודאי, ווער ווייס עס ניט?

רעדט ווייטער דער פרעמדער:

— אייך איז גוט און אייער רב איז גוט. טראַכטן דאַרפט איר ניט טראַכטן. פאַר אייך איז אַלץ אָנגעשריבן און יעדער איינער ווייס אַז ער דאַרף פאָלגן און ניט פרעגן קיין פראַגעס. יעדער איינער פון אייך טוט וואָס מען הייסט אים. קיינער טראַכט ניט פון ניט פאָלגן. איז דאָך גוט? אָבער וואָס טוט מען מיט די מייז? זיי פאָלגן ניט!

— נו, זאָגט זשע אונדז, טאַקע, וואָס טוט מען? רופט זיך אָפּ כעלם אין איין קול.

— איך האָב אַ מיטל, — זאָגט דער ליטוואַק. — ביי אונדז אין ליטע איז דאָ אַ קליין חיהלע. דאָס חיהלע רופט מען קאַץ. די קאַץ פאַרמאָגט גרויסע וואָנצעס, ברענענדיקע אויגן און שאַרפע נעגל. און פלינק איז זי ווי — ווי אַ קאַץ. מייז ציטערן

פּאַר איר. ווי נאָר די מייז דערזען זי, צעלויפן זיי זיך וואו דער פעפער וואַקסט. אָבער אַ קאַץ איז פלינקער פון דער פלינק־סטער מויז. כאַפּט זי זיי טאַקע, צעשטיקט זיי און פאַרלענדט זיי.

שמועסן די כעלמער מיט די ליפּן:

— אַזוי גאָר! ס'איז דאָך נאָך אַזוינס ניט געהערט געוואָרן אין כעלם. נו, ווען קאָן מען שוין זען דיין קאַץ?

ענטפערט דער פרעמדער:

— און רייזע־הוצאות?

— מירן באַצאָלן, — רופן אויס די כעלמער.

— גוט, דערלאַנגט זשע פינף טויזנט רענדלעך און דאָס געשעפט איז געשלאָסן.

— פינף טויזנט איז פינף טויזנט, — ענטפערט כעלם. — ס'איז טאַקע אַ סך געלט. אָבער אַזאַ חיהלע איז עס ווערט.

אָפּגעציילט דאָס געלט, לייגט דער פרעמדער אַריין דאָס פאַרמעגן אין קעשענע אַריין און לאָזט זיך גלייך אין וועג.

◈

דער ליטוואַק האָט געהאַלטן וואָרט. אין דריי וואָכן אַרום איז ער צוריקגעקומען מיט דעם חיהלע—אַ קאַץ פון קאַצנלאַנד. ער האָט געהאַלטן די קאַץ אין אַ שטייגל און די כעלמער האָבן זי גוט באַטראַכט. יאָ, טאַקע, שיינע וואָנצעס האָט זי, ברענענ־דיקע אויגן פאַרמאָגט זי און נעגל שאַרף און שפּיציק האָט זי אויך, אָט פונקט ווי דער ליטוואַק האָט געזאָגט. ער האָט זיי ניט אָפּגענאַרט.

האָבן זיי באַדאַנקט דעם ליטוואַק און ער האָט אַרויסגעלאָזן די קאַץ פון שטייגל.

ווי דאָס חיהלע איז אַרויס פון שטייגל, האָט זי זיך גענומען צו דער אַרבעט. אויסגעהונגערט איז זי געווען, האָט זי זיך אַ לאָז געטאָן אויף די שפּאַצירנדיקע מייז און גענומען שניידן רעכטס און לינקס.

די כעלמער האָבן אָנגעקוואָלן: ס'איז דאָך גאָר אַ מציאה. אין אַ צוואַנציק, פערציק יאָר קאָנען זיי אָפּשפּאָרן דאָס געלט וואָס זיי האָבן באַצאָלט דעם ליטוואַק. וואָסי, בעזעמער קאָסטן קיין געלט ניט?

זיינען די כעלמער געווען צופרידן און דער ליטוואַק איז אויך געווען צופרידן.

◈

עס זיינען אַוועק אַ פּאָר חדשים און פון די מייז איז אין כעלם ניט געבליבן קיין זכר. אָבער דאָ האָט זיך אָנגעהויבן אַ נייע צרה. די קאַץ האָט אָנגעהויבן אָנצוטאָן שאָדן. זי פלעגט אַריין אין אַ הויז און אַרומזוכן און וואו זי האָט געפונען אַ קריגל סמעטענע, אַ טעפּעלע מילך, האָט זי עס אויסגעלעקט ביזן דנאָ. פלעגט זי אָנטרעפן אַ שטיקל קעז, אַ פּיצעלע פלייש, פלעגט זי עס אויפפרעסן. אַז דער באַלעבאָס איז צו איר צוגעקומען, פלעגט זי אַ שפּרונג טאָן און ניטאָ! גיי כאַפּ דעם ווינט.

האָבן די כעלמער געליטן און געשוויגן. ס'איז אַלץ בעסער צו ליידן פון איין קאַץ, ווי פון הונדערטער מייז.

טרעפט אָבער, אַז די קאַץ איז זייער הונגעריק געוואָרן און זי האָט זיך אַריינגעכאַפּט צום רב אין הויז. זי האָט געפונען אַ היפּש קעזל. האָט זי זיך גענומען צו דער אַרבעט. די רביצן

איז אָנגעקומען אין מיטן פון דער סעודה און זי האָט אָנגעהויבן טרייבן די קאַץ. אָבער די קאַץ רירט זיך ניט פון אָרט. זי איז געווען צו הונגעריק. קומט צו די רביצין נעענטער צו דער חיהלע און וויל זי אָננעמען ביים קאַרק און זי אַרויסוואַרפן. טוט זיך די קאַץ אַ דריי און בייסט זיך איין מיט אירע שאַרפע ציין אין דער האַנט פון דער רביצין. די רביצין הייבט אָן שרייען. ווערט די קאַץ ווילדער און באַפאַלט די רביצין און צעדראַפּעט איר דאָס פנים. שרייט די רביצין און טרייבט די קאַץ און די קאַץ, אַ צעווילדעטע און אַ צעשראָקענע טוט אַ שפרונג אויף דער שאַפע און וואַרפט אַראָפּ דאָס פסחדיקע געפעס. דאָס געפעס צעפיצלט זיך מיט אַ בריאַזג. די קאַץ דערשרעקט זיך מער, טוט ווידער אַ שפרונג אויף דער רביצין. די רביצין לאָזט אַרויס אַ קוויטש און פאַלט אין חלשות. די קאַץ שפרינגט אַרויס דורך אַן אָפענעם פענצטער — און ניטאָ.

האַלב כעלם איז זיך צונויפגעלאָפן צום רב אין שטוב. מען האָט אָפּגעמינטערט די רביצין, זי אַוועקגעלייגט אין בעט, צוגעלייגט קאַלטע קאָמפּרעסן צו איר צעדראַפּעטן פנים, פאַר־בונדן אירע פאַרבלוטיקטע הענט. אַז זי האָט זיך באַרואיקט, האָט מען זי אויסגעפרעגט און זי האָט דערציילט וואָס עס איז געשען.

גלייך אויפן אָרט האָט מען באַשטימט צו כאַפּן די קאַץ און זי ברענגען פאַר אַ משפט.

האָט מען אַזוי געטאָן.

◈

כעלם האָט פאַררופן אַן אסיפה צו משפטן די קאַץ. אַרום אַ לאַנגן טיש זײַנען געזעסן די שענסטע באַלעבאַטים. דער דיין איז געזעסן אויבנאָן.

דער רב האָט זיך אָפּגעזאָגט צו זײַן דער וואָס זאָל משפטן די קאַץ. ער האָט געטענהט, אַז ער קאָן נאָך אָפּנייגן פון גערעכטיקייט. די רביצין איז דאָך זײַן ווײַב.

לעבן טיש איז געשטאַנען אַ יונג און האָט געהאַלטן די קאַץ אין אַ זאַק. לעבן יונג איז געשטאַנען די רביצין. לעבן דער רביצין — גאַנץ כעלם.

דער דיין האָט אַ גלעט געטאָן זײַן באָרד און געזאָגט צו דער רביצין:

— דערציילט, וואָס איז געשען.

האָט די רביצין דערציילט פון אָנהייב ביזן סוף. פאַר אַן עדות האָט זי באַוויזן אירע צעביסענע הענט און צעדראַפּעט פּנים.

די כעלמער האָבן זי אויסגעהערט און געשטעלט פראַגעס. זיי האָבן אַראָפּגענומען די באַנדאַזשן פון אירע הענט צו זען די צייכנס פון דער קאַצס ציין. אַז זיי האָבן געזען אַז אַלץ וואָס די רביצין דערציילט איז אמת, האָבן אַלע צוגעשטימט, אַז די קאַץ איז גאָר קיין קאַץ ניט, זי איז אַ טייוול.

— איז וואָס טוט מען מיט אַ טייוול ? — האָבן זיי געפרעגט דעם דיין.

האָט דער דיין געזאָגט :

— ס'איז ניטאָ לאַנג וואָס צו טראַכטן. עס שטייט געשריבן אין אונדזער תורה : „דו זאָלסט אויסראַמען דאָס בייז צווישן דיר". מען דאַרף די קאַץ פאַרשטיינען און אויסראַמען דאָס בייז.

ווי אַזוי אָבער קאָן מען פאַרשטיינען אַ קאַץ, — פרעגט אַ כעלמער, — ווען דאָס חיהלע שטייט קיינמאָל ניט איין רואיק אויף אַן אָרט ?

— איז וואָס טוט מען טאַקע ?

האָט דער דיין געזאָגט :

— אויף דעם האָבן מיר אַ שמש. זאָל דער שמש האַלטן די קאַץ אויף די הענט און די שטיינער וועט מען צילעווען גלייך אויף דער קאַץ.

האָט מען אויף מאָרגן טאַקע אַזוי געטאָן. דער שמש האָט זיך געשטעלט מיט דער פלייצע צו דער שולוואַנט. ער האָט געהאַלטן די קאַץ אויף די הענט. צוואַנציק איילן פון אים האָבן זיך אויסגעשטעלט די פערציק כעלמער מיט שטיינער אין די הענט. דער שענסטער באַלעבאָס האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט און חברה האָט אַ האָגל געטאָן מיט די אָנגע־גרייטע שטיינער.

אַ גליק וואָס דער ערשטער שטיין האָט אַוועקגעלייגט דעם שמש אַ פאַרבלוטיקטן, און די איבעריקע שטיינער זיינען גע־פאַלן אויף דער שולוואַנט. אַ ניט וואָלט דער שמש פאַר־שטיינט געוואָרן.

די כעלמער טוען אַ קוק, דער שמש ליגט אַ צעבלוטיקטער, אַ פאַרחלשטער און די קאַץ איז אַנטלאָפן.

— וואָס טוט מען איצט ? — האָט גאַנץ כעלם אויסגעשריען צעשראָקן.

דער דיין האָט זיך אָבער ניט דערשראָקן און ער האָט גע־ענטפערט רואיק :

— צום ערשטן מינטערט אָפּ דעם שמש, דערנאָך כאַפּט די קאַץ. אַז איר וועט כאַפּן די קאַץ, וועלן מיר פאַררופן אַן אסיפה.

האָט מען אַזוי געטאָן. דעם שמש האָט מען גרינג אָפּגעמינטערט, אָבער כאַפּן די קאַץ איז ניט געווען אַזוי גרינג. דאָס חיהלע איז געווען אַ צעשראָקנס און ווי עס האָט דערזען אַ מענטשן איז עס אַנטלאָפן. אָבער די כעלמער זיינען געראָטענע און געשיקטע. אַז גאַנץ שטאָט וויל עפּעס איז ניטאָ קיין תירוץ. נאָך צען טעג און עלף נעכט יאָגן זיך נאָך דער קאַץ, האָט מען זי געכאַפּט. מען האָט זי אַריינגעלייגט אין אַ זאַק און פאַררופן אַן אסיפה.

◈

אויף דער אסיפה האָט מען אַ סך גערעדט און ווייניק געטראַכט. אַז די כעלמער האָבן אויפגעהערט ריידן, האָבן זיי אָנגעהויבן טראַכטן. האָבן זיי זיך דערטראַכט צו אַזאַ מיטל:

דער אונטער־שמש זאָל נעמען די קאַץ און אַרויפגיין אויפן דאַך פון דער שול. ער מוז האַלטן די קאַץ מיטביידע הענט און אַראָפּשפּרינגען פון דאַך. ער וועט פאַלן גלייך אויף דער קאַץ. די קאַץ וועט דערשטיקט ווערן און די שטאָט וועט פּטור ווערן פון אַ צרה.

האָט מען אַזוי געטאָן. אָבער אפילו דער קליגסטער פּלאַן געלינגט ניט אַמאָל. עס איז געשען אַן אומגליק: דער אונטער־שמש איז טאַקע אַראָפּגעשפּרונגען פון דאַך, אָבער ער האָט זיך צעבראָכן ביידע פיס און די קאַץ איז אַנטלאָפן.

די כעלמער האָבן זיך גענומען יאָגן נאָך דער קאַץ, אָבער זי איז אַנטלאָפן און אַרויפגעקלעטערט גלייך אויף אַ דאַך. אַ פלינקער, געשיקטער כעלמער בחור איז גלייך אַרויפגעקראָכן אויפן דאַך נאָך איר. די קאַץ איז אַריבערגעשפרונגען אויף אַן אַנדער דאַך.

וואָס טוט מען?

האָט מען באַלד אויפן אָרט געמאַכט אַן אסיפה און באַשטימט אונטערצינדן דאָס הויז. דאָס הויז וועט טאַקע פאַרברענט ווערן, אָבער די קאַץ וועט אויך אומקומען.

האָט מען אַזוי געטאָן און אונטערגעצונדן דאָס הויז. ווען דאָס הויז האָט זיך גוט צעברענט, איז די קאַץ אַריבערגע־שפרונגען אויף אַן אַנדער דאַך. דער רב האָט אַ קאָמאַנדעווע געטאָן: צינדט אונטער דאָס אַנדערע הויז אויך. האָט מען אַזוי געטאָן. די קאַץ אָבער איז אַריבערגעשפרונגען אויף אַן אַנדער דאַך. האָט דער רב ווידער אַ קאָמאַנדעווע געטאָן: צינדט אונטער דאָס הויז אויך. האָט מען אַזוי געטאָן. די קאַץ איז אָבער אַריבערגעשפרונגען אויף אַן אַנדער דאַך. דער רב איז אָבער אויך ניט מיד געוואָרן. און איידער מען האָט זיך אַרומגעקוקט איז גאַנץ כעלם געשטאַנען אין פלאַמען. און איידער די זון איז פאַרגאַנגען, איז די גאַנצע שטאָט אַוועק מיטן רויך.

און די קאַץ?

ווער האָט שוין געטראַכט פון איר, אַז פון כעלם איז געוואָרן אַ פעלד? עס איז פאַרברענט געוואָרן דער מאַרק און אַלע קראָמען וואָס זיינען געשטאַנען דאָרטן. עס זיינען אַוועק מיטן

רויך אַלע הייזער און שטיבלעך. אָפּגעווישט זיינען געוואָרן אַלע גאַסן און געסלעך.

איז וואָס טוט מען ? מען האָט פאַררופן אַן אַסיפה.
וואָס האָט מען באַשטימט אויף יענער אַסיפה ?
וואַרט און הערט !

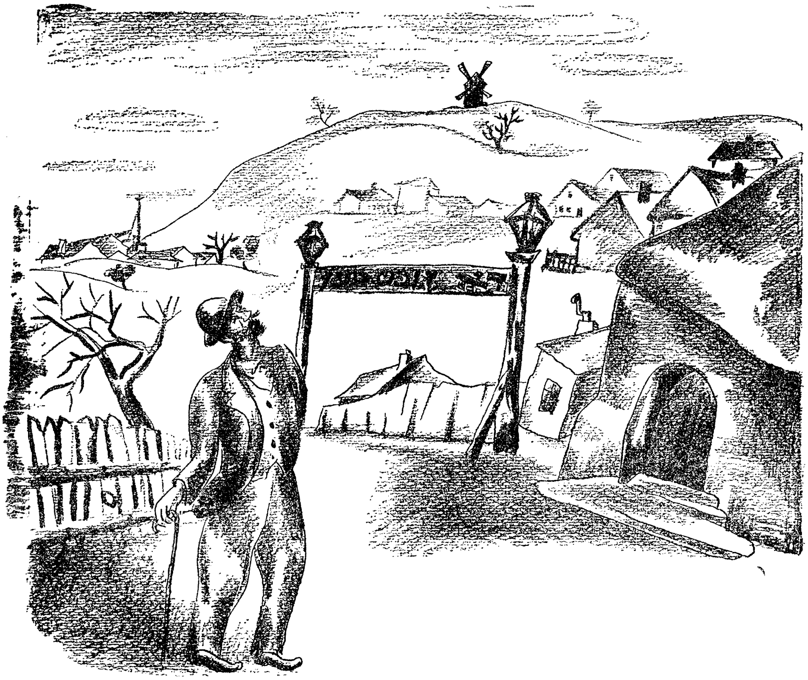

כעלם וואַנדערט

אַ גרויס אומגליק איז געשען: כעלם איז אַוועק מיטן רויך און די שטאָט האָט פאַררופן אַן אסיפה. די כעלמער האָבן געגרעדט אַלע אויף איין מאָל, די ווייבער האָבן געשריען און אַלע האָבן צוגעגעבן, אַז אַזאַ אומגליק ווי אָט דאָס אומגליק איז אין ערגעץ ניט געשען. דער רב האָט זיי איינגעשטילט און געזאָגט:

— ניין, איר האָט אַ טעות. אונדזער אומגליק איז קיין אומגליק ניט. ניין, ס'איז גאָר אַ גליק! די קאַץ איז פאַרברענט געוואָרן, די מייז, וואָס האָבן זיך באַהאַלטן אין די נאָרעס זיינען אויסגערויכערט געוואָרן. ס'איז דאָך גאָר גוט. די שטאָט וועט מען איבערבויען. די הייזער וועלן זיין נייער און שענער. די גרויסע שול איז לעצטנס געוואָרן גאָר ענג, די שטאָט איז דאָך גרעסער געוואָרן און די שול איז געבליבן די זעלביקע. מען האָט שוין אויף עטלעכע אסיפות געטראַכט פאַנאַנדערצושטופן די ווענט און מאַכן די אַלטע שול גרעסער. איצט וועט מען אויסבויען אַ שול גרויס ווי אַ פעלד. ס'איז דאָך בעסער ווי גוט. עס איז אַ גליק פאַר אַלעמען.

האָבן אַלע געזאָגט:

— אוודאי זיינען מיר גליקלעך, אָבער וואו נעמט מען אַ דאַך איבערן קאָפּ? די הייזער זיינען פאַרברענט געוואָרן, די קראָמען זיינען אַוועק מיטן רויך, די גערטנער זיינען צעטראָטן

געוואָרן. קיין געלט אויף איבערצובויען די שטאָט איז ניטאָ. מיר ווייסן, אַז ס'איז אונדז גוט, אָבער וואָס טוט מען אין אַזאַ פינצטערער, גליקלעכער צייט?

זאָגט דער רב:

— דאָס גאַנצע אומגליק איז וואָס מיר האָבן ניט קיין געלט איבערצובויען די שטאָט. האָב איך אַ מיטל. מיר וועלן אַרויס־שיקן שליחים איבער דער וועלט. די שליחים וועלן דערציילן דער וועלט פון דעם גרויסן אומגליק וואָס עס האָט אונדז גע־טראָפן. יידן האָבן דאָך גוטע הערצער און אָפענע הענט. זיי וועלן אונדז העלפן. אַז די שליחים וועלן צונויפקלייבן גענוג געלט, וועלן זיי זיך צוריקקערן קיין כעלם און מיר וועלן איבער־בויען די שטאָט.

האָט מען אַזוי געטאָן. דער רב האָט געגעבן די שליחים אַ בריוו, וואו עס איז געווען באַשריבן די גאַנצע שרפה. ער האָט געבעטן די יידן רחמנות האָבן אויף אַ גרויסער יידישער קהילה.

יידן זיינען דאָך רחמנים בני רחמנים, באַרמהערציקע, די קינדער פון באַרמהערציקע. ווער עס שטרעקט אויס אַ האַנט גיט מען אים. די כעלמער שליחים האָבן טאַקע צונויפגעקליבן אַ שיינע סומע און אָנגעהויבן גרייטן זיך אומצוקערן אַהיים.

◈

זיצן די כעלמער אין אַ קרעטשמע און טרינקען טיי. אַרום טיש זיצן אַ סך סוחרים און שמועסן. זיי דערציילן זיך מעשות. די כעלמער האָבן ליב הערן מעשות אָבער די סוחרים דערציילן

גאָר שרעקלעכע מעשות: מעשות פון אָפּנאַרער, גנבים און גזלנים. צום מערסטן האָבן זיי געהערט פון גזלנים. די וועגן זיינען ניט זיכער, די וועלדער זיינען פול מיט רויבער.

קוקן זיך איבער די כעלמער און ווערן בלייך ווי קאַלך. ס'איז דאָך גאָר שלעכט. זיי פירן מיט זיך אַ גאַנצן אוצר. וואָס טוט מען?

האָבן זיי געהערט צווישן זיך און געשושקעט צווישן זיך און באַשטימט, אַז מאָרגן פרי זאָלן זיי פאַר דעם גאַנצן געלט, וואָס זיי האָבן צונויפגעקליבן, איינקויפן פעדערן.

פאַרוואָס דווקא פעדערן? ווייל פעדערן זיינען גרינג. פאַר דעם צונויפגעקליבענעם געלט וועלן זיי קאָנען איינקויפן הונדערט פולע פורן מיט פעדערן. אַוועקגערויבט געלט קאָן מען באַהאַלטן, אָבער וואו וועלן רויבער באַהאַלטן הונדערט פולע פורן מיט פעדערן? פעדערן זיינען אויך אַ גאַנגבאַרע סחורה. יעדע יידישע טאָכטער, איידער זי האָט חתונה, קויפט פעדערן אויף צו מאַכן קישנס און פּערענעס.

האָבן זיי אַזוי געטאָן. זיי זיינען אַוועק אין שטאָט און איינגעקויפט זעק מיט פעדערן. אַז זיי האָבן פאַרנוצט דאָס גאַנצע געלט און זיך אָנגעהויבן קלייבן צוריק אַהיים, האָבן זיי זיך אַרומגעזען, אַז ס'איז דאָ אַ נייע צרה: ווי אַזוי ברענגט מען די פעדערן קיין כעלם?

זעק און זעק מיט פעדערן. מען דאַרף דינגען אַ וועלט מיט פורן און דאָס קאָסט דאָך געלט. מען בעט ביי זיי פאַר אַריבערפירן די פעדערן מער ווי די גאַנצע סחורה איז ווערט. און קיין געלט האָבן זיי מער נישט. קיין גראָשן ניט.

איז וואָס טוט מען?

האָבן די דריי שליחים געטראַכט און געטראַכט און זיי האָבן ניט אויפגעהערט צו טראַכטן ביז זיי זיינען געפאַלן אויף אַזאַ פּלאַן:

פעדערן זיינען דאָך גרינג. זיי קאָנען געטראָגן ווערן פון ווינט. ווען טאַקע די כעלמער אָפּוואַרטן ביז עס וועט ווערן אַ ווינט וואָס וועט בלאָזן קיין כעלם צו. אַז דער ווינט וועט זיך אויפהייבן, וועלן זיי עפענען די זעק און אַוועקלאָזן די פע־דערן מיטן ווינט. די פעדערן וועלן אָנקומען קיין כעלם און מען וועט ניט דאַרפן זיך שרעקן פאַר גזלנים און רויבער און פור־הוצאות וועט מען אויך איינשפּאָרן.

האָבן די שליחים טאַקע אַזוי געטאָן. זיי האָבן אָפּגעוואַרט ביז עס האָט אָנגעהויבן בלאָזן אַ שטאַרקער ווינט קיין כעלם צו און אַוועקגעלאָזן די פעדערן מיטן ווינט.

אַז זיי האָבן אַרויסגעלאָזן די לעצטע פעדער פון דעם לעצטן זאַק, האָבן זיך די שליחים געלאָזן אַהיים צופרידענע און רואיקע.

◈

די גאַנצע שטאָט איז אַרויס באַגעגענען די שליחים. באַלד האָט מען פאַררופן אַן אַסיפה. דער רב האָט געבעטן די שליחים דערציילן אַלץ וואָס עס האָט מיט זיי געטראָפן אויף זייער לאַנגער רייזע.

די שליחים האָבן דערציילט, אַז מען האָט זיי אויפגענומען אומעטום ווי אָנגעלייגטע געסט. יידן זיינען דאָך פון אַלעמאָל באַרמהאַרציקע, די זין פון באַרמהאַרציקע. און זיי האָבן צונויפ־

געקליבן גאָר אַ רעכטע מטבע. ס'וועט זיין געגוג איבערצובויען די גאַנצע שטאָט און אויפשטעלן צוויי גרויסע שולן.

פרייט זי די שטאָט און דער רב זאָגט: נו, נעמט אַרויס די בייטלען מיט געלט און ציילט אויס.

ענטפערן די שליחים און זאָגן:

— אָבער מיר האָבן ניט דאָס געלט.

פרעגט דער רב אַ דערשראָקענער:

— מען האָט אייך באַרויבט?

ענטפערן די שליחים צופרידן:

— ניין, מיר האָבן זיך באַוואָרנט. דאָס געלט איז קוראַנט ווי גאָלד.

— נו, דערציילט, דערציילט, — טורקעט זיי אונטער דער רב.

דערציילן די שליחים:

— מיר האָבן דאָך מורא געהאַט פירן מיט זיך אַזאַ אוצר מיט געלט, האָבן מיר געקויפט פעדערן פאַר דעם געלט און זיי אַוועקגעלאָזן מיט אַ שטאַרקן ווינט וואָס האָט געבלאָזן צו כעלם צו.

אַלעמען איז דער איינפאַל שטאַרק געפעלן געוואָרן. דער רב האָט געלויבט די שליחים פאַר זייער קלוגשאַפט און פאַר זייער זיין אָפּגעהיט מיט פרעמד געלט.

◈

וואַרטן די כעלמער אַ טאָג, צוויי טעג: אַ וואָך, צוויי וואָכן. ניטאָ קיין פעדערן.

פאַררופן זיי אַן אַסיפה און מען הייבט אָן אויספרעגן די שליחים נאָך אַמאָל. דערציילן זיי ווידער די זעלביקע מעשה. פרעגט זיי די שטאָט:

— נו, אַוואו זיינען די פעדערן ?

ענטפערן די שליחים :

— עס טרעפט אָפט, אַז אפילו אַ מענטש פאַרשפעטיקט. מיט פעדערן קאָן עס אוודאי טרעפן. אָט האָט גאָר גערעגנט מיט אַ צוויי וואָכן צוריק. די פעדערן זיינען דאָך נאַס געוואָרן, דאַרפן זיי זיך אויסטריקענען. נאַסע פעדערן קאָנען ניט גע־טראָגן ווערן פון ווינט. אַלע ווייסן דאָס.

— גערעכט, — זאָגן די כעלמער, — גערעכט. מען דאַרף וואַרטן, די פעדערן וועלן אָנקומען.

וואַרט די שטאָט נאָך אַ וואָך, צוויי וואָכן, אַ חודש און נאָך אַ חודש. אָבער קיין פעדערן זיינען ניטאָ.

פאַררופט מען אַן אסיפה.

ווי אַלעמאָל ריידן אַלע אויף אַמאָל און מען קאָן ניט דער־גיין קיין טאָלק. זעט דער קלוגער רב, אַז עס איז אַ מעשה אָן אַן עק, טוט ער אַ שמעק טאַבאַק און טוט שטאַרק א ניס. פאַר־שטייען שוין די כעלמער, אַז דער רב האָט זיך טאַקע צו עפּעס דערטראַכט. ווערט שטיל און דער רב טוט אַ גלעט די באָרד און זאָגט :

— ס'איז פראָסט. די פעדערן האָבן פאַרבלאָנדזשעט. זיי זיינען דאָך פרעמדע און ווייסן ניט וואו כעלם איז.

— איז וואָס טוט מען ? — פרעגן די כעלמער.

ענטפערט דער רב :

— איך האָב אַ מיטל. לאָמיר אַרויסשיקן אונדזערע אייגענע פעדערן זיי צו באַגעגענען. אונדזערע פעדערן זיינען דאָך היימישע, ווייסן זיי דעם וועג צו כעלם. אַז זיי וועלן אָנטרעפן

די פרעמדע פעדערן, וועלן זיי די פרעמדע פעדערן אָנווייזן דעם וועג קיין כעלם.

אַז דער רב זאָגט, ווייס ער דאָך וואָס ער רעדט. זיינען די כעלמער אַוועק אַהיים, אויפגעטרענט די אייגענע קישנס און פערענעס און אַוועקגעלאָזן די פעדערן מיטן ווינט, אַז זיי זאָלן באַגעגענען די פרעמדע פעדערן און זיי אָנווייזן דעם וועג קיין כעלם.

עס איז אַריבער אַ וואָך, צוויי וואָכן, אָבער ניט די פרעמדע פעדערן זיינען אָנגעקומען און ניט די היימישע פעדערן האָבן זיך צוריקגעקערט.

איז דאָך ווידער שלעכט. וואָס טוט מען ?
האָט מען פאַררופן אַן אסיפה.

◈

אויף דער אסיפה זיינען אַלע געזעסן אומעטיקע און דער־שלאָגענע. דער כעלמער רב האָט אָבער פיינט אומעטיקייט. האָט ער אַ גוטן שמעק טאַבאַק געטאָן און געזאָגט :

— יידן, וואָס זיצט איר מיט אַראָפּגעלאָזענע נעז ? אַז עס איז ניט באַשערט איז עס ניט באַוווּרט. די שליחים האָבן זיך ניט געקאָנט העלפן. פירן מיט זיך אַזאַ אוצר מיט געלט איז דאָך געווען אַ געפאַר מען זאָל זיי באַרויבן און נאָך דערצו אפשר הרגענען. קיין געלט האָבן זיי מיט זיך ניט געקאָנט פירן, האָבן זיי געקויפט פעדערן. פירן די פעדערן אויף פורן וואָלט געקאָסט צופיל געלט. האָבן זיי אַוועקגעשיקט די פעדערן מיטן ווינט. האָבן די פעדערן פאַרבלאָנדזשעט. נו, פרעג איך

איך, וואָס וואָלטן מיר געטאָן מיט אַזויפיל פעדערן אין כעלם? דאַרפן מיר דען האָבן נאָך פעדערן? עס איז נאָר אַ שאָד וואָס אונדזערע אייגענע פעדערן האָבן פאַרבלאָנדזשעט. פרעג איך אייך: איז דאָס אַלץ וואָס פעלט אייך? קיין הייזער האָט איר ניט. אָפּגעברענט. קיין שול וואו צו בעטן גאָט איז ניטאָ. אָפּגעברענט. טרויערט איר אויף פאַרלאָרענע פעדערן!

האָבן די כעלמער געזאָגט:

— גערעכט זייט איר, רבי, אָבער וואָס זאָלן מיר טאָן? קיין הייזער צום וואוינען האָבן מיר ניט, קיין קישן אויף צוקאָפּנס האָבן מיר ניט. ברויט פעלט אונדז אויך. איז וואָס זאָלן מיר טאָן? — האָבן די כעלמער אויסגעבראָכן אין אַ געוויין.

האָט דער רב געענטפערט און געזאָגט:

— וויינט ניט, יידן, ניטאָ וואָס צו טרויערן. עס שטייט דאָך אין אונדזער תורה: „איז געוואָרן אַ הונגער אין לאַנד, האָט אַברם גענידערט קיין מצרים, זיך דאָרטן אויפצוהאַלטן". און עס שטייט אויך אין דער תורה: „און עס איז געוואָרן אַ הונגער אין לאַנד, און יצחק איז געגאַנגען צו אבימלך דעם מלך פון פלישתים". וועלן מיר אויך אַזוי טאָן. מיר וועלן פאַרלאָזן כעלם און אַוועק אין דער גרויסער וועלט אַריין.

האָבן די כעלמער אַזוי געטאָן. זיי האָבן אויסגעוואַנדערט און זיך צעשפּרייט איבער דער גאַנצער ערד. זיי האָבן זיך אויסגעמישט מיט אַלע פעלקער. און אין יעדן פון אונדז איז דאָ אַ פּיצעלע כעלמער.

ווערק פון שלמה סיימאָן

שמערל נאַר, אילוסטרירט פון אהרן גודלמאַן, 1931
צווייטע אויפלאגע, 1940

דאָס קלוגע שניידערל, אילוסטרירט פון י. פרידלענדער, 1933

קינדער יאָרן פון יידישע שרייבער, 1936

ראָבערטס ווענטורעס,
אילוסטרירט פון נאָטע קאָזלאָווסקי, 1938

די העלדן פון כעלם, 1942,
אילוסטרירט פון יצחק ליכטענשטיין

קאטאלאג פון פאַרלאַג „מתנות"

פּאַרבלאָנדזשעט, פון יעקב קרעפּליאַק,
אילוסטרירט פון אהרן גודלמאַן — — — — — — — — .25

מוראַשקעס, פון חיים גאָלדבלום,
אילוסטרירט פון אהרן גודלמאַן — — — — — — — — .20

די מעשה מיט אַ בער, פון פרץ הירשביין
אילוסטרירט פון ברוך אַראָנסאָן — — — — — — — — .15

דער קאַמיליאָן, פון פרץ הירשביין,
אילוסטרירט פון אהרן גודלמאַן — — — — — — — — — .10

50 לידער פון אברהם רייזען, אילוסטרירט — — — — .75

באַוער־פּאַווערס מעשהלעך, געבונדן אין איין באַנד
אילוסטרירט פון אהרן גודלמאַן — — — — — — — — — 1.00

חנוכה, געלט, פון שלום עליכם
קינדער־שפּיל אין דריי סצענעס, פריי אינסצענירט
פון י. ד. בערקאָוויטש — — — — — — — — — .20

אסתרקעס חלום (פורים־שפּיל), פון י. דראַכלער — — .20

יינגעלע רינגעלע, פון לעאָן עלבע,
אילוסטרירט פון אהרן גודלמאַן (צווייטע אויפלאגע) — 1.25

גוט מאָרגן (קינדער לידער) פון י. גויכבערג
אילוסטרירט פון נאָטע קאָזלאָווסקי — — — — — — — — — .75

שפּילערייען, פון שלמה שניידער,
אַ בוך מיט פאַרשידענע קונצן און רעטענישן — .50

טויבן, (דערציילונג) פון יעקב קרעפּליאַק — — — — — .20

קמצא און בר קמצא, פון י. גויכבערג,
אילוסטרירט פון נאָטע קאָזלאָווסקי — — — — — — — .75

אַמאָליקע יאָרן, פון י. קאַפּעלאָוו,
אילוסטרירט פון טאַדעוס געלער — — — — — — — — .80

שמערל נאַר, פון ש. סיימאָן,
אילוסטרירט פון אהרן גודלמאַן (צווייטע אויפלאַגע) — .75

וואָרט און בילד, כרעסטאָמאַטיע פאַר אָנפאַנגער,
פון שרה ל. ליבערט, אילוסט. פון נאָטע קאָזלאָווסקי — .45

דאָס קלוגע שניידערל, פון ש. סיימאָן,
אילוסטרירט פון י. פרידלענדער — — — — — — — — .80

דאָס טעלערל פון הימל, פון אַלעף בית,
אילוסטרירט פון יאָסל קאָטלער — — — — — — — — .25

אַדאָם לידערבוך, פון אפרים אויערבאַך
אילוסטרירט פון העניך גליצענשטיין — — — — — — — .85

יונגוואַרג, פון יעקב קרעפּליאַק,
אילוסטראַציעס — נאָטע קאָזלאָווסקי — — — — — — 1.00

קינדער יאָרן פון יידישע שרייבער פון שלמה סיימאָן — 1.25

טאָלי און טאָבי, פון י. מעצקער,
אילוסטרירט פון י. פרידלענדער — — — — — — — — 1.00

ראָבערטס וועגטורעס, פון שלמה סיימאָן,
אילוסטרירט פון נאָטע קאָזלאָווסקי — — — — — — — 1.25

די דריי באַרימער, פון דוד ראָדין,
אילוסטרירט פון יצחק ליכטענשטיין — — — — — — — — 1.50

יידיש העפטן, פאר זמן 2, פון י. גויכבערג און י. טאָלפין

(צווייטע העלפט פונעם ערשטן לערניאָר) — — — — — 10.

יידיש העפטן, פאַר זמן 3

(ערשטע העלפט פונעם צווייטן לערניאָר) — — — — — 10.

מיר שרייבן,

אילוסטרירט העפט פאר אָנפאַנגער — — — — — — — 10.

געבונדענע יאָרגענג קינדער זשורנאל,

שיין און שטאַרק געבונדן 2טער, 8טער, 9טער, 10טער, 11טער, 12טער, 13טער, 14טער, 15טער, 16טער, 17טער, 18טער, 19טער, 20טער, 21טער און 22טער יאָר פער באַנד — — — — — — — — — — — — — — — 1.50

מאָדערנע יידישע שול, פון לייבוש לעהרער — — — — — 75.

אזוי זענען מענטשן, פון לייבוש לעהרער — — — — — 1.25

פסיכאָלאָגיע און דערציאונג, פון לייבוש לעהרער — — 2.50

יידישקייט און אנדערע פראָבלעמען, פון לייבוש לעהרער—1.50

באַשטעלונגען ווערן פינקטלעך און שנעל ארויסגעשיקט אדרעסירט

KINDER JOURNAL

22 East 17th Street, New York